

ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΟΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
ΑΘΗΝΑΙ - ΑΛΘΑΙΑΣ 4.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν & τὰς Ε' & ΣΤ' συνδιδασκομένας
τῶν δημοτικῶν σχολείων

ΕΚΔΟΣΙΣ Α'.
Ἀντίτυπα 5,000

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε. – ΑΘΗΝΑΙ
4 – ΟΔΟΣ ΑΛΘΙΑΙΑΣ – 4
1936

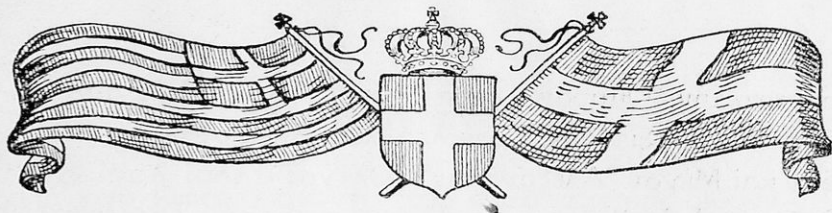
Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγ-
γραφέως.

Βελλερουσία

PRINTED IN GREECE—1935

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΛΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

Ἄριθ. 25

ΣΤΟ ΧΕΙΩΔΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Ίστορία

“Όπως ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱστορίαν του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μαθαίνομεν πῶς ἔζησεν εἰς τὴν ζωὴν του, ἂν δηλ. ἔκαμε καλὰς πράξεις ἢ ἐδημιούργησεν ἔργα ὠφελήσαντα τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς συμπολίτας του ἢ καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἔτσι καὶ ἕκαστον Ἔθνος ἔχει τὴν ἰδικὴν του ἱστορίαν. Δι’ αὐτῆς μαθαίνομεν πῶς ἔζησεν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερον ἓν ἔθνος· πῶς δηλ. ἐκυβερνήθη, ἂν ἐφάνη ἀνώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου, ἂν ἀνέδειξε μεγάλους ἄνδρας εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ἢ γενναίους πολεμιστάς. Ὅλα αὐτὰ μᾶς τὰ διδάσκει ἡ Ίστορία.

Τὸ ἰδικόν μας Ἔθνος ἔχει τὴν ἐνδοξοτέραν ἱστορίαν, διότι ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς Ἀρχαίους κυρίως χρόνους ἀνέδειξε μεγάλους σοφοὺς, γενναίους πολεμιστάς καὶ λαμπροὺς καλλιτέχνας: Σωκράτη, Πλάτωνα καὶ Ἀ-

ριστοτέλην, Ὀμηρον, Εὐριπίδην καὶ Ἀριστοφάνην, Φειδίαν καὶ Πραξιτέλην, Περικλέα καὶ Δημοσθένην, Λεωνίδα καὶ Μέγαν Ἀλέξανδρον. Ὀλίγοι ἄλλοι λαοὶ ἔχουν βέβαια νὰ ἐπιδείξουν τοιοῦτους ἄνδρας. Τὰς πράξεις των, τὰ ποιήματα καὶ τὰ συγγράμματά των, τὰ μεγάλα ἔργα των καὶ τὴν σοφίαν καὶ ἀρετὴν των θαυμάζει καὶ σήμερον ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἐποχάς, τὴν Βυζαντινὴν, ὅπως εἶδομεν, καὶ τὴν Νεωτέραν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἡ Ἑλλάς ἀνέδειξε μεγάλους ἄνδρας, πρότυπα ἀνδρείας, φιλοπατρίας καὶ ἀρετῆς.

Ὅλοι οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ὅλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν μελετῶσι τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. Δι' ἡμᾶς ἐπομένως τοὺς Ἕλληνας εἶναι ὑποχρέωσις πλεόν νὰ μελετῶμεν καὶ νὰ γνωρίζωμεν καλὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους μας.

Σκοπὸς καὶ σημασία τῆς μελέτης τῆς Ἱστορίας. Ἀλλὰ πλὴν τῆς ὑποχρέωσης, ποὺ ἔχομεν πρὸς τοὺς προγόνους μας, ἡ μελέτη τῆς Ἱστορίας μᾶς χρησιμεύει καὶ μᾶς ὠφελεῖ πολὺ καὶ εἰς τὸν σημερινὸν βίον μας. Ἐκεῖνος δηλ. ποὺ μελετᾷ καὶ γνωρίζει τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἔθνους του, κρίνει ὀρθότερον καὶ ἀσφαλέστερον περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Κράτους καὶ δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πρόοδόν του.

Πηγαὶ τῆς Ἱστορίας. Τὰ διασωθέντα ποιήματα τῶν ποιητῶν, τὰ συγγράμματα τῶν διαφόρων συγγραφέων ἐκάστης ἐποχῆς καὶ οἱ λόγοι τῶν ρητόρων μᾶς δίδουν διαφόρους πληροφορίας διὰ τὴν ζωὴν τοῦ

ἔθνους. Τὰ ἔργα ἐπίσης τῶν καλλιτεχνῶν, ἀγάλματα, πίνακες ζωγραφικοί, ἐπιγραφαί, ναοὶ καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα, ἐρείπια τειχῶν, φρουρίων καὶ οἰκιῶν, ἀγγεῖα καὶ οἰκιακὰ σκεύη, ποὺ ἐσώθησαν, μᾶς δίδουν σαφῆ ἰδέαν τῆς ὅλης ζωῆς τοῦ Ἔθνους. Ὅλα αὐτὰ εἶναι αἱ Πηγαιὶ τῆς Ἱστορίας.

Διαίρεσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Τὴν Ἑλλ. Ἱστορίαν διαιροῦμεν εἰς τρία μεγάλα μέρη (τρεῖς ἐποχάς).

Α΄.) Ἀρχαία Ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (2000 π.Χ.—330 μ.Χ.).

Β΄.) Βυζαντινὴ Ἱστορία ἢ Μεσαιωνικὴ Ἑλλ. Ἱστορία 330—1453. (Α΄ περίοδος 330—395 μ.Χ. τὸ Χριστιανικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος. Β΄ περίοδος 395—1453 τὸ Βυζαντινὸν Κράτος).

Γ΄.) Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἱστορία 1453 μέχρι σήμερον. Τὴν τελευταίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τρία μέρη (περιόδους).

Α΄.) Τὴν Τουρκοκρατίαν 1453—1820

Β΄.) Τὴν Ἐπανάστασιν 1821—1829

Γ΄.) Τὴν Ἐλευθέραν Ἑλλάδα 1830—1935.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

(Διὰ τὰς συνδιδασκομένας τάξεις)

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

1. Οἱ Ἕλληνες. Ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτῆσεως μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα τὸ 146 π.Χ. Μετ' ὀλίγα ἔτη κατέκτησαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ὅπου εἶχε διαδοθῆ ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ εἶχον ἰδρυθῆ Ἑλληνικὰ Κράτη, τὰ λεγόμενα Κράτη τῶν Διαδόχων. Τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς κατέκτησαν τὸν Β' καὶ Α' π.Χ. αἰῶνα καταλύσαντες τὰ Κράτη τῶν Διαδόχων οἱ Ρωμαῖοι. Τὸ τελευταῖον τῶν Ἑλληνικῶν τούτων Κρατῶν, τὸ Κράτος τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου, κατέλυσαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ κατέκτησαν τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸ 30 π.Χ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς οἱ Ρωμαῖοι εἶχον Πολίτευμα Δημοκρατικόν. Τότε ὁμως κατῶρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ νὰ κυβερνᾷ μόνος του τὸ ἀπέραντον Κράτος ὁ ἀνεψιὸς

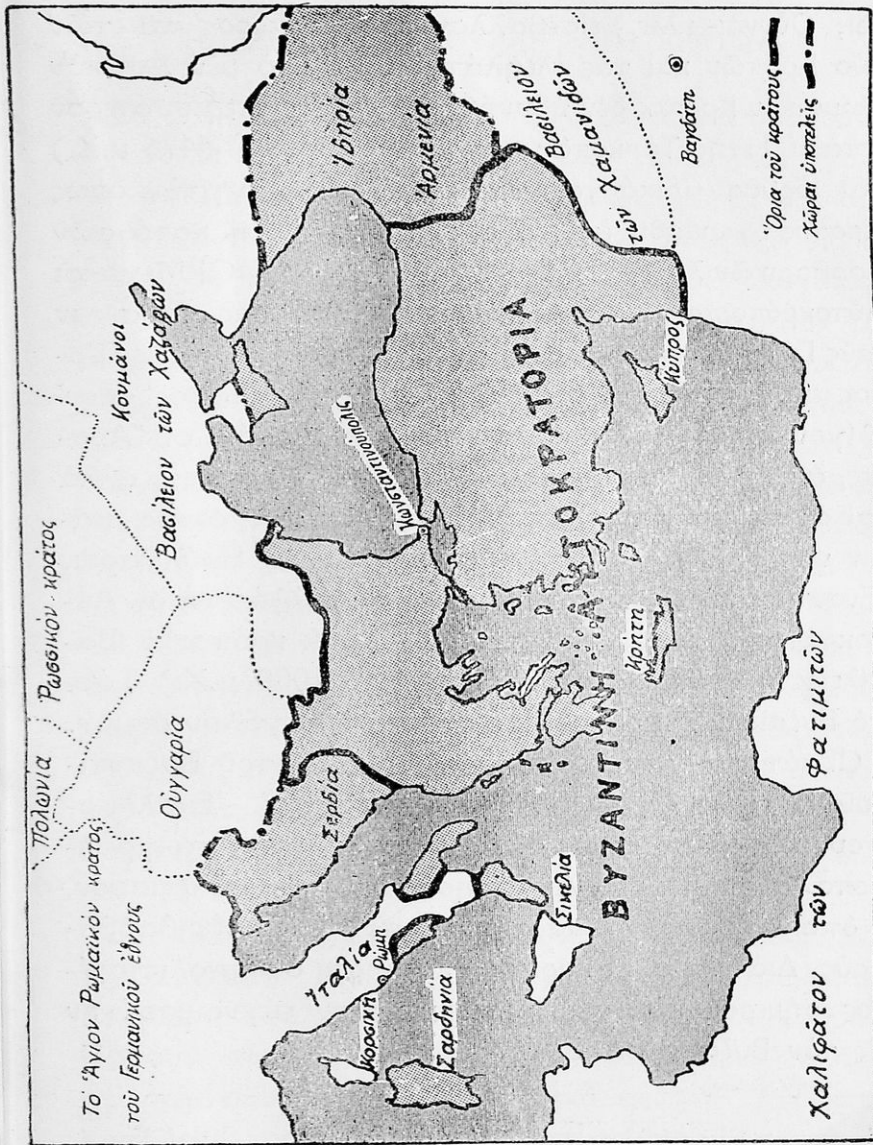
τοῦ Μεγάλου Ρωμαίου στρατηγοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀνδρὸς Ἰουλίου Καίσαρος Ὀκταβιανὸς Αὐγουστος. Ἔγινε δηλ. Αὐτοκράτωρ (21 π.Χ.—14 μ.Χ.). Οἱ διάδοχοί του κατέκτησαν καὶ ἄλλας χώρας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔγινε πλέον Κοσμοκρατορία.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν. Ἐντὸς ὀλίγου εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας διεδόθη ὁ Χριστιανισμός, ἂν καὶ οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης κατεδίωξαν ἀγρίως τοὺς Χριστιανούς (Διωγοί).

Οἱ διωγμοὶ ἐσταμάτησαν, ὅταν εἰς Αὐτοκράτωρ, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τοὺς Χριστιανούς. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὸ Βυζάντιον, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομα του Κωνσταντινούπολις. (330 μ.Χ.).

Τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος χωρίζεται μετ'ὀλίγα ἔτη εἰς δύο, τὸ ἐν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην εἰς τὴν Δύσιν, τὸ δὲ ἄλλο μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν (Βυζάντιον) εἰς τὴν Ἀνατολήν (395 μ.Χ.). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὠνομάσθη Βυζαντινὸν Κράτος.

2. Τὸ Βυζαντινὸν Κράτος καὶ οἱ ἀγῶνές του κατὰ τῶν Βαρβάρων. Περὶ τοὺς χρόνους τούτους (μέσα τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος) ἤρχισαν αἰ λεγόμεναι βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαί. Διάφοροι δηλ. ἄγριοι βαρβαρικοὶ λαοὶ (Γότ-

Χάρτης τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἐπὶ Βασιλεῖου Βουλγαροκτόνου.

θοι, Οὔννοι—κλπ.) εἰσέβαλλον εἰς τὰς χώρας καὶ τῶν δύο Κρατῶν καὶ τὰς ἐλεηλάτουν. Καὶ τὸ μὲν Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ περισσότερον ἀπὸ 100 ἔτη. Τὸ κατέλυσαν οἱ βάρβαροι (476 μ.Χ.) καὶ ἴδρυσαν ἰδικὰ τῶν Κράτη. Τὸ Βυζαντινὸν ὁμως Κράτος ἠγωνίσθη ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη κατὰ τῶν βαρβαρικῶν λαῶν καὶ ἔζησε βίον ἔνδοξον. Οἱ Μεγάλοι Αὐτοκράτορες Ἰουστινιανὸς καὶ Ἡράκλειος ἐνίκησαν τοὺς Γότθους καὶ Ἀβάρους εἰς τὴν Εὐρώπην, τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐστερέωσαν τὸ Κράτος. Μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἄλλος φοβερὸς ἐχθρὸς, οἱ Ἄραβες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκινδύνευσε τὸ Κράτος· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐνίκηθησαν ἐπανειλημμένως. Ἀργότερα πάλιν νέοι ἐπίφοβοι ἐχθροὶ ἐμφανίζονται, οἱ Βούλγαροι. Ἐναντίον αὐτῶν ἠγωνίσθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ Αὐτοκράτορες, τοὺς ἐνίκησεν ὁμως κατὰ κράτος ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος (περὶ τὸ 1000 μ.Χ.) Τότε τὸ Βυζαντινὸν Κράτος εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Οἱ κάτοικοι τῶν περισσοτέρων χωρῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἦσαν Ἕλληνες Χριστιανοί. Ἐκαλλιέργουν καὶ οὔτοι, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, τὰ γράμματα καὶ τὰς Τέχνας. Διετήρησαν δηλ. τὸν πολιτισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐκινδύνευσε νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Διὰ τοῦτο δὲ κυρίως ὀλόκληρος ὁ πεπολιτισμένος σήμερον κόσμος ὀφείλει μεγάλην εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Βυζαντινὸν Ἑλληνισμὸν.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. **Οἱ Τούρκοι.** Κατὰ τὸν 11ον ὄμως αἰῶνα παρουσιάζονται εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Τούρκοι. Ἦσαν λαὸς ἄγριος καὶ πολεμικός. Κατέκτησαν πολλὰς χώρας καὶ διαδέχονται τοὺς Ἀραβας. Πιστεύουν, ὅπως καὶ οἱ Ἀραβες, εἰς τὴν Θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ (Μωαμεθανοὶ) καὶ πολεμοῦν μὲ μέγαν φανατισμόν. Ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγωνίζονται ἐπὶ 400 ἔτη οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες. Δὲν κατορθώνουν ὅμως νὰ τοὺς νικήσουν τελειωτικῶς, ὅπως τοὺς ἄλλους βαρβάρους, διότι καὶ οἱ Εὐρωπαϊκοὶ Χριστιανικοὶ λαοί, τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον μὲ ἓν ὄνομα Φράγκους, ἀντὶ νὰ βοηθήσουν τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, φροντίζουν τὸναντίον νὰ τὸ ἐξασθενίσουν. Μὲ τὴν πρόφασιν δηλ. ὅτι θέλουν καὶ αὐτοὶ νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους, ἔρχονται εἰς τὴν Ἀνατολήν (Σταυροφορίαι) καὶ κατακτοῦν πολλὰς χώρας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. (Φραγκοκρατία).

Οἱ Βυζαντινοὶ Ἕλληνες ἀγωνίζονται ὡς λέοντες κατὰ τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν. Αὐτοκράτορες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶναι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (13, 14 καὶ 15 Αἰῶν) οἱ Παλαιολόγοι.

2) **Οἱ Ὄθωμανοὶ Τούρκοι.—Κατάλυσις τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.** Περὶ τὸ 1300 μ. Χ. μία Τουρκικὴ φυλὴ, οἱ λεγόμενοι Ὄθωμανοὶ Τούρκοι, ἰδρύνουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἰδικόν των Κράτος καὶ περνοῦν μετ' ὀλίγα ἔτη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Καταλαμβάνουν τὰς περισσοτέρας ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ ἐπὶ τέλους πολιορκοῦν καὶ αὐ-

τὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, υπερήσπισεν ὅσον ἠδυνήθη τὴν Πόλιν καὶ ἔπεσεν ἠρωϊκῶς μαχόμενος ὑπὲρ τῆς Πίστewς καὶ τῆς Πατρίδος. Τὴν 29ην Μαΐου 1453 ὁ Σουλτᾶνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ εἰσῆλθεν εἰς τὴν καταληφθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἱστορία, τῆς ὁποίας πρώτη περίοδος εἶναι ἡ λεγομένη ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας.

Η ΕΥΡΩΠΗ

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, εἶχον δημιουργηθῆ ἄλλα Κράτη. Οἱ βαρβαρικοὶ λαοί, ποὺ κατέλυσαν τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος, ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἵδρυσαν Κράτη Χριστιανικά, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον ἔγινε κατὰ τὸ 800 μ.Χ. τὸ Κράτος τῶν Φράγκων. Τοῦτο ἐχωρίσθη ἀργότερα (843 μ.Χ.) καὶ ἰδρύθησαν εἰς τὰς χώρας του τρία ἄλλα Κράτη· τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἰδρύθησαν βραδύτερον μικρὰ Κρατίδια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ναυτικὸν Κράτος τῆς Ἑνετίας. Ἡ Ἑνετία ἦτο πολὺ ἰσχυρὸν καὶ πλούσιον Κράτος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους ἐπίσης εἶχεν ἰδρυσθῆ τὸ βασίλειον τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὁποῖον μετὰ ταῦτα πολὺ ἤκμασε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

(Διὰ τὰ ἐξατάξια σχολεῖα)

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΟΣ

Φεουδαρχία. Εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους (476 μ.Χ.) ἐδημιουργήθησαν πολλὰ Κράτη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σπουδαιότερον ἔγινε τὸ Κράτος τῶν Φράγκων. Τοῦτο ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου (800 μ.Χ. περιελάμβανε μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης, ὅσον περίπου ἡ παλαιὰ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Οἱ διάδοχοι ὅμως τοῦ Καρόλου ἐχώρισαν αὐτὸ εἰς τρία Κράτη τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας καὶ ἔτσι κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ὑπάρχουν εἰς τὴν Εὐρώπην πολλὰ Κράτη· ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται καὶ τὰ σημερινά. Οἱ Βασιλεῖς τῶν κρατῶν τούτων, ἐπειδὴ ἔστηρίζοντο εἰς τὸν στρατὸν κυρίως, ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τοὺς Ἀξιωματικούς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, ἵνα τὰς διοικοῦν καὶ εἰσπράττουν τοὺς φόρους. Οἱ Ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἀπέκτησαν ἀπέραντα κτήματα, ἔκτισαν πύργους καὶ φρούρια διὰ τὴν ἀσφάλειάν των καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐπαρχίας των. Διετήρουν στρατὸν ἰδικόν των ἀπὸ ἵππεις κυρίως. Αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειά των εἶναι τώρα οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἄρχοντες. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῶν μικρῶν τότε πόλεων καὶ τῶν χωρίων (ἄστοι καὶ ἀγρόται) ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ

ὕπακούουν τυφλῶς εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματά των λαμβάνοντες ἐλάχιστον μέρος τοῦ εἰσοδήματος· κατήνητησαν δηλ. δοῦλοι (δοουλοπαροικοί). Οἱ πλούσιοι ἄρχοντες ζῶσι πολυτελῶς εἰς τοὺς πύργους των καὶ ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ. Αἱ περιφέρειαι, τὰς ὁποίας διοικοῦν οἱ Ἄρχοντες, λέγονται φέουδα ἢ τιμάρια, αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ Φεουδάρχει ἢ Τιμαριοῦχοι. Πολὺ συχνὰ οἱ Φεουδάρχει ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Κράτους πολεμοῦν μεταξὺ των, κκμμιὰ φορὰ δὲ καὶ μὲ τὸν ἴδιον τὸν Βασιλέα. Κατ'αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκυβερνῶντο τὰ Μεσαιωνικὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης. Τὸ καθεστῶς αὐτὸ λέγεται **Φεουδαρχικὸν** καὶ διετηρήθη πολλοὺς σιῶνας.

2. **Ἀπολυταρχία.** Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Βασιλεὺς τοῦ Φεουδαρχικοῦ Κράτους δὲν εἶχε μεγάλην δύναμιν, αἱ δὲ διαταγαὶ του δὲν ἐξετελοῦντο. Εἶναι φανερόν ἐπίσης ὅτι ὁ λαὸς ἦτο ἀδύνατον νὰ προοδεύσῃ καὶ εὐημερήσῃ, ἀφοῦ ἔζη εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ ἀμάθειαν. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως (15ον καὶ 16ον αἰῶνα) ὅλοι οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἔβλεπον καὶ ὑπεστήριζον ὅτι πρέπει τὸ καθεστῶς αὐτὸ νὰ μεταβληθῇ. Καὶ πράγματι μετεβλήθη, διότι πολλαὶ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις συνετέλεσαν. Ἀνεκαλύφθησαν δηλ. τότε νέαι χῶραι (Ἀμερικὴ) καὶ νέοι δρόμοι συγκοινωνίας μὲ τὴν Ἀνατολήν (Ἰνδίας). Ἀνεπτύχθη πολὺ τὸ ἐμπόριον εἰς τὸ ὅποιον ἠσχολοῦντο οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ (ναυτικοὶ καὶ ἄστοί). Ὁ Βασιλεὺς εἰσέπραττε πλέον ἀπὸ φόρους πολλὰ χρήματα, πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν Φεουδαρχ-

χῶν. Διωργάνωσε λοιπὸν καλύτερα τὸν στρατὸν τοῦ ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸν ὤπλισε μὲ πυροβόλα ὄπλα, τὰ ὁποῖα τότε ἀνεκαλύφθησαν. Ὁ στρατὸς τοῦ Βασιλέως εἶναι πλέον τώρα μεγαλύτερος καὶ καλύτερος τοῦ στρατοῦ τῶν Φεουδαρχῶν, τῶν ὁποίων οἱ πύργοι δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν δύναμιν τῶν τηλεβόλων. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Βασιλεὺς ἐπιβάλλεται, οἱ δὲ Φεουδάρχει γίνονται καὶ αὐτοὶ ἀπλοῖ ὑπήκοοι τοῦ Βασιλέως, ὅπως καὶ ὅλος ὁ ἄλλος λαός. Εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Βασιλέως ὅλοι ὑπακούουν τυφλῶς. Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος, ὁ Ἄπολυτος ἄρχων τοῦ Κράτους. Τὸ νέον αὐτὸ καθεστῶς λέγεται Ἄπολυταρχικὸν καθεστῶς ἢ Ἄπολυταρχία.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΙ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑΣ

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐκυβερνήθησαν μὲ τὸ πολίτευμα αὐτὸ 300 περίπου χρόνια. Ὅπου ὁ βασιλεὺς ἦτο καλὸς καὶ τὸ Κράτος προώδευσε καὶ ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ ζῆ καίπως καλύτερα.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ Λουδοβίκου 14ου (1661—1715 μ.Χ.) ἤκμασαν πολὺ τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι· τόσον πολὺ, ὥστε ἡ ἐποχὴ τοῦ νὰ παραβληθῆ πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ ὀνομασθῆ χρυσοῦς αἰὼν τῶν Γραμμαμάτων καὶ τῆς Τέχνης. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Λουδοβίκος ἐπεχείρησε καὶ ἔκαμε πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους, οἱ ὁποῖοι κατέστρεψαν τὴν Γαλλίαν. Δὲν ἐφρόντισε καθόλου διὰ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐπ' αὐτοῦ καὶ τῶν

διαδόχων του επανήλθεν εις τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα τῆς Φεουδαρχικῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὴν Γερμανίαν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ τὸ Φεουδαρχικὸν καθεστῶς. Τὸν 16ον αἰῶνα εἶναι ἀκόμη διηρημένη εἰς πολλὰ Κράτη. Τὸ ἰσχυρότερον εἶναι ἡ Αὐστρία, τῆς ὁποίας ὁ Βασιλεὺς εἶναι καὶ Αὐτοκράτωρ ὅλης τῆς Γερμανίας, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῆ νὰ ἐνώσῃ ὅλα τὰ Κράτη. Κατὰ τὸν 18ον ὅμως αἰῶνα ἀκμάζει καὶ ἓν ἄλλο Γερμανικὸν Κράτος, ἡ Πρωσσία, ἡ ὁποία προοδεύει πολὺ ἐπὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου (1740—1786).

Ἡ Ἰταλία εἶναι καὶ αὕτη διηρημένη εἰς πολλὰ κράτη. Τὸ ἰσχυρότερον ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος εἶναι ἡ Ἑνετία. Τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν κατέλαβε πολλὰς νήσους εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ Ἰόνιον Πέλαγος. Κατέλαβε καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἐμπορικά της πλοῖα διασχίζουν ὅλα τὰ πελάγη τῆς Μεσογείου θαλάσσης προστατευόμενα ἀπὸ ἰσχυρὸν πολεμικὸν στόλον. Οἱ Ἕλληνες τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας εὐρίσκουν πολλὰκις καταφύγιον εἰς τὴν Ἑνετίαν καὶ τὰς Ἑνετοκρατούμενας Ἑλληνικὰς νήσους καὶ φρούρια.

Ἡ Ρωσία ηὔτύχησε νὰ εὕρῃ τὸν 18ον αἰῶνα Βασιλέα (Τσάρον) ἱκανώτατον, τὸν Μέγαν Πέτρον (1689—1725). Οὗτος ᾤδηγησε τὸ κράτος του καὶ τὸν λαόν του εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Κατέλαβε διὰ πολέμου πρὸς τοὺς Τούρκους μικρὰν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου πόντου (Ἀζώφ) καὶ δι' ἄλλων πολέμων τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης (Πετρούπολις). Ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριον, ἵδρυσεν σχολεῖα πρὸς

μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Τὴν ἰδίαν πολιτικὴν ἠκολούθησε καὶ ἡ Τσαρίνα Αἰκατερίνη ἡ Β' (1763—1795), ἡ ὁποία ἐπροστάτευσεν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, καὶ τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀνέκαθεν πλησίον του καὶ τὸ συνεβουλευέτο, διὰ νὰ κυβερνήσῃ, ἐν συμβούλιον ἀπὸ εὐγενεῖς καὶ ἀπὸ ἀντιπροσώπους ἐκλεγομένους ἀπὸ τὸν λαόν. Τὸ συμβούλιον αὐτὸ ἐλέγγοτο Κοινοβούλιον. Σιγὰ—σιγὰ ὁ βασιλεὺς ὑπεχρεώθη νὰ μὴ κάμνῃ τίποτε, ἂν δὲν ἐρωτήσῃ τὸ Κοινοβούλιον. Αὐτὸ ἐψήφιζε τοὺς Νόμους καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπεκύρωνε. Ὅλοι ἔπρεπε νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς Νόμους αὐτοὺς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς. Τὸ πολίτευμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας τοῦ λαοῦ ἐπεβλήθη τελείως μόλις τὸν 19ον αἰῶνα εἰς τὴν Ἀγγλίαν λέγεται Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα.

Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα χωρὶς βασιλέα μάλιστα, δηλ. Κοινοβουλευτικὸν Δημοκρατικὸν Πολίτευμα ἐφήρμοσαν εἰς τὴν χώραν των πρῶτοι οἱ Ἀμερικανοὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος 1776. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς εἶναι ἡ πρώτη χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφηρμόσθη κατὰ τοὺς νέους χρόνους τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Α') Οί Τοῦρκοι.

1ον) Οί Τοῦρκοι κατακτοῦν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς Χώρας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἐπροχώρησε διὰ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ κατέλαβε τὴν Σπερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δεσπότες τοῦ Μιστρά Παλαιολόγοι ἔφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην. Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Μωάμεθ κατέλαβεν ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατέλυσε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τῆς Τραπεζοῦντος (1461). Οἱ Κομνηνοὶ ἔφυγον καὶ αὐτοὶ εἰς διάφορα μέρη. Ἀργότερα κατεκτήθη ἡ Ἀλβανία, τὴν ὁποίαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχεν ὑπερασπίσει ὁ ἐθνικὸς ἥρωὸς τῶν Ἀλβανῶν Γεώργιος Καστριώτης (Σκεντέρμπεης).

Ἐπὶ τῶν διαδόχων δὲ τοῦ Μωάμεθ κατεκτήθη ἡ Συρία, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Αἴγυπτος καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς (1517-1520). Ἐπίσης ἡ Ρόδος

(1522), ἀργότερα ἡ Κύπρος (1571) καὶ τὸν 17ον αἰῶνα κατόπιν μακροχρονίου ἀγῶνος (1648—1669) ἡ ἠρωϊκὴ Κρήτη, ἡ ὁποία κατείχετο μέχρι τότε ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν.

Τοιοῦτοτρόπως ὅλαι αἱ Ἑλληνικοὶ χῶραι κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πλὴν ὀλίγων φρουρίων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν.

2ον) Ἡ Ἀκμὴ τῆς Τουρκίας. Ἡ Τουρκία ἀπειλεῖ καὶ τὴν Εὐρώπην.

Καὶ αὐτὴ ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἐκινδύνευσε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Σουλτᾶνος Σουλεῖμ ὁ Μεγαλοπρεπὴς (1520—1556) κατέλαβε τὸ Βελιγράδιον, τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν τῆς Γιουγκοσλαβίας, καὶ μέγα μέρος τῆς Οὐγγαρίας. Ἐπροχώρησε δὲ μέχρι τῆς Βιέννης (1529), τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἔγιναν ἐπικίνδυνοι οἱ Τοῦρκοι. Ἐκαμαν καὶ ἰδικόν των στόλον, ἀλλὰ καὶ συννοήθησαν μὲ τὸν περίφημον ἀρχηγὸν τῶν πειρατῶν τῆς Τύνιδος καὶ Ἀλγερίου Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσαν καὶ ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν παραλίων. Ἐλήστευον τὰ πλοῖα καὶ ἐλεηλάτουσαν τὰς παραλιακὰς πόλεις· ἠχμαλώτιζον ἄνδρας, γυναῖκας, παιδιά καὶ τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους εἰς τὰς ἀνθρωπαγορὰς τῆς Ἀνατολῆς. Ὅλη ἡ Εὐρώπη ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους πολεμιστὰς εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τοὺς πειρατὰς (κουρσάρους) εἰς τὴν θάλασσαν.

Διὰ τοῦτο μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης συνεφώνησαν οἱ περισσότεροι ἡγεμόνες τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης κατέστρεψαν τὰ ὄρητῆρια τῶν πειρατῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν (Τύνιδα) καὶ ἐπετέθησαν κατόπιν κατὰ τοῦ ἠνωμένου Τουρκοπειρατικοῦ στόλου. Εἰς τὴν περίφημον ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571) παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου κατέστρεψαν τελείως τὸν στόλον τῶν Τούρκων καὶ τῶν πειρατῶν. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη νίκη τῆς Χριστιανωσύνης κατὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

Ἄλλην μίαν φοράν οἱ Τοῦρκοι ἠπειλήσαν τὴν Εὐρώπην. Τὸ 1683 ἐπολιόρκησαν πάλιν τὴν Βιέννην. Τώρα ὅμως οἱ Εὐρωπαῖοι ἔχουν καλύτερα ὠργανωμένον στρατὸν καὶ τελειότερα ὄπλα καὶ τηλεβόλα. Οἱ Αὐστριακοὶ τοὺς ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως καὶ τοὺς ἐξεδίωξαν καὶ ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν.

3ον) Ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας.

Ἄρχῃ τῆς παρακμῆς. Ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς μεγάλης Τουρκικῆς δυνάμεως. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα φοβερῶτατος ἐχθρὸς τῆς Τουρκίας γίνεται ἡ Ρωσία. Ὁ Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους κατὰ τῆς Τουρκίας. Τῆς ἀφήρσαν τὰς παραλιακὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου χώρας μέχρι τῆς σημερινῆς Ρουμανίας. Ἡ Αἰκατερίνη μάλιστα εἶχε σχέδιον νὰ διώξῃ τὸν Σουλτάνον καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὸ παλαιὸν Βυζαντινὸν Κράτος μὲ αὐτοκράτορα τὸν ἕγγονόν της Κωνσταντῖνον.

Αΐτια τῆς παρακμῆς. Ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας ὀφείλεται εἰς πολλὰ αἷτια :

1. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν λαὸς πολεμικὸς κυρίως· δὲν ἠγάπων καθόλου τὴν μόρφωσιν. Πολλοὶ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ δὲν ἤξευραν οὔτε νὰ γράφουν οὔτε νὰ διαβάζουν. Ἦσαν, ὅπως λέγομεν, ἀπολίτιστοι καὶ ἔμειναν ἀπολίτιστοι. Οὔτε εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπεδόθησαν οὔτε καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, διότι τὸ ἐθεώρουν ἐξευτελιστικόν. Εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς Ἐπιστήμας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν πρόοδον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐξῶν ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔπαυσαν οἱ πόλεμοι καὶ αἱ κατακτήσεις μὲ τὰ πολλὰ λάφυρα, τὸ Τουρκικὸν κράτος δὲν εἶχεν, ὅπως ἄλλοτε, ἄφθονα τὰ οἰκονομικὰ μέσα.

2. Ὁ στρατὸς των, ὅπως εἶδομεν, δὲν ἦτο πλέον καλὰ ὠργανωμένος καὶ τόσον καλὰ ὠπλισμένος ὅπως οἱ στρατοὶ τῶν Εὐρωπαϊῶν.

3. Τὸ κράτος των δὲν εἶχε καλὴν διοίκησιν· οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν (Πασάδες καὶ Βαληδες) ἐφρόντιζον περισσότερο διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ ὄχι διὰ τὸν Σουλτᾶνον καὶ τὸ Κράτος. Πολλάκις ἐπολέμουν μεταξύ των καὶ καμμιά φορὰ ἐστασίαζον καὶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ἡ Τουρκία ἔμεινε κράτος Μεσσιωνικὸν ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς διοικήσεως.

4. Οἱ διάφοροι τέλος λαοί, οἱ ὑπόδουλοι, (Ἕλληνες δηλ. Σέρβοι, Ἀλβανοὶ κ.λ.π.) διὰ τῆς βίας ἦσαν πειθαρχικοί. Εὐκαιρίαν ἐζήτουν, διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους καὶ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ καταπίπτῃ σχετικῶς πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη. Εἰς τὴν Ἄνατολὴν ὅμως καὶ μάλιστα διὰ τοὺς ὑποδούλους ἢ Τουρκία ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μέγα καὶ ἰσχυρὸν Κράτος.

Β') Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων.

+ 4ον) Τὰ βέσανα τῶν ὑποδούλων. (1) Διαχωρισμός

Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοί, ποὺ ὑπεδουλώθησαν, ὑπέφερον μεγάλα βέσανα ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς Τούρκους. Τοὺς ἐπῆραν ἐν πρώτοις τὰ καλύτερα σπίτια εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς μεγαλυτέρας Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας μετέβαλον εἰς Τζαμιά. Τοὺς ἤρπασαν ἔπειτα οἱ Τούρκοι πασάδες τὰ μεγαλύτερα καὶ εὐφορώτερα κτήματα τῶν πεδινῶν μερῶν καὶ τὰ ἔδωσαν εἰς Τούρκους μ π έ η δ ε ς καὶ ἀ γ ά δ ε ς ἢ εἰς τὰ Τζαμιά των. Τὰ πρῶτα ἀπετέλεσαν τὰ τ σ ι φ λ ι κ ι α, τὰ τελευταῖα δὲ ὠνομάσθησαν β α κ ο ύ φ ι α. Οἱ Χριστιανοὶ γεωργοί, ὅσοι δὲν ἔφυγαν εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη, εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματα αὐτὰ ὡς δ ο υ λ ο π ά ρ ο ι κ ο ι. Ἡ ζωὴ των ἦτο ἀθλία. Ὅσοι διετήρησαν μικρὰ κτήματα ἐπλήρωνον βαρυτάτους φόρους,

Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος κ ε φ α λ ι κ ὸ ς φόρος (Τουρκικὰ χαράτσι).

Ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν φόρον, διὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν, νὰ φέρουν δηλ. ὅπως ἔλεγον τὴν κεφαλὴν των ἐπὶ τῶν ὤμων.

Ἄλλὰ ὁ ἀπαισιώτερος καὶ μισητότερος φόρος ἦτο ὁ φόρος τοῦ αἵματος, τὸ παϊδομάζωμα. Ἦρπαζον δηλ. οἱ Τοῦρκοι τὰ καλύτερα καὶ εὐρωστότερα παιδιὰ τῶν Χριστιανῶν ἡλικίας 7—14 ἐτῶν καὶ τὰ ὑπεχρέωνον νὰ ἀλλάξουν τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ γίνουν Μουσουλμᾶνοι (ἔξισλαμισμός). Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἐλησμόνουν τὴν καταγωγὴν των καὶ τὴν θρησκείαν των καὶ ἐγίνοντο φανατικοὶ Τοῦρκοι. Ἐσκληραγωγοῦντο ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὲ ἀσκήσεις καὶ συνεχῆ γυμνάσια καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰ Τάγματα τῶν Γενιτσάρων (Γενι—τσαρί= νέος στρατός). Οἱ Γενίτσαροι δὲν ἐπετρέπετο νὰ νυμφευθοῦν καὶ νὰ κάμουν οἰκογένειαν· ἦσαν εἰς ὅλην των τὴν ζωὴν στρατιῶται, οἱ σκληρότεροι καὶ ἀνδρειότεροι πολεμισταὶ τῆς Τουρκίας· ἐρρίπτοντο εἰς τὸν κίνδυνον χωρὶς νὰ λογαριάζουν τὴν ζωὴν των.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλας ταπεινώσεις καὶ ἐξευτελισμοὺς ὑπέφερον οἱ Χριστιανοὶ καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες. Καὶ τὸν πλεόν ἄσημον Τοῦρκον ἂν συνήντων εἰς τὸν δρόμον, ἔπρεπε νὰ τὸν χαιρετίσουν μὲ ἐδαφιαίαν ὑπόκλισιν: «πολλὰ τὰ ἔτη σου, ἀφέντη». Ὠραῖα ἐνδύματα ἢ στολίδια δὲν ἐτόλμων νὰ φορέσουν. Μὲ τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν τοὺς συνελάμβανον, τοὺς ἔδερνον καὶ τοὺς ἐβασάνιζον· τοὺς ὠνόμαζον περιφρονητικῶς ραγιαῖδες (συρφετόν, κοπάδι). Εἰς τὰς μικρὰς ἐκκλησίας, ποὺ τοὺς ἄφησαν, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν κώδωνας.

Μὲ ἓνα λόγον ἡ περιουσία των, ἡ ζωὴ των καὶ ἡ τιμὴ των ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ παραμικροῦ Τοῦρκου. Οἱ πασάδες δὲ καὶ οἱ μπέηδες ἦσαν πραγματικοὶ τύραννοι τῆς περιφερείας των.

Γενίτσαρος, Άγας.

Πολλοὶ Χριστιανοὶ ὀλιγόψυχοι, Σλάβοι κυρίως καὶ Ἀλβανοὶ καὶ πολὺ ὀλίγοι Ἕλληνες, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν ὅλα αὐτὰ τὰ βάσανα ἐδέχοντο νὰ ἐξισλαμισθοῦν καὶ ἐγίνοντο Τοῦρκοι. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ Χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἠλαττώθη πολὺ. Καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς λοιπὸν κατὰ τὴν μακροχρόνιον δουλείαν (400 περίπου χρόνια) ἐκινδύνευσε νὰ ἐξαφανισθῆ. Διεσώθη ὅμως χάρις εἰς τὴν μεγάλην προσήλωσιν τοῦ Ἑλληνοσ πρὸς τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Πατρίδα.

5ον) Ἡ διάσωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἔμενον, ὅπως εἶδομεν, κατὰ τὸ πλεῖστον πιστοὶ εἰς τὴν Θρησκείαν καὶ τὸ Ἔθνος των. Διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ πολλὰ βάσανα ἔφευγον βέβαια καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰς πεδιάδας καὶ κατέφευγον εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη ἢ εἰς ξηρὰ καὶ ἄγονα νησιά, ὅπου οἱ Τοῦρκοι δὲν ἤθελαν νὰ ζοῦν. Μερικοὶ δὲ κατέφευγον καὶ εἰς ξένας ἀκόμη χώρας (Ἰταλίαν, Ἑνετίαν, καὶ ἄργότερα Ρωσίαν), ὅπου ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ κατετάσσοντο εἰς τὸν στρατόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἠλαττώθη πολὺ. Κάποτε μάλιστα οἱ Τοῦρκοι ἐσκέφθησαν νὰ ἐξοντώσουν ὅλως διόλου τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς σφαγῆς, ὅλων ὅσοι δὲν θὰ ἤθελαν νὰ ἐξισλαμισθοῦν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἦσαν πολεμισταὶ κυρίως καὶ ἠσχολοῦντο διαρκῶς εἰς πολέμους καὶ δὲν εἶχαν διαθέσιμον χρόνον πρὸς γεωργικὰς ἐργασίας. Ἐνεκα τούτου οἱ ραγιαῖδες τοὺς ἦσαν ἀπαραίτητοι, διὰ νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ κτήματά των ὡς γεωργοὶ καὶ νὰ τοὺς διευκολύνουν εἰς τὴν ζωὴν των ὡς τεχνῖται,

ἔμποροι, ναῦται, γραμματικοὶ κ.λ.π. Δὲν ἐξετέλεσαν λοιπὸν τὴν ἀπόφασίν των περὶ ὁμαδικῆς σφαγῆς· ἔδωσαν μάλιστα εἰς τοὺς ὑποδούλους καὶ μερικὰ δικαιώματα, διὰ νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους· τοὺς ἐπέτρεψαν δηλ. νὰ ἔχουν τὴν Θρησκείαν των, νὰ ὀμιλοῦν τὴν γλῶσσάν των καὶ εἰς τὰ χωριά, ποὺ δὲν ἔζων Τούρκοι, τοὺς ἄφησαν νὰ ἐκλέγουν μόνοι των μίαν Ἐπιτροπὴν, ἣ ὁποῖα νὰ τοὺς διοικῆ. Αὐτὰ τὰ δικαιώματα εἶναι τὰ λεγόμενα π ρ ο ν ό μ ι α, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ διασώσουν τὸν Ἑ θ ν ι σ μ ό ν τ ω ν· νὰ διατηρήσουν δηλ. τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσάν των καὶ νὰ αἰσθάνωνται διαρκῶς ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν καὶ ὅτι οἱ Τούρκοι εἶναι ξένοι κατακτηταὶ τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖα ἦσαν ἀνέκαθεν ἰδικαί των.

†6ον) Θρησκευτικὰ καὶ Ἐκκλησιαστικὰ προνόμια.
 Ὁ Πατριάρχης—Ἐθνάρχης τῶν Ἑλλήνων.

(1) Διαχωρισμός

Πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες εἶχον χωρισθῆ εἰς δύο μερίδας. Ἡ μία μερίς ἤθελε τὴν ἔνωσιν Ὀρθοδόξων καὶ Καθολικῶν, διὰ νὰ ἔλθουν οἱ Καθολικοὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης εἰς βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ ἄλλη μερίς δὲν ἤθελε τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, διότι ἐθεώρει τὸν Πάπαν καὶ τοὺς Καθολικοὺς ὡς αἰρετικούς. Ὁ Μωάμεθ, ὅταν κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀντελήφθη ὅτι εἶχε συμφέρον, νὰ περιποιηθῆ τοὺς Ἀθηνωτικούς. Ἐκάλεσε λοιπὸν τὸν

Ἄρχηγόν των Γεώργιον Σχολάριον καὶ διέταξε τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας προύχοντας καὶ κληρικούς ποὺ ἔμειναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ τὸν ἀναγορεύσουν Πατριάρχην. Ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ πρῶτος Πατριάρχης τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ, ἔλαβε τὸ κληρικὸν ὄνομα Γ ε ν ν ἄ δ ι ο ς. Ὁ Σουλτᾶνος ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς τιμὰς, ποὺ ἀπένεμον εἰς τὸν Πατριάρχην οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες. Διὰ Διατάγματος ἔδωσε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ διατηρήσουν τὴν Θρησκείαν των καὶ νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα εἰς ὅσας Ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια τοὺς ἄφησαν οἱ Τοῦρκοι. Εἰς τὸν Πατριάρχην ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ ἐπισκόπους, νὰ διαχειρίζεται τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν καὶ νὰ δικάζη τοὺς κληρικούς. Νὰ δικάζη ἐπίσης καὶ τὰς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν διαφορὰς διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἄλλων κληρικῶν, ὡσὰκις αὐτοὶ δὲν ἤθελον νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν Τοῦρκον δικαστὴν (κατῆν). Ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἀπέφευγον τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια καὶ κατέφευγον πάντοτε σχεδὸν εἰς τοὺς κληρικούς, διὰ νὰ λύσουν τὰς διαφορὰς των. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ὁ Πατριάρχης ἦσαν Ἕλληνες, ἐθεωροῦντο καὶ ὡς Ἄρχηγοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Δικαίως λοιπὸν λέγομεν ὅτι ὁ Πατριάρχης ἦτο ὄχι μόνον Θρησκευτικὸς Ἄρχηγὸς ὄλων τῶν ὑποδούλων, ἀλλὰ καὶ Ἐθνάρχης τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Πατριαρχεῖον γίνεται τὸ Ἐθνικὸν κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πτωχικὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Φανάρι. /

7ον) Φαναριώται.

Εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Πατριαρχείου ἐγκατεστάθησαν, ὡς ἦτο ἐπόμενονον, καὶ ὅλοι οἱ σημαίνοντες Ἕλληνας.

Οὗτοι ἐφρόντιζον νὰ μορφώσουν τὰ παιδιὰ των, διὰ νὰ καταλάβουν ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Οἱ Φαναριῶται ἐμάνθανον καὶ ξένας γλώσσας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠγάπων τὴν μόρφωσιν, διότι ἠσχολοῦντο κυρίως εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἔργα καὶ τὸν πόλεμον, ἠναγκάζοντο νὰ χρησιμοποιοῦν Ἕλληνας εἰς τὰς ὑπηρεσίας των. Καὶ κατ'ἀρχὰς μὲν προσελαμβάνοντο οἱ Ἕλληνας ὡς «γραμματικοὶ» τῶν Τούρκων πασάδων καὶ μικροὶ λογιστικοὶ ὑπάλληλοι. Ὄταν ὅμως κατόπιν (16ον καὶ 17ον αἰῶνα) οἱ Τοῦρκοι ἦλθον εἰς σχέσεις πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἐχρειάζοντο ἀνθρώπους μορφωμένους γνωρίζοντας ξένας γλώσσας ὡς διερμηνεῖς. Οἱ διερμηνεῖς αὐτοὶ ἐγίνοντο σιγὰ σιγὰ ἔμπιστοι τῶν Τούρκων. Ἐκαστος Τοῦρκος πασᾶς εἶχε τὸν γραμματικὸν καὶ διερμηνέα του, ἀλλὰ καὶ ἡ Κυβέρνησις εἶχε τὸν ἐπίσημον καὶ ἀνώτατον διερμηνέα της. Αὐτὸς διεπραγματεύετο τὰς συνθήκας εἰρήνης μὲ τοὺς Εὐρωπαίους· ἐγνώριζε λοιπὸν ὅλα τὰ ἀπορρητὰ, δηλ. τὰ μυστικὰ τοῦ Κράτους· ἦτο ὁ Μέγας διερμηνεύς, ὁ ἐξ ἀπορρητῶν. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν ἡ Κυβέρνησις ἐχρησιμοποιεῖ κατὰ προτίμησιν Ἕλληνας Φαναριώτας. Ὄταν δὲ ἀργότερα ἠναγκάσθη ἡ Τουρκία νὰ δώσῃ αὐτοδιοίκησιν εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν, τὴν σημερινὴν Ρουμα-

νίαν, Φαναριώτας ἔστελλε νὰ διοικήσουν ὡς Ἡγεμόνες τὰς χώρας αὐτάς.

Οἱ Μεγάλοι Διερμηνεῖς καὶ Ἡγεμόνες ὑπηρετοῦν βέβαια πιστῶς τοὺς Τούρκους· ὅπου ὅμως καὶ ὅπως ἠδύναντο ὑπεστήριζον καὶ εὐηργέτουں τοὺς ὁμοφύλους των Ἑλλήνας. Ἑλλήνας δηλ. προσελάμβανον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των καὶ τοὺς ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὴν διοίκησιν τῶν Ἡγεμονῶν των. Ἑλλήνας, ἀξιωματικούς κυρίως ἀλλὰ καὶ στρατιώτας, εἶχον εἰς τὰς φρουράς των· σχολεῖα Ἑλληνικὰ ἴδρυον εἰς τὰς πόλεις καὶ ἐπλήρωνον διὰ τὴν λειτουργίαν των κ.λ.π. Οἱ Ἡγεμόνες δηλ. ἔκαμαν τὰς πρωτεύουσας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας Βουκουρέστιον καὶ Ἰάσιον κέντρα Ἑλληνικά, ὅπου κατέφευγον καὶ πολλοὶ Ἑλληνες ἐκ τῶν κυρίως Ἑλληνικῶν χωρῶν. Μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ ἠγεμόνες ἔγιναν Μαυροκορδαῖοι, Μουροῦζαι, Σοῦτσοι, Καρατζάδες, Ὑψηλάνται κ.λ.π. Ἐκ τῶν 30 ἠγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας δύο μόνον δὲν ἦσαν Ἑλληνες,

+ 8ον) Πολιτικὰ προνόμια. Κοινότητες.

(1) Διαφωνισμοὶ

Ἐἶδομεν ὅτι οἱ Ἑλληνες τῶν πεδινῶν μερῶν κατέφευγον εἰς τὰ ὄρεινὰ ἢ εἰς ξηρὰ καὶ ἄγονα νησιά, ὅπου δὲν ἠθελον νὰ κατοικοῦν Τούρκοι. Ἐκεῖ ἠσχολοῦντο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν γεωργίαν καὶ κηπουρικὴν καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀργότερ ἐπεδόθησαν καὶ εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ βιομηχανίαν, κατειργάζοντο δηλ. τὰ δέρματα καὶ τὰ μαλλιά τῶν ζώων καὶ ἐδημιούργησαν βιομηχανίαν δερμάτων, γου-

ναρικών και έριουργίαν εις τήν Μακεδονίαν και Ἡπειρον· ἔσκαπτον τήν γῆν, διὰ νά εὔρουν και κατεργασθοῦν μέταλλα διάφορα, ὅπως λ.χ. ἄργυρον εις τήν Χαλκιδικήν. Εἰς τήν Χίον, τήν ὠραίαν και εὔφορον νῆσον, ἐκαλλιέργουν κηπουρικά εἶδη και τά περίφημα μαστιχόδενδρα. Εἰς τά Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας κατειργάζοντο τόν βάμβακα.

Εἰς τά μέρη αὐτά δέν ἦσαν ἐγκατεστημένοι μονίμως Τοῦρκοι. Οἱ Ἕλληνες λοιπόν κάτοικοι, ὅπως ἦσαν συνηθισμένοι ἀπό τήν Βυζαντινήν ἐποχήν, ἐξέλεγον μίαν Ἐπιτροπήν ἀπό συγχωριανούς των, διὰ νά φροντίζουν διὰ τήν ἐκκλησίαν και τά νεκροταφεῖα, νά λύουν τās μικροδιαφοράς των και ἐν γένει νά διοικοῦν.

Οἱ ἀποτελοῦντες τήν Ἐπιτροπήν ὠνομάζοντο Προεστοὶ ἢ Δημογέροντες· (οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔλεγον Κοτζαμπάσηδες). Οὗτοι ἐκτός τῶν ἄλλων ἀνέλαβον νά εἰσπράττουν και τοὺς φόρους και νά τοὺς δίδουν ὅλους μαζί εις τοὺς Τούρκους.

Τοῦτο ἦτο μεγάλη εὐκολία διὰ τοὺς Τούρκους και δι' αὐτό τοὺς ἄφησαν νά διοικοῦν μόνοι των τά χωριά των ἢ πολλὰ χωριά μαζί διὰ τῶν Δημογερόντων. Ἡ αὐτοδιοίκησις αὕτη εἶναι τά λεγόμενα πολιτικά προνόμια τῶν Ἑλλήνων. Τά χωριά ποὺ εἶχον τὸ προνόμιον νά ἐκλέγουν ἰδικούς των ἄρχοντας, διὰ νά διοικοῦν τά «κοινά», ἐλέγοντο Κοινοότητες.

Οἱ Δημογέροντες ἐκαλοῦντο καμμιά φορά ὑπὸ τοῦ Τούρκου πασᾶ Διοικητοῦ εις τήν πρωτεύουσαν τῆς Ἐπαρχίας, διὰ νά σκεφθοῦν μαζί διὰ διάφορα ζητή-

ματα. Κολακεύοντες καὶ δωροδοκοῦντες οἱ προεστοὶ τοὺς ἐπισήμους Τούρκους ἀπέκτων μεγάλην δύναμιν· τοὺς ἐφοβοῦντο πολλάκις καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι.

Μὴ ἐνοχλούμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐμπορευόμενοι τὰ προϊόντα τῆς γῆς ἢ τῆς ἐργασίας των οἱ κάτοικοι τῶν Κοινοτήτων ἐπλούτησαν. Τὰ Μ α δ ε μ ο χ ώ ρ ι α (360 χωριά) τῆς Χαλκιδικῆς ἐπλήρωναν κατ'ἔτος ὡς φόρον 220 ὀκ. ἀργύρου. Τὰ Ἄ μ π ε λ ά κ ι α τῶν Τεμπῶν εἶχον ὑποκαταστήματα ἐμπορικὰ εἰς τὴν Βιέννην, τὴν Τεργέστην, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην, κ.λ.π. Ἄλλαι Κοινότητες εἶναι τὰ 24 χωριά τοῦ Πηλίου, ὅπου κατειργάζοντο τὴν μέταξαν καὶ μάλλινα σκεπάσματα, τὰ Ζ α γ ο ρ ο χ ώ ρ ι α τῆς Ἠπείρου, ἢ Λ ε β ά δ ε ι α, αἱ Ἄ θ ῆ ν α ι, ἢ Χ ί ο ς, αἱ Π ε λ ο π ο ν ν η σ ι α καὶ Κοι ν ό τ η τ ε ς καὶ οἱ Κοινότητες τῶν Νήσων, διὰ τὰς ὁποίας θὰ κάμωμεν ἰδιαίτερον λόγον.

Τὸν πλοῦτόν των οἱ κάτοικοι τῶν Κοινοτήτων ἐχρησιμοποίησαν καὶ διὰ νὰ προπαρασκευάσουν καὶ ἐνισχύσουν τὴν ἐπανάστασιν!

9ον) | Αἱ Ναυτικαὶ Κοινότητες. Ναυτιλία
καὶ Ἐμπόριον—Κοινότητες Ἐξωτερικοῦ.

Εἰς τὰς νήσους, ὅπου πλὴν τῆς Κρήτης δὲν ὑπῆρχον Τοῦρκοι, διότι δὲν τοὺς ἤρεσεν ὁ ναυτικὸς βίος, οἱ Ἕλληνες ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἀλιεῖαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ μικρὸν ἐμπόριον εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία καὶ

βραδεΐα ἦτο (δὲν ὑπῆρχον τότε σιδηρόδρομοὶ καὶ αὐτοκίνητα) καὶ ὄχι τόσον ἀσφαλῆς (ληστεΐα), διὰ τοῦτο τὸ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον ἀνεπτύχθη πολὺ. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἦσαν συγχρόνως καὶ ἔμποροι. Τολμηροὶ καὶ ἐπιτήδειοι, καθὼς ἦσαν, κατεσκεύασαν μεγαλύτερα πλοῖα καὶ ἔφθανον μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου καὶ μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἔπλεον καὶ πέραν τοῦ Γιβραλτάρ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῶν παραλιακῶν πόλεων ποὺ ἠσυχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον εἶχον καὶ αὐτοὶ αὐτοδιοίκησιν. Εἶναι αἱ λεγόμεναι **Ναυτικαὶ Κοινότητες**.

Εἰς πολλὰς ἐξ ἄλλου παραλιακὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης ἐγκατεστάθησαν Ἕλληνες φεύγοντες ἀπὸ τὴν πατρίδα τῶν ἠσυχολοῦντο καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τούτους κυρίως ἔκαμνον τὸ ἐμπόριόν τῶν οἱ Ἕλληνες ἐμποροπλοίαρχοι. Γύρω ἀπὸ τοὺς πρώτους αὐτοὺς ἐμπόρους ἐγκατεστάθησαν σιγὰ σιγὰ καὶ ἄλλοι ἐκπατριζόμενοι Ἕλληνες καὶ τοιουτοτρόπως ὀλόκληροι συνοικίαι Ἑλληνικαὶ ἐδημιουργήθησαν. Αἱ μικραὶ αὐταὶ Ἑλληνικαὶ παροικίαι συνετήρουν Ἐκκλησίας, ἴδρυον σχολεῖα Ἑλληνικά. Αὗται εἶναι αἱ Ἑλληνικαὶ **Κοινότητες τοῦ Ἐξωτερικοῦ**, αἱ ὁποῖαι διατηροῦνται μέχρι σήμερον εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ρουμανίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀκμάζουσσι Ἑλληνικαὶ Κοινότητες ἦσαν εἰς Ἑνετίαν, Τεργέστην, Γένουαν, Βιέννην, Λειψίαν, Μόσχαν καὶ Ὀδησσόν. Διὰ τούτων ἀνεπτύχθη πολὺ τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον τῶν χρόνων

Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια, ἔκδ. Α' ἀντ. 5.000 3

τῆς Τουρκοκρατίας. Πολὺ ἐβοήθησεν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ προστασία τῆς Ρωσίας. Ἀπὸ τοῦ 1774 ἡ Αἰκατερίνη ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐμποροπλοιάρχους νὰ πλέουν μὲ Ρωσικὴν σημαίαν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς Τούρκους νὰ ἀφίνουν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ περνοῦν ἐλευθέρως τὸν Ἑλλάσποντον καὶ τὸν Βόσπορον. Ἀπὸ τότε τὰ σιτάρια τῆς Ρωσίας μετέφερον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἀποκλειστικῶς σχεδὸν Ἑλληνες ἐμποροπλοίαρχοι, οἱ ὅποιοι κατεσκεύαζον πλέον μεγαλύτερα καὶ περισσότερα πλοῖα. Εἰς τὰ νησιὰ ὑπῆρχον πολλοὶ πλούσιοι· οἱ Κουντουριῶται τῆς Ὑδρας εἶχον τόσον πολλὰ χρήματα, ὥστε ἐφύλασσαν τὰ χρυσᾶ νομίσματα εἰς δεξαμενὰς (στέρνas).

Καὶ τὰ χρήματα αὐτά, ὅπως καὶ τὰ πλοῖα ἐχρησιμοποιήθησαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Κατὰ τὸ 1820 ὑπῆρχον ὑπερτετρακόσια μικρὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ἐμπορικὰ Ἑλληνικὰ εἰς τὰς κυριωτέρας ναυτικὰς κοινότητας, τῆς Ὑδρας δηλ., τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν, τῆς Μυκόνου, τῆς Κάσου καὶ τοῦ Γαλαξειδίου.

Διὰ τῶν Κοινοτήτων καὶ τοῦ Ἐμπορίου ὠργανώθησαν αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ μεγάλη Ἐπανάστασις.)

Πολεμικαὶ Δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ.

10ον) I. — Κατὰ Ἐθρᾶν. Ἄρματολοι καὶ Κλέφτες.

+ (D) διαφωτισμός

Τὸν καιρὸν τῆς Φραγκοκρατίας εἰς τὴν Πελοπόννη-
νησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα πολλοὶ Ἕλληνες κατέτασ-
σοντο εἰς τὸν στρατὸν τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἐνε-
τῶν καὶ εἶχον ὡς ἐπάγγελμα τὸν πόλεμον. Αὐτοὶ ὅταν
ἦλθον οἱ Τοῦρκοι, ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπομείνωσι τὰ
βάσανα τῆς δουλείας· ἢ κατέφευγον λοιπὸν εἰς τὰ Ἐ-
νετικὰ φρούρια καὶ ἐγίνοντο στρατιῶται τῶν Ἐνε-
τῶν, οἱ ὅποιοι πολὺ συχνὰ ἐπολέμουν με τοὺς Τούρ-
κους, ἢ ἐγκατέλειπον τὰ χωριά των καὶ ἔζων ἐλεύθεροι
εἰς τὰ ὄρη με τὰ ὄπλα των ὑποφέροντες τὴν πείναν,
τὸ ψῦχος καὶ τὰς ταλαιπωρίας. Τούτους ἐμιμήθησαν καὶ
ἄλλοι νέοι Ἕλληνες καὶ ἔτσι σιγὰ σιγὰ τὰ Ἑλληνικὰ
βουνὰ ἐγέμισαν ἀπὸ πολεμιστάς, οἱ ὅποιοι κατήρχοντο
εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν Τούρκων
φονεύοντες αὐτοὺς καὶ διαρπάζοντες τὰ ἀγαθὰ των·
ἔτσι ἐξεδικοῦντο αὐτοὺς διὰ τὰ βάσανα, εἰς τὰ ὅποια
ὑπέβαλον τοὺς ἀμάχους ὁμοφύλους των. Αὐτοὶ ὠνο-
μάσθησαν κ λ έ φ τ ε ς.

Ἐκεῖ εἰς τὰ βουνὰ οἱ κλέφτες ἀπετέλουν ομάδας·
ἐκάστη ὁμάς ἀνεγνώριζεν ἓνα ὡς ἀρχηγόν, τὸν κ α-
π ε τ ᾶ ν ι ο ν· αὐτὸς εἶχε τὸν ὑπασπιστὴν του, π ρ ω-
τ ο π α λ λ ή κ α ρ ο ν, οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν τὰ παλλη-

κάρια τῆς ομάδος· ἐκάστη ὁμάς εἶχεν ἰδικήν τῆς σημαίαν. Ἐζων βέβαια οἱ κλέφτες σκληρὸν βίον· διαρκῶς εἰς τὰ ὄπλα καὶ τὰς ἀσκήσεις κατεγίνοντο· εἰς τὴν σκοποβολὴν ἦσαν θαυμάσιοι· ἐπερνοῦσαν τὴν σφαῖραν ἀπὸ δακτυλίδι· μερικοὶ ἔτρεχον γρηγορώτερα ἀπὸ ἵππων. Περίφημοι κλέφτες εἰς μὲν τὴν Πελοπόννησον ἦσαν ὁ Ζαχαριάς καὶ οἱ Κολοκοτρωναῖοι, εἰς δὲ τὴν Ρούμελην (Στερεὰν Ἑλλάδα) καὶ τὸν Ὀλυμπον ὁ Μαλάμος, οἱ Κατσαντωναῖοι, ὁ Βλαχάβας, ὁ Νικοτσάρας καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Οἱ κλέφτες ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπειδὴ παρ' ὅλας τὰς καταδιώξεις καὶ τὰ μαρτύρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐβασάνιζον τοὺς τυχὸν συλλαμβανομένους, δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς ἐξοντώσουν, ἠναγκάζοντο νὰ ἔρχωνται εἰς συνεννόησιν μὲ αὐτούς. Τοὺς ἀνεγνώριζον δηλ. ἐπισήμως ὡς στρατιωτικὰ σώματα καὶ τοὺς ἀνέθετον τὴν φύλαξιν ἀπὸ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα καὶ τὴν ἀσφάλειαν ὀλοκλήρων ἐπαρχιῶν· τοὺς ἐπλήρωνον δὲ καὶ μισθὸν ἀπὸ τοὺς φόρους τῆς ἐπαρχίας. Τοὺς ἐχρησιμοποιοῦν δηλ. ὅπως σήμερον τὸ Κράτος τὴν χωροφυλακίαν. Αὐτοὶ ἐλέγοντο ἄρματωλοὶ (ἀρματολόγοι=ἄνθρωποι τῶν ὀπλων) καὶ ἡ ἐπαρχία ἄρματολίκι. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἀρματολοὶ δὲν εἶχον καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Τούρκους, πολὺ συχνὰ δὲ ἐμάλλωνον μὲ αὐτούς καὶ ἀνέβαινον πάλιν εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἐγίνοντο κλέφτες. Διὰ τοῦτο τὰ ὀνόματα ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἶχον τὴν αὐτὴν σχεδὸν σημασίαν. Αὐτοὶ ἀπετέλεσαν κατὰ

Μανιάτης πολεμιστής

τὴν ἐπανάστασιν τὸν πυρῆνα τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ.

Ἄλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος διετηρήθη ζωηρὸν τὸ πολεμικὸν φρόνημα καὶ οἱ κατοικοῦντες εἰς αὐτὰ ἠσχολοῦντο διαρκῶς μὲ τὰ ὄπλα καὶ ἦσαν κατὰ

τὴν Ἐπανάστασιν οἱ καλύτεροι πολεμισταί· εἰς τὴν Μάνην δηλ., εἰς τὸ Σούλι καὶ εἰς τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης. Ἡ Μάνη ποτὲ δὲν ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους· ἐπλήρωνε μόνον μικρὸν φόρον· ἦτο χωρισμένη εἰς καπετανίας καὶ ὠχυρωμένη μὲ πύργους· ἐκάστη οἰκογένεια εἶχε τὸν πύργον της. Ἐπειδὴ ὁ τόπος ἦτο ξηρὸς καὶ ἄγονος, οἱ κάτοικοι ἦσαν πολὺ σκληραγωγημένοι· εἶχον πολὺ ἀνεπτυγμένον τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας· ἤσυχολοῦντο διαρκῶς εἰς πολέμους· ἐπολέμουν πολλάκις καὶ μετὰξὺ των. Ἀπὸ τοῦ 1770 ἠναγκάσθησαν οἱ Μανιάται νὰ δεχθοῦν νὰ διορίζῃ τὸν Ἀρχηγόν των (Μπέην) ὁ Σουλτάνος. Διὰ τὸ Σούλι καὶ τοὺς Σουλιώτας θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Οἱ Σφακιανοὶ τέλος ἦσαν οἱ πολεμικώτεροι Κρήτες· τοὺς ἐφοβοῦντο καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι.

11ον) II. Κατὰ θάλασσαν. Ὁ Πολεμικὸς στόλος.

+ *Εἰς διαμαρτυρίαν*
 Τὰ Ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἔπλεον, ὅπως εἶδομεν, ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Συρίας μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Πολλοὶ μάλιστα τολμηροὶ πλοίαρχοι ἔφθασαν καὶ μέχρι τῆς Ἀμερικῆς. Πολὺ συχνὰ ὅμως συνήντων τοὺς πειρατὰς τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος, οἱ ὁποῖοι ἐπετίθεντο διὰ νὰ τοὺς ληστεύσουν. Ἦσαν ὑποχρεωμένοι λοιπὸν νὰ εἶναι ὠπλισμένοι καὶ νὰ πολεμοῦν κατὰ τῶν πειρατῶν. Ἐξώπλιζον δὲ τὰ πλοῖά των καὶ μὲ μικρὰ τηλεβόλα (κανόνια). Πολλάκις ἐπήγαιναν δύο, τρία πλοῖα μαζί καί, ἂν τοὺς ἐκτύπων οἱ πειραταί, ἐγίνετο τότε πραγματικὴ

ναυμαχία. Ἔτσι συνήθισαν εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, θαρραλέοι δὲ καὶ ριψοκίνδυνοι, καθὼς ἦσαν, ἔγιναν πολὺ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς πειρατὰς ναυμάχοι. Πολλοὶ πλοίαρχοι ἦσαν ὁ φόβος καὶ τρόμος τῶν πειρατῶν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ κατόπιν ἔνδοξος ναύαρχος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου τῆς Ἐπαναστάσεως Ἀνδρέας Μιαούλης.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ 1821 εὐρέθη μὲ πολεμικὸν στόλον, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινον ἐξησκημένοι εἰς τὸν πόλεμον ναῦται καὶ τὸν ὁποῖον ἐκυβέρνων ἐπιτήδαιοι καὶ μορφωμένοι εἰς τὰ ναυτικά πλοίαρχοι. Τὰ τρία μόνον νησιά Ὑδρα, Σπέτσοι καὶ Ψαρὰ εἶχον τὸ 1821 καὶ παρέταξαν εἰς ναυμαχίας 146 πλοῖα¹. Τὰ μεγαλύτερα τῆς Ὑδρας ἦσαν τὸ τρικάρταρον τοῦ Τομπάζη 20 κανονίων καὶ τὸ δικάταρτον τοῦ Μιαούλη 18 κανονίων. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον πολὺ μεγαλύτερα πολεμικὰ πλοῖα, φρεγάτας δηλ. μὲ 60—80 κανόνια καὶ «πλοῖα τῆς γραμμῆς» μὲ 100—120 κανόνια. Οἱ ναῦται τῶν ὅμως καὶ οἱ πλοίαρχοι δὲν ἦσαν οὔτε ναυτικοὶ ἐπιτήδαιοι οὔτε τόσον ἐξησκημένοι.

Οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφτες καὶ οἱ Μανιάται καὶ Σουλιῶται εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἦσαν αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ἡ Ἐπανάστασις.

Σημ. 1 (Ἐπίσημος πίναξ Β.Δ. 1856—Κατὰ τὸν Σπ. Τρικούπην εἶχον 176 πλοῖα);

+ Β Διαγνώσεις
 12ον) Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ὅσοι ἐκ τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν μετὰ τὴν ἄλωσιν κατέφυγον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Πολὺ συνετέλεσαν εἰς τὴν λεγομένην Ἀναγέννησιν τῶν Γραμμάτων, διότι μετέφερον ἐκεῖ τὰς βιβλιοθήκας των μὲ πολύτιμα χειρόγραφα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ὁ Βησσαρίων, ὁ Πλήθων, ὁ Τραπεζούντιος, ὁ Ἀργυρόπουλος ἴδρυσαν εἰς διαφόρους Ἰταλικὰς πόλεις σχολὰς καὶ κατέλαβον μεγάλα ἀξιώματα.

Τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν ἐπὶ 200 περίπου χρόνια μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκάλυπεν ὄχι μόνον δουλείας, ἀλλὰ καὶ ἀμαθείας σκότος. Σχολεῖα δὲν ἐπέτρεπον οἱ Τούρκοι νὰ ἰδρυθοῦν. Ὀλίγα μόνον γράμματα ἐμάνθανον εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰ Μοναστήρια, ὅπου κρυφίως, κατὰ τὴν νύκτα, ἔστελλον τὰ παιδιὰ των οἱ Ἕλληνες. Πολὺ ὠραῖον εἶναι τὸ σχετικὸν ποίημα τοῦ Ι. Πολέμη «Τὸ κρυφὸ Σχολεῖο».

Καμμία λοιπὸν πνευματικὴ κίνησις δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Κρήτην μόνον, ἣ ὁποία μέχρι τοῦ 1669 κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ἐδημιουργήθησαν ἔργα πνευματικά, ποιήματα κυρίως, ὡς ὁ Ἐρωτόκριτος κ. ἄ. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχε βέβαια πάντοτε περὶ τὸ Πατριαρχεῖον μικρὰ πνευματικὴ κίνησις.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὁ λόγιος Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις ἤρχισε νὰ ὑποστηρίξη τὰ γράμματα καὶ πρὸς τοῦτο ἴδρυσεν τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον. Διὰ τὰς ἐνεργείας του αὐτὰς

Τὸ κρυφὸ σκολειὸ

έσυκοφαντήθη ὑπὸ τῶν καθολικῶν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐξώρισαν καὶ τέλος τὸν ἐφόνευσαν.

Τὰ σχολεῖα. Τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἰδρύθησαν εἰς τὰς Κοινότητας τοῦ Ἐξωτερικοῦ (Ἐνετία 1621).

Μόλις κατὰ τὸ τέλος τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐπέτρεψαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἰδρυθῆ εἰς τὸ Φανάριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ Πατριαρχικὴ Σχολή, ἡ περίφημος μέχρι σήμερον **Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή**. Ἀπὸ τότε δὲ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἰδρύθησαν σχολεῖα με ἔξοδα τῶν πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὰ Ἰωάννινα, ἡ Λεβάδεια, αἱ Ἀθήναι, ἡ Πάτμος, ἡ Δημητσάνα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπέκτησαν σχολεῖα. Ἀπὸ τὰ σχολεῖα δὲ αὐτὰ ἐξήρχοντο διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία τῶν περιφερειῶν, ὅπου ὑπῆρχεν αὐτοδιοίκησις.

Εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα Ἰωαννίνων—Πάτμου—Ἀθηνῶν καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐδίδασκον πολὺ μορφωμένοι Ἕλληνες, οἱ λεγόμενοι **Διδάσκαλοι τοῦ Γένους**.

Οἱ Λόγιοι. Οἱ καλύτεροι λόγιοι Ἕλληνες τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος εἶναι ὁ Φαναριώτης Ἀλέξανδρος Μαυροκορδατός, ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ὁ ὅποιος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, καὶ ὁ υἱὸς του Νικόλαος, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ ὅποιος ἵδρυσε σχολεῖα Ἑλληνικὰ ἐκεῖ. Ἐπειτα οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ φιλόσοφοι Κερκυραῖοι **Εὐγένιος Βούλγαρις** καὶ **Νικηφόρος Θεοτόκης**, οἱ ὅποιοι ἔγιναν γνωστοὶ καὶ ἐτιμήθησαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην· ἐξαιρετικῶς τοὺς ἐτίμησεν ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας, ἡ ὁποία

τούς ἔδωσε καὶ τὸ ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου. Ἀλλὰ ὁ μεγαλύτερος Ἑλλην λόγιος, ὁ ὁποῖος πολὺ ὠφέλησε τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὁ εἰς Σμύρνην γεννηθεὶς Χίος τῆν καταγωγὴν Ἀδამάντιος Κοραῆς (1748—1833 μ.Χ.). Οὗτος ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἰατρός, ἀλλὰ ἐγκατέλειπε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων Συγγραφέων. Ἦτο πολὺ φιλόπατρις καὶ εἰς τὰ βιβλία του ἔδιδε συμβουλὰς χρησιμωτάτας εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἦθελε νὰ ἐξαπλωθῆ ἡ παιδεία εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ φωτισθοῦν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ διδάγματα τῶν προγόνων των. Ἐγραψε καὶ ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα παρεκίνει τοὺς Ἕλληνας νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τυράννων. Γέρων πλέον ηὑτύχησε νὰ ἴδῃ πραγματοποιούμενον τὸ ὄνειρόν του, τὴν ἐλευθερίαν δηλ. τῆς Πατρίδος. Εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐστήθη μαρμάρινος ἀνδριὰς τοῦ Κοραῆ, ἐλάχιστον δείγμα τῆς εὐγνωμοσύνης, πού τοῦ ὀφείλει ἡ Ἐλευθέρα Ἑλλάς.

Τὰ σχολεῖα καὶ οἱ διδάσκαλοι, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ κληρὸς συνετέλεσαν νὰ διατηρηθῆ κατὰ τὰ χρόνια τῆς δουλείας τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς ὑποδοῦλους τὸν πόθον καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς Ἐλευθερίας.

13ον) Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων
κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

Οἱ Ἕλληνες ποτὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας δὲν ἔμειναν ἡσυχοί. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκυκλοφόρησε τὸ γνωστὸν δημοτικὸν ἄσμα, πού κατέληγε μὲ τὸν στίχον·

Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικά μας θᾶναι.

Ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων ἔκαμαν, τοπικὰς ὅμως (εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ εἰς τὴν Μάνην), ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐπὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ. Ὄταν ἀργότερα ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη πολεμῆι κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ Ἕλληνες μετέχουν μὲ ἐνθουσιασμόν· εἰς τὴν Ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571) χιλιάδες Ἕλληνες ἦσαν ναῦται καὶ πολεμισταὶ εἰς τὰ πλοῖα τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως. Ἀργότερα τὸν 17ον αἰῶνα, ὅταν ἡ Ἑνετία πολεμῆι κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἀγωνίζονται καὶ οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν Ἑνετῶν. Κατὰ τὸν 18ον δὲ αἰῶνα οἱ Ἕλληνες στρέφουν τὰς ἐλπίδας των πρὸς τὴν ὁμόδοξον Ρωσίαν τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης.

Τὸ κίνημα τοῦ 1769—70.

Ἡ Αἰκατερίνη εἶχεν, ὡς εἶδομεν, τὰ σχέδιά της περὶ διαλύσεως τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἰδρύσεως τοῦ παλαιοῦ Κράτους μὲ βασιλέα τὸν ἔγγονόν της, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε δώσει τὸ προσφιλὲς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὄνομα Κωνσταντῖνος. Ἦθελε λοιπὸν νὰ ἐξεργί-

ρη καὶ τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ νικήσῃ εὐκολώτερον τοὺς Τούρκους. Ὄταν τὸ 1768 ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλληνα ἐκ Μακεδονίας Παπάζωλην. Αὐτὸς ἔρχεται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ συνενόηθη με τοὺς Μανιάτας ἀρχηγούς καὶ τὸν πρόκριτον τῆς Καλαμάτας Παναγιώτην Μπενάκην. Τοὺς παρεκίνει νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ τοὺς ὑπέσχετο ὅτι ἡ Αἰκατερίνη θὰ στείλῃ στόλον, στρατὸν καὶ ἄφθονα πολεμφοδία καὶ χρήματα. Καὶ πράγματι (1770) ἦλθαν μερικὰ πλοῖα Ρωσικὰ εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον καὶ ἡ Μάνη καὶ ἡ Μεσσηνία ἐπανεστάτησαν.

Ὁ Σουλτᾶνος ὅμως ἔστειλε γρήγορα μεγάλον στρατὸν (15 χιλ. Ἀλβανούς) καὶ τὰ μικρὰ στρατιωτικὰ σώματα τῶν Ἑλλήνων ἠττήθησαν ἐγκαταλειφθέντα ἀμέσως ὑπὸ τῶν Ρώσων. Οἱ Ἀλβανοὶ ἔμειναν εἰς Πελοπόννησον 10 σχεδὸν χρόνια καὶ ἐλεηλάτουν καὶ κατέστρεφον τὴν χώραν, δὲν ὑπήκουον δὲ οὔτε καὶ εἰς τὸν Σουλτᾶνον, ποὺ τοὺς διέταξε νὰ φύγουν. Ἐγιναν πραγματικὴ μάστιξ διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἔφευγον εἰς τὰ ὄρη. Ὁ Σουλτᾶνος τέλος ἠναγκάσθη νὰ στείλῃ μέγαν στόλον καὶ στρατὸν διὰ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ, με ναύαρχον τὸν Χασᾶν ποσᾶν. Ὁ Χασᾶν, διὰ νὰ πολεμήσῃ καλύτερα τοὺς Ἀλβανούς, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου. Μαζὶ με αὐτοὺς ἐνίκησε τοὺς Ἀλβανούς ἔξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν καὶ ἐφόνευσε 4 χιλ. ἐξ αὐτῶν· οἱ ἄλλοι ἔφυγον. Ἀλλὰ ὁ Χασᾶν ἐκτύπησε ὕστερα καὶ τοὺς Κλέφτες αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐβοήθησαν καὶ τότε (1780) ἔγινεν ὁ λεγόμενος

«Χαλασμός τῶν Κολοκοτρωναίων» εἰς τὴν Καστάνι-
τσαν τῆς Μάνης. Ὁ Κωνσταντῆς Κολοκοτρῶνης ἐ-
φονεύθη, ὁ δὲ υἱός του Θοδωράκης, 10 ἐτῶν παιδί
τότε, μόλις ἐσώθη ἀπὸ τὰ διασωθέντα παλληκάρια
τοῦ πατρός του.

Τὸ κίνημα αὐτὸ ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Πελο-
πόννησον. Οἱ Ρῶσοι φεύγοντες ἔκαυσαν μὲ τὰ πυρ-
πολικά τὸν Τουρκικὸν στόλον εἰς Τσεσμεν ἀπέναντι
τῆς Χίου, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ὠφέλησεν εἰς τίποτε. Οἱ Ἑλ-
ληνες πιά διστάζουν νὰ ἀκούσουν παρακινήσεις δι'
ἐπανάστασιν.

(F) Διαγωνισμοί
† 14ον) Λάμπρος Κατσώνης.

Ὅταν μετ' ὀλίγα ἔτη (1788) ἡ Αἰκατερίνη ἐκήρυξε
πάλιν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἠθέλησε
νὰ κινήσῃ καὶ πάλιν τοὺς Ἑλληνας. Αὐτοὶ ὅμως ὕ-
στερα ἀπὸ τὴν συμφορὰν τοῦ 1769—70 δὲν ἐκινήθησαν.
Εἰς Ἑλλήν ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν ἀξιωματι-
κὸς τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ἔρχε-
ται εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τρία πλοῖα, πού τοῦ ἔδωσαν οἱ
Ἑλληνες τῆς Τεργέστης καὶ ἀρχίζει μὲ τὰ μικρά του
αὐτὰ πλοῖα σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν
θάλασσαν (1788). Γρήγορα τὰ τρία πλοῖα τὰ ἔκαμε
15 καὶ ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Συν-
ενοήθη καὶ μὲ τὸν περίφημον ἄρματολὸν τῆς Στερε-
ᾶς Ἀνδρίτσον, τὸν ἐπῆρεν εἰς τὰ πλοῖά του μὲ 500 παλ-
ληκάρια καὶ ἦτο πλέον κύριος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.
Ἐτόλμησε νὰ ναυμαχήσῃ καὶ μὲ ὀλόκληρον τὸν Τουρ-

κικόν στόλον εις τὴν στενὴν θάλασσαν μεταξὺ Ἄνδρου καὶ Εὐβοίας καὶ τὸν ἐνίκησε. Τὴν στιγμὴν ὅμως ποὺ ἔφευγεν ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἔφθασεν ἀπὸ τὸ ἀντίθετον

Λάμπρος Κατσώνης

μέρος ὁ Ἀλγερινὸς στόλος καὶ ὁ Λάμπρος εὐρέθη μεταξὺ δύο πυρῶν. Ἐπολέμησε καὶ πάλιν ἡρωϊκῶς, ἀλλὰ ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀνωτέραν δύναμιν τῶν δύο στόλων. Ἐχασε τὰ περισσότερα πλοῖά του, ἐσώθη

ὅμως μὲ τοὺς περισσοτέους κλέφτας εἰς τὴν νῆσον Μῆλον.

Ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισε τότε εἰρήνην (1792) μὲ τοὺς Τούρκους καὶ παρήγγειλεν εἰς τὸν Λάμπρον νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμον. Ὁ ὑπερήφανος ὅμως Κατσώνης εἶπε τότε: «ἂν ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισε τὴν εἰρήνην της, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικὴν του». Ἀπὸ τὴν Μῆλον μὲ ἄλλα πλοῖα ἐπέρασεν εἰς τὴν Μάνην καὶ ὠχυρώθη ἐκεῖ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο—Κάγιο ἀποφασισμένος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Ὑπεχρεώθη ὅμως νὰ φύγῃ καὶ ἀπὸ τὴν Μάνην. Κατέφυγε τότε εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ Ἄνδριτσοσ μὲ τὰ παλληκάρια του ἐπέρασεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν περίφημον τότε κλέφτην Ζαχαριάν καὶ τὰ παλληκάριά του. Ἐφθασε πολεμούμενος ἀπὸ πολὺ πλῆθος Τούρκων εἰς τὸ Ρίον, ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεὰν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. Ἐπειτα συνελήφθη καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐφονεύθη μὲ βασανιστήρια.

Οἱ Ἕλληνες εἶδον πλεον καθαρὰ ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένουν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς ξένους. Εἶδον ὅμως ὅτι καὶ μόνοι των εἶναι δυνατὸν νὰ νικήσουν τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους ἕως τότε ἐνόμιζον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ νικήσουν. Διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των ἔπρεπε νὰ στηριχθοῦν εἰς τὰς ἰδικὰς των μόνον δυνάμεις.

15ον) Οί Σουλιώται. Οί άγώνες των κατά τοῦ Ἄλῃ.

Τὴν ιδέα νὰ καταπολεμηθοῦν καὶ ἀπὸ μόνους τοὺς Ἕλληνας ἐνίσχυσαν καὶ οἱ περίφημοι άγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατά τοῦ Ἄλῃ πασαῶ τῶν Ἰωαννίνων, οἱ ὁποῖοι ἐγέμισαν θάρρος καὶ ὑπερηφάνειαν τοὺς Ἕλληνας.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος μερικοὶ Ἕλληνες τῆς Ἡπείρου μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν τὰ βάσανα τῆς δουλείας κατέφυγον εἰς τὰ ἀπόμερα καὶ ἀπόκρημα βουνὰ τῆς νοτίου Ἡπείρου καὶ ἔκτισαν τὸ χωρίον Σούλι. Ἀργότερα ἔκτισαν καὶ ἄλλα χωρία (Κιάφαν, Σαμωνίβαν κ.λ.π.) καὶ ἔζων ἐκεῖ ἡσυχοὶ καὶ ἐλεύθεροὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Οἱ Τοῦρκοὶ δὲν τοὺς ἠνώχλουν, ἀφοῦ ἡ ζωὴ των ἦτο πολὺ σκληρὰ καὶ εἰσοδήματα δὲν εἶχον· ἐν τούτοις ἐπλήρωνον καὶ αὐτοὶ μικρὸν φόρον· ἦσαν ὅμως εὐχαριστημένοι. Κατεγίνοντο κυρίως εἰς τὰ ὄπλα. Καὶ αἱ γυναῖκες των ἐγνώριζον ἀπὸ ὄπλα καὶ ἐλάμβανον μέρος συχνὰ εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ καριοφίλι ἦτο ὁ ἀχώριστος σύντροφος τῶν ἀνδρῶν. Καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀκόμη μὲ τὰ ὄπλα ἐπήγαινον· ἐπρεπε νὰ εἶναι ἔτοιμοι εἰς κάθε στιγμήν νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς ἀγρίους Τουρκαλβανούς ποὺ ἔκαμνον ἐπιδρομὰς διὰ λαφυραγωγίαν. Αὐτοὶ πολλάκις ἔλαβον πικρὰν πείραν τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτηδειότητος τῶν Σουλιωτῶν. Ἦτο λοιπὸν τὸ Σούλι πραγματικὸν στρατόπεδον. Οἱ Τουρκαλβανοὶ τοὺς ἔτρεμον καὶ οἱ Ἕλληνες τοὺς εἶχον κρυφὸν καμάρι.

Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 18ου αἰῶνος παρουσιάσθη Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια, ἔκδ. Α' ἀντ. 5.000 4

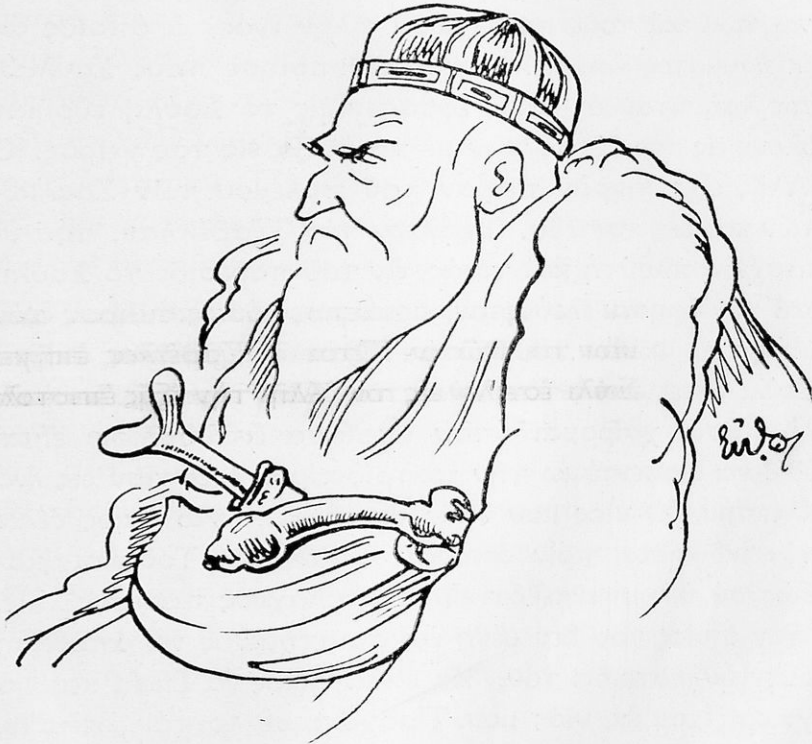
ὁ φοβερός ἐχθρός των, ὁ Ἄλῃ πασᾶς. Ἦτο Ἀλβανὸς ἀπὸ τὸ Τεπελένι. Φιλόδοξος, πονηρότατος καὶ σκληρός, καθὼς ἦτο, κατώρθωσε μὲ κακουργήματα καὶ δόλον νὰ διορισθῇ ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων τὸ 1788. Ἀπὸ τότε ἡ δύναμις του ἔγινε πολὺ μεγάλη. Κατεδίωξε μὲ σατανικὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀγρίαν σκληρότητα ὅλους τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ Τούρκους ἐχθροὺς του. Ἐστράφη κατὰ τῶν Ἑλλήνων Ἀρματωλῶν τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς καὶ πολλοὺς ἐξωλόθρευσε, ὅπως τοὺς Κατσαντωναίους καὶ τὸν Βλαχάβαν. Ἔκαμεν ἰσχυρότατον στρατὸν καὶ ἐσκέφθη νὰ κάμῃ ἰδικόν του ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον Κράτος. Τοιοῦτος λοιπὸν πού ἦτο ὁ Ἄλῃς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνεχθῇ ἐλευθέρους τόσον κοντὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα τοὺς Σουλιώτας. Ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον τὴν ἄδειαν νὰ καταστρέψῃ τὸ Σούλι.

16ον) Πρῶτος καὶ δεύτερος πόλεμος (1791 καὶ 1792).

Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον (1791) οἱ Ἀλβανοὶ πολεμισταὶ τοῦ Ἄλῃ (3 χιλ. περίπου) ὑπεχώρησαν εἰς τὴν πρώτην πρὸς τοὺς Σουλιώτας συμπλοκὴν. Οἱ Σουλιῶται τοὺς κατεδίωξαν καὶ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν μέχρι σχεδὸν τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Ἄλῃς εἶδεν ὅτι οἱ Σουλιῶται δὲν εἶναι εὐκόλος λεία. Διὰ τοῦτο ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν τὴν πανουργίαν καὶ τὸν δόλον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἠτοίμασεν ὅλον τὸν στρατὸν του,

διέδωσεν ὅμως ὅτι σκέπτεται νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ πιστευτός, ἔστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς Σουλιώτας, τοὺς παρεκάλει νὰ τοῦ στείλουν καὶ αὐτοὶ βοήθειαν καὶ τοὺς ὑπεσχέθη με-

Ἄλῃ πασᾶς

γάλους μισθοὺς. Μὴ ὑποπτευθέντες οἱ Σουλιῶται ἔστειλαν 70 πολεμιστὰς μετὰ τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν, ὁ ὁποῖος εἶχε πάρει μαζί του καὶ τὸν νεαρὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον. Ὁ Ἄλῃς διέταξε νὰ τοὺς συλλάβουν. Ἐπειδὴ

ὅμως τοὺς ἐφοβοῦντο, καὶ τόσοι ὀλίγοι ποὺ ἦσαν, μετεχειρίσθησαν πάλιν τὴν πανουργίαν καὶ τὸν δόλον. Τοὺς εἶπον οἱ Ἄλβανοὶ στρατιῶται νὰ «παραβγοῦν» τάχα εἰς τὸ πῆδημα. Ἄφησαν τὰ ὄπλα των καὶ ἤρχισαν νὰ πηδοῦν «εἰς τὶς τρεῖς». Τότε ὅμως ἐρρίφθησαν ἐπάνω των καὶ τοὺς συνέλαβον πλὴν ἑνός, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη. Αὐτὸς εἰδοποίησε τοὺς Σουλιώτας καί, ὅταν ὁ Ἄλῆς ἔφθασεν εἰς τὸ Σούλι, εὐρῆκεν ὄλους εἰς τὰς θέσεις των μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας. Ὁ Ἄλῆς εἶχε πικρὰν πείραν τοῦ πολέμου τῶν Σουλιωτῶν καὶ δὲν ἐπετέθη. Ἐκάλεσε τὸν Τζαβέλλαν, τοῦ ὑπεσχέθη πλοῦτη καὶ τιμάς, ἂν τοῦ παρέδιδε τὸ Σούλι, καὶ τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον, ἐκράτησεν, ὅμως ὄμηρον τὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον. Ὅταν ὁ Τζαβέλλας ἐπῆγεν εἰς τὸ Σούλι ἔστειλεν εἰς τὸν Ἄλῆν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν. «Ἄλῆ πασᾶ, χαίρομαι ὅπου ἐγάλασα ἓνα δόλιον· εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓνα κλέπτην. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θέλω τὸν ἐκδικήσω, πρὶν ἀποθάνω. Κάποιοι Τοῦρκοι, καθῶς ἐσύ, θέλουν εἰπεῖ ὅτι εἶμαι ἄσπλαχνος πατέρας..... Ἐὰν ὁ υἱός μου δὲν μένη εὐχαριστημένος νὰ ἀποθάνη διὰ τὴν πατρίδα του, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Προχώρησε λοιπόν, ἄπιστε, εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ. Ἐγὼ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου Καπετὰν Λ. Τζαβέλλας».

Ὁ Ἄλῆς λυσσῶν ἀπὸ τὸν θυμὸν τοῦ ἐκάλεσε τοὺς ὀπλαρχηγούς του καὶ ὑπεσχέθη πλοῦτη καὶ τιμάς, ἂν κυριεύσουν τὸ Σούλι· εἰς ὅσους δὲ στρατιώτας πρωτοεισέλθουν εἰς τὸ Σούλι 500 γρόσια. Τρεῖς χιλιάδες

ἐκ τῶν Τουρκαλβανῶν του ὠρκίσθησαν νὰ μὴ βάλουν τὰ ξίφη εἰς τὴν θήκην, ἂν δὲν κυριεύσουν τὸ Σούλι· ὅλος ὁ στρατὸς (10 χιλ. περίπου) ὠρμησε κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Ἐπὶ τέσσαρας ὥρας ἐπετίθεντο μὲ ἀλλαγμούς, ἀλλὰ οἱ Σουλιῶται ἦσαν ἀκλόνητοι εἰς τὰς θέσεις των. Τὸ πυκνὸν πῦρ τῶν Σουλιωτῶν ἐθήριζε τοὺς Ἀλβανούς. Ὁ Ἀλῆς ἐλύσσα καὶ ἄφριζε ἀπὸ τὸν θυμὸν του. Τέλος εἰς τὴν μάχην ἔλαβον μέρος καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν σύζυγον τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα Μόσχων. Οἱ Σουλιῶται ἐξῆλθον τότε ἀπὸ τὰ ταμπούρια των καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν. Πανικόβλητοι αὐτοὶ ἐτράπησαν εἰς ἐπονείδιστον φυγὴν. Περισσότεροι τῶν 2 χιλιάδων ἐφονεύθησαν, ἐνῶ ἄλλοι τόσοι τοῦλάχιστον διασκορπισθέντες εἰς τὰ διάφορα χωρία ἐφονεύθησαν ἢ ἐξηφανίσθησαν. Ὁ Ἀλῆς ἐτρόμαξε καὶ αὐτὸς· τρία ἄλογα «ἔσκασεν» (ἦτο μὴν Ἰούλιος) ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εὐρεθῇ ἐν ἀσφαλείᾳ. Ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας ἐφονεύθησαν μόνον 74 καὶ ἐτραυματίσθησαν 97. Ἐκαμεν εἰρήνην καὶ ἀπηλευθέρωσε τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Δὲν ἐτόλμησεν ὁ Ἀλῆς νὰ προσβάλη τὸ Σούλι ἐπὶ 8 ἔτη.

17ον) Πολιορκία καὶ καταστροφή τοῦ Σουλίου.

Τὸ 1800 ὁ Ἀλῆς ἐπιτίθεται πάλιν. Τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν ἐφαρμόζει ἄλλο σχέδιον. Ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῇ, ὅπως εἶχε κάμει εἰς τὸν δεῦτερον πόλεμον, κτίζει καὶ ὄχυ-

ρώνει πύργους εἰς ὅλους τοὺς πρὸς τὰ χωρία τοῦ Σουλίου δρόμους καὶ δὲν ἀφίνει τοὺς Σουλιώτας νὰ ἐξέλθουν εἰς τὰ κτήματά των καὶ τὰ βοσκοτόπια των. Κατέστρεψεν ἔπειτα τὰς πηγὰς τῶν νερῶν καὶ οἱ Σουλιῶται ἤρχισαν νὰ ἔχουν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ὕδατος. Ἡ πολιορκία τοῦ Σουλίου διήρκεσε τρία χρόνια. Οἱ Σουλιῶται ὑπέφερον μὲ ἡρωϊσμόν καὶ αὐταπάρησιν ὅλα τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας. Ἐπανειλημμένως ὁ Ἀλῆς θαυμάσας καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἡρωϊσμόν των τοὺς ἔκαμε προτάσεις εἰρήνης καὶ εἰς ὅλους μαζί καὶ εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν ἀρχηγῶν. Ἴδου ὁμως καὶ αἱ ἀπαντήσεις:

«Βεζύρη Ἀλῆ πασᾶ σὲ χαιρετοῦμεν.

Ἡ πατρίς μας εἶναι ἀσυγκρίτως γλυκυτέρα καὶ ἀπὸ τὰ πουγγιά σου καὶ ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς τόπους ποὺ ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσης. Ὅθεν ματαίως κοπιάζεις, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς παρὰ μὲ τὸ αἷμα θάνατον ἕως τοῦ τελευταίου Σουλιώτου.

«Ὅλοι οἱ Σουλιῶται μικροὶ καὶ μεγάλοι».

Ἴδου καὶ ἡ ὑπερήφανος ἀπάντησις ἑνὸς τῶν ἀρχηγῶν, τοῦ Τζήμα Ζέρβα... «Σ'εὐχαριστῶ, Βεζύρη, διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχεις εἰς ἐμένα, ἀλλὰ τὰ 800 πουγγια¹ παρακαλῶ νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, ἐπειδὴ δὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω· καὶ ἂν ἤξερα, πάλιν δὲν ἤμουν εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δώσω οὔτε μίαν πέτραν τῆς πατρίδος μου. Τὴν τιμὴν ὅπου μοῦ ὑπό-

(1) 1 πουγγι = 500 γρόσια
1 γρόσι = 22 1)2 Χρυσᾶ λεπτὰ.

σχεσαι μοῦ εἶναι ἄχρηστος. Πλούτη καὶ τιμὴ εἰς ἐμὲ εἶναι τὰ ἄρματα μου μετὰ τὰ ὁποῖα φυλάττω καὶ τιμῶ τὴν πατρίδα μου, ἀθανατίζω καὶ τὸ ὄνομά μου».

Σούλι 4 Μαΐου 1801

ΤΖΗΜΑΣ ΖΕΡΒΑΣ

Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος οἱ Σουλιῶται ἤρχισαν νὰ καταπονοῦνται ἀπὸ τὰς στερήσεις. Ἔχασαν πολλὰς ὀχυρὰς θέσεις των καὶ τέλος ἀπεσύρθησαν εἰς ἓνα ὀχυρὸν πύργον ἐπὶ βράχου, τὸ Κούγκι. Ἐκεῖ ἐτρέφοντο μετὰ χόρτα καὶ ρίζας. Νερὸ δὲν εἶχον· σφουγγάρια ἐκρέμαζον μετὰ σχοινιά, διὰ νὰ πάρουν μετὰ αὐτὰ τὸ νερὸ τῆς βροχῆς ἀπὸ τὰς κοιλότητας τῶν ἔξω τοῦ φρουρίου βράχων τὸ καλοκαίρι. Ὄταν ἤρχισεν ὁ χειμὼν, ὑπέφερον καὶ ἀπὸ τὸ ψῦχος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν ἤθελαν νὰ ἀκούσουν περὶ παραδόσεως. Ἐπὶ τέλους ὅμως ὅσοι ἀπέμειναν ἔκαμαν συνθήκην μετὰ τὸν Ἀλῆν, νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἐλευθέρους μετὰ τὰ ὅπλα των νὰ φύγουν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Τὸν Δεκέμβριον λοιπὸν τοῦ 1803 μετὰ δάκρυα εἰς τὰ μᾶτια ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των χωρισμένοι εἰς τρία σώματα μετὰ ἀρχηγούς τὸν Φῶτον Τζαβέλλα, τὸν Κοιτσονίκαν καὶ τὸν Κίτσον Μπότσαρη. Εἰς τὸ Κούγκι ἔμεινεν ὁ καλόγηρος Σαμουήλ μετὰ τρεῖς Σουλιώτας, διὰ νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην. Ὄταν ὅμως ἔφθασαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ὤρμησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς, ὅπου ἦτο ὁ Σαμουήλ μετὰ τοὺς συντρόφους του, καὶ ἔγινε φανερὸν ὅτι θὰ τοὺς ἐφόνεον,

ὁ Σαμουήλ ἐπυροβόλησεν εἰς τὸ τελευταῖον βαρέλι πυρίτιδος, ποὺ τοὺς εἶχεν ἀπομείνει, καὶ ἐτάφη εἰς τὰ ἐρείπια μαζί με τοὺς εἰσελθόντας Τούρκους.

Αὐτὸ τὸ γεγονός ἐθεώρησεν ὁ ἄπιστος Ἄλῃς ὡς παράβασιν τῆς συνθήκης καὶ διέταξε νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιώτας. Μόνον τὸ σῶμα τοῦ Τζαβέλλα ἔφθασεν εἰς Πάργαν. Οἱ Ἄλβανοὶ τοῦ Ἄλῃ ἐπρόφθασαν τὸ σῶμα τοῦ Κουτσονίκα εἰς τὸ Ζάλογγον. Οἱ Σουλιῶται ἐπολέμησαν ὡς γίγαντες ἐπὶ 2 ἡμέρας. Ἐσώθησαν ὅμως τὰ πολεμεφόδια καὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἤρχισαν τὴν σφαγὴν τῶν ἀόπλων πλέον ἀνδρῶν. Αἱ γυναῖκες τότε, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων, ἔρριψαν τὰ παιδιά των πρῶτα εἰς τὸν κρημνὸν καὶ κατόπιν ἐπιάσθησαν εἰς τὸν χορὸν καὶ εἰς ἕκαστον γῦρον ἢ πρώτη ποὺ πλησίαζεν εἰς τὸν κρημνὸν ἐρρίπτετο κάτω εἰς τὸ βάραθρον. Αὐτὸς εἶναι ὁ τραγικὸς ἀλλὰ ἡρωϊκὸς χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Τὸ τρίτον σῶμα ἐπολιορκήθη ἐπὶ 4 μῆνας εἰς τὸ παρά τὸν ποταμὸν Ἀχελῶον μοναστήριον τοῦ Σέλτσου. Δὲν ἐσώθησαν ἀπὸ αὐτὸ παρά μόνον 45.

Ἀπόλους τοὺς ἐξεληθόντας Σουλιώτας 1000 περίπου ἐπέρασαν εἰς τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔβλεπον με νοσταλγίαν τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπητῆς των Πατρίδος, τὴν ὁποίαν τόσον ἐδόξασαν. Διότι, ἂν κατεστράφη τὸ Σούλι, ἡ δόξα του ὅμως ἔμεινεν ἀθάνατος. "Ολοὶ οἱ Ἕλληνες με συγκίνησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφάνειαν διηγούνται τὴν αὐτοθυσίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ Σουλιῶται ἔγιναν παράδειγμα εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ποὺ ἤρχισε μετὰ 17 ἔτη.

Παραμοναί τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως.

18ον) Οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ Εὐρώπη.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνέβαινον εἰς τὴν Εὐρώπην σπουδαιότατα γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἀλλάξη πρὸς τὸ καλύτερον ἡ ζωὴ τῶν λαῶν. Εἰς τὴν Γαλλίαν δηλ. ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Βασιλέως καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις κατήργησε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ μετέβαλε τὸ πολίτευμα εἰς Δημοκρατικόν. Αἱ ιδέαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη καὶ τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα Δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πλάσματα τοῦ θεοῦ εἶναι ἴσοι μεταξὺ των καὶ ἐλεύθεροι. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν ἄλλον· νὰ τὸν στερήσῃ δηλ. τῆς ἐλευθερίας του ἢ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς του, δηλ. τῆς ιδιοκτησίας του. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ πρεσβεύῃ οἷανδήποτε Θρησκείαν θέλει, νὰ ὁμιλῇ ἐλευθέρως καὶ νὰ δημοσιεύῃ τὰς σκέψεις του. Ἐχει, ὅπως ἔλεγον, προσωπικὴν ἐλευθερίαν, ἐλευθερίαν σκέψεως καὶ ἐλευθερίαν λόγου.

2. Ὅλος ὁ λαὸς ἐν τῷ συνόλω του ἀποτελεῖ τὸ Κράτος. Ὁ λαὸς ἐκλέγει ἀντιπροσώπους, οἱ ὁποῖοι νομοθετοῦν. Εἰς τοὺς νόμους τούτους ὅλοι πρέπει νὰ ὑ-

πακούσουν, ἀφοῦ συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ οἱ νόμοι ἐτέθησαν (Νομοθετικὴ ἐξουσία). Τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους (Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία) ἐπιβλέπουν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἐκτελοῦν αὐτοὺς (Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία), οἱ δὲ δικασταὶ καταδικάζουν ὅσους δὲν τοὺς ἐφαρμόζουν (Δικαστικὴ ἐξουσία).

3. Οἱ πολῖται ὅλοι εἶναι ἴσοι ἔναντι τῶν νόμων. Ὅλοι πληρώνουν φόρους ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματος, ποὺ ἔχουν. Ὅλοι δύνανται νὰ καταλάβουν ἀξιώματα καὶ θέσεις ἀναλόγως τῆς ἀξίας των.

4. Κανεὶς πολίτης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακισθῇ χωρὶς δικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ φυλακίζεται μόνον, ἂν παραβῇ τοὺς νόμους.

Δι' ὅλα αὐτὰ τὰ δικαιώματα, ποὺ μᾶς φαίνονται σήμερον τόσον φυσικά, ἠγωνίσθησαν πολὺ οἱ λαοί, διὰ νὰ τὰ ἀποκτήσουν. Παλαιότερα, δηλ. ἐπὶ τῆς Ἀπολυταρχίας καὶ Φεουδαρχίας, νόμος ἦτο ἡ θέλησις τοῦ Βασιλέως. Τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς θέσεις τὰς ἔδιδε μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς. Αὐτοὶ δὲν ἐπλήρωνον φόρους, ἔμενον δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτιμώρητοι, ἂν ἠδίκουν. Ὁ Βασιλεὺς ἐφυλάκιζεν ὅποιον ἤθελε καὶ ἐσπαταλοῦσε τὰ χρήματα τοῦ Κράτους χωρὶς νὰ δίδῃ λογαριασμὸν εἰς κανένα. Μόνον οἱ εὐγενεῖς, ποὺ ἦσαν τὸ 2)100 τοῦ λαοῦ ἔζων καλὰ, ἐνῶ ὁλος ὁ ἄλλος λαὸς ἔζη εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις (1789) καὶ αἱ ἰδέαι, τὰς ὁποίας ἐφήρμοσεν, ἔκαμαν τεραστίαν ἐντύπωσιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς ὅλα τὰ Κράτη ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ κι-

νήται κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας καὶ νὰ ζητῆ ἐλεύθερον πολίτευμα.

Οἱ Ἕλληνες ἔμαθον μὲ ἀγαλλίασιν ὅτι ὁ λαὸς ἐνίκησε καὶ ἀπέκτησε πολιτικὰς ἐλευθερίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὅχι μόνον ἐστεροῦντο αὐτοὶ ὄλων τῶν δικαιωμάτων τούτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἔζων ὑπὸ φρικτὴν τυραννίαν, ξένου καὶ ἀπολιτίστου καὶ σκληροῦ λαοῦ. Οἱ ἔμποροι, οἱ ἀνώτεροι κληρικοί, οἱ Φαναριῶται, οἱ σπουδάζοντες νέοι, ὅλοι οἱ ὅπωςδὴποτε μορφωμένοι Ἕλληνες μίαν εἶχον ἐπιθυμίαν καὶ μίαν ἐξέφραζον εὐχήν: νὰ ἐφαρμοσθοῦν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ἀποδεικνύει πλήρως ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ προδρόμου τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως Ρήγας Φεραίου.

/ 19ον) Ρήγας Φεραῖος (1757—1798).

+ (Ὁ Διαγνώστης)

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστῖνον τῆς Θεσσαλίας παρὰ τὰς ἀρχαίας Φεράς. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ζαγορὰν τοῦ Πηλίου καὶ ἔγινε διδάσκαλος. Νέος ἔφυγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον τῆς Βλαχίας καὶ ἔγινε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Μαυρογένους. Ἐκεῖ ἦτο, ὅταν ἐξερράγη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Ἐπανάστασις. Ἡ ψυχὴ του ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐμαθε γαλλικὰ, διὰ νὰ τὴν ἐννοήσῃ βαθύτερον. Πρὸ πολλοῦ ἄλλως τε εἶχε θέσει ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς

Τούρκους. Ἦρχισε νὰ γράφη καὶ νὰ συνεννοῆται μὲ ὄλους τοὺς ἐπισήμους Ἑλληνας ἀνωτέρους κληρικούς, πλουσίους ἐμπόρους, διδασκάλους τοῦ Γένους, Κλέφτας καὶ Ἀρματολούς. Καὶ μὲ ἐπισήμους μάλιστα Τούρκους συνενοήθη, ὅπως μὲ τὸν φίλον του πασᾶν τοῦ Βιδινίου Πασβάντογλου, τοῦ ὁποίου εἶχε σώσει τὴν ζωὴν. Ἦθελε νὰ ἐλευθερώσῃ ὄλους τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς. Ἐγραψε ποιήματα, τὰ ὁποῖα ὄλη ἡ Ἑλλάς ἐδιάβαζε μὲ ἀγαλλίασιν καὶ ἐνθουσιασμόν. Ὁ Θ ο ὑ ρ ι ο ς τοῦ Ρήγα ἀκόμη μέχρι σήμερον συγκινεῖ πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν :

Ὡς πότε παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενὰ
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες, στὰ βουνά,
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ.

Ἐπῆγεν εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἔκαμε τὴν πόλιν αὐτὴν κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του. Τῇ συνδρομῇ πλουσιῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἐξέδωκε τὴν Χάρταν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τότε (1797) ἦτο εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνδοξος πλέον διὰ τὰς μεγάλας κατὰ τῶν Αὐστριακῶν νίκας του, ὁ στρατηγὸς τῆς Γαλλίας Ναπολέον Βοναπάρτης. Ἀπεφάσισεν ὁ Ρήγας νὰ σπεύσῃ, νὰ τὸν συναντήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν του διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου του. Κατέβη λοιπὸν εἰς τὴν Τεργέστην, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Ἑνετίαν καὶ Βό-

ρειον Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ὁμως συνελήφθη ἀπὸ τὴν Αὐστριακὴν ἀστυνομίαν ὡς συνωμότης μὲ ἑπτὰ συντρόφους του καὶ παρεδόθη ἀργότερα εἰς τὸν Τοῦρ-

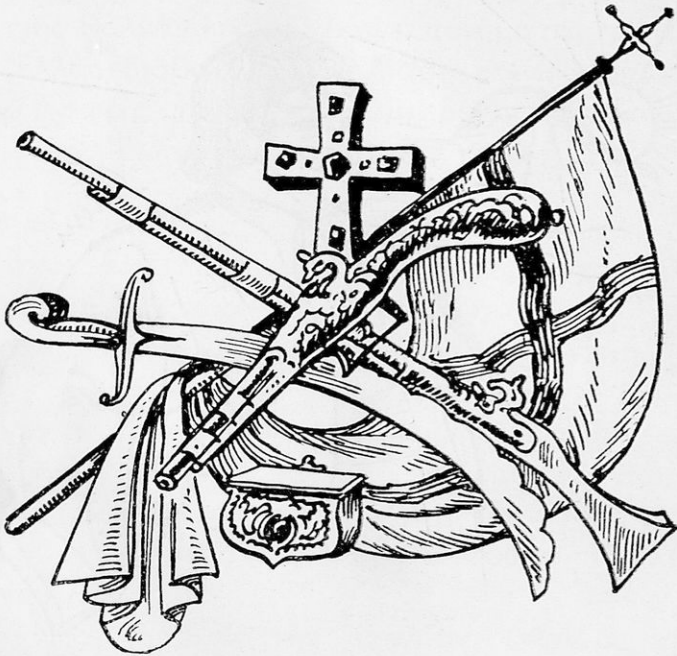

Ρήγας Φεροῖος

κον πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ στραγγαλισθῆ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ριφθῆ τὸ πτώμα του εἰς τὸν Δούναβιν. Πρὶν φονευθῆ ὁ Ρήγας ἐφώναξεν· «ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα· τὸ Ἔνος θᾶς

θερίση τοὺς γλυκεῖς αὐτοῦ καρπούς» (Ἰούνιος 1798).

Ἡ Ἑλλάς ἐτίμησε τὸν ἐνθουσιώδη αὐτὸν ψάλτην καὶ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας τῆς στήσασα τὸν ἀνδριάντα του ἔμπροσθεν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

① Διαγωνισμός

1ον) Προπαρασκευή τῆς Ἐπαναστάσεως.

+

Φιλικὴ Ἑταιρεία.

“Ὅσοι Ἕλληνες ἐσκέφθησαν ἢ ἐπεχείρησαν μέχρι τοῦδε ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐστήριξαν τὰς ἐλπίδας των εἰς τοὺς ξένους κυρίως· Ἐνετοὺς δηλ., Ρώσους, Γάλλους. Κατὰ τὸ 1816 ὅμως εἰς τὴν Ὀδησὸν τῆς Ρωσσίας τρεῖς Ἕλληνες ἔμποροι ἐσκέφθησαν ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἐλευθερωθῆ, μόνον ἂν στηριχθῆ εἰς τὰς ἰδικὰς τῆς δυνάμεις καὶ εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ Ἕλληνας. Ἰδρυσαν λοιπὸν ἓνα μυστικὸν Σύλλογον, τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἔμποροι ἦσαν ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἀρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἐμμανουήλ Ζάβθος ἐκ τῆς Πάτμου τῶν Δωδεκανήσων. Σιγὰ σιγὰ ἔγραψαν μέλη τῆς Ἑταιρίας ὅλους τοὺς καλοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Πλούσιοι ἔμποροι, ἀνώτεροι κληρικοί, διδάσκαλοι τοῦ Γένους μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐμυήθησαν εἰς τὰ μυστικὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1818 ἤρχισεν ἡ Ἑταιρεία νὰ διαδίδε-

ται καὶ εἰς τὰς Τουρκοκρατουμένας Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἐπαρχίας. Μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅλοι οἱ ἐξέχοντες Ἕλληνες (Φαναριῶται—κληρικοὶ—ἔμποροι—ναυτικοὶ) ἔγιναν μέλη καὶ προσέφερον, ὅτι καθεὶς ἡδύνατο ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ· εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον, Στερεὰν Ἑλλάδα, Πελοπόννησον καὶ Νήσους ἐμυήθησαν ὅλοι οἱ πρόκριτοι (Δημογέροντες), οἱ ἄρματολοί, οἱ κλέφτες, οἱ κληρικοὶ, οἱ διδάσκαλοι. οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοὶ καὶ ὅλοι μὲν μέγαν ἐνθουσιασμόν ὠρκίζοντο ὅτι καὶ τὴν ζωὴν των θὰ θυσιάσουν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος. Ἐκράτουν ὅμως οἱ Φιλικοὶ μεγάλην μυστικότητα, διὰ νὰ μὴ μάθουν οἱ Τοῦρκοι. Δὲν ἔπρεπε δὲ μόνον ἀπὸ τοὺς Τούρκους νὰ προφυλάσσωνται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη τῆς λεγομένης Ἰεραῆς Συμμαχίας.

Εἰς τὴν Εὐρώπην δηλ. κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἔγινεν ἔνδοξος διὰ τὰς νίκας τοῦ ὀστρατηγῶς τῆς Γαλικῆς Δημοκρατίας Ναπολέων Βοναπάρτης. Στηριχθεὶς οὗτος εἰς τὸν στρατόν, ποὺ τὸν ἐλάτρευε, καὶ εἰς τὸν λαόν, ποὺ τὸν ἐθαύμαζεν, ἀνεκηρύχθη Αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας. Τὰ ἔβαλε μὲν ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἔχασε τὴν περίφημον μάχην τοῦ Βατερλώ (1815) καὶ ἐξωρίσθη εἰς μίαν νησίδα τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, τὴν Ἀγίαν Ἑλένην, (ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1821). Τότε λοιπὸν (1815) οἱ τρεῖς μεγαλύτεροι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἵδρυσαν τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν, μὲν τὸν σκοπὸν

νά μή ἐπιτρέψουν πλέον νά γίνη καμμία Ἐπανάστασις εἰς κανέν Κράτος ἐναντίον τῆς νομίμου ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς δηλ. τῶν Βασιλέων. Κατεδίωκον καὶ συν-ελάμβανον ὅλους ὅσοι ἴδρυνον μυστικά σωματεῖα μέ σκοπὸν ἐπαναστατικόν. Ψυχὴ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας

Ναπολέον

ἦτο ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ. Καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν λοιπὸν Συμμαχίαν ἔπρεπε νά προφυλάσσωνται οἱ Φιλικοὶ καὶ διὰ τοῦτο ἐνῆργουν μέ μεγάλην μυστικότητα..

Κατὰ τὸ 1820 ἡ Ἑλλάς ἦτο ἔτοιμος. Ἐπρεπε νά εὐ-
Ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια, ἐκδ. Α' ἀντ. 5,000 5

ρεθῆ ὁ Ἀρχηγός. Ὡς τοιοῦτον ἐξέλεξεν ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία τὸν ἐκ Κερκύρας Ἑλληνα Ἴωάννην Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου καὶ Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Ὁ Καποδίστριας ὅμως ἠρνήθη, διότι ἔκρινεν ὅτι ἡ στιγμή δὲν ἦτο κατάλληλος, καὶ τότε προσέφεραν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν στρατηγὸν τῆς Ρωσίας καὶ Ὑπασπιστὴν τοῦ Τσάρου Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη καὶ ἀνέλαβε τὴν Ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ τοῦ Ἀγῶνος τὸ καλοκαίρι τοῦ 1820. Ἡ ἐπανάστασις ἔπρεπε πλέον νὰ κηρυχθῆ, διότι οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ὑποψιάζωνται ὅτι κάτι ἔκτακτον ἐτοιμάζουν οἱ Ἕλληνες. Κατὰ τὸ ἔτος μάλιστα τοῦτο καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἐστασίασε κατὰ τοῦ Σουλτάνου θέλων νὰ κάμῃ τὸ πασαλίκι του (τὴν Ἡπειρον δηλ. Ἀλβανίαν καὶ Στερεᾶν Ἑλλάδα) Κράτος ἰδικόν του ἀνεξάρτητον. Αὐτὸ ἐθεωρήθη ἀπὸ τοὺς Φιλικούς καλὴ εὐκαιρία, διότι ὁ Σουλτᾶνος εἶχε στείλει κατὰ τοῦ Ἀλῆ τὸν Πασᾶν τῆς Πελοποννήσου Χορσίτ καὶ ἄλλα στρατεύματα πολλὰ. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ γίνῃ ἡ ἔκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1821!

ΤΕΛΟΣ Τῆς Διαγωγῆς
εἰς μὲν.

Πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως 1821.

2ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἡγεμονίας

Ὁ Ὑψηλάντης ἔκρινεν ὀρθὸν νὰ ἀρχίσῃ τὴν Ἐπανάστασιν ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας, διότι ἐκεῖ δὲν εἶχε δικαίωμα ἡ Τουρκία νὰ στείλῃ στρατὸν χωρὶς τὴν συγ-

κατάθεσιν τῆς Ρωσίας. Διέβη λοιπὸν τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821 τὸν ποταμὸν Προῦθον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας Ἰάσιον. Ἀμέσως ἐξέ-

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

δωκεν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔγραφεν· «Ἕλληνες ἀδελφοί, κινηθῆτε καὶ μία Μεγάλη Δύναμις θέ-

λει προστατεύει τὰ δίκαιά μας». Ἐφινε δηλ. νὰ ὑπονοηθῆ ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ὑποστηρίξη τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῶν Ἡγεμονιῶν, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, ἔσπευσαν νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ὑψηλάντου. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, Βασίλειος Καραβίας καὶ Ἀλῆ Φαρμάκης μὲ τοὺς στρατιώτας του, ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Σοῦτσος καὶ ἄλλοι. Ἐτρεξαν ἐπίσης μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ οἱ νέοι Ἕλληνες σπουδασταὶ τῶν Ἀνωτέρων Σχολῶν καὶ τῶν Πανεπιστημίων καὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ὑψηλάντου· ἀπὸ αὐτοὺς, 500 τὸν ἀριθμὸν, ἀπετελέσθη ἐν ἰδιαιτέρον Σῶμα ὀνομασθὲν Ἰερός Λόχος· ὁ ὄρκος τῶν Ἱερολοχιτῶν ἦτο «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου ὁ Ὑψηλάντης εὕρισκετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας Βουκουρέστιον γυμνάζων καὶ ὀργανῶνων τὸν στρατὸν του. Οἱ κάτοικοι ὁμως τῆς Βλαχίας δὲν ἠγάπων τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ξένους, καὶ δὲν δεικνύουν προθυμίαν διὰ τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὸ Βουκουρέστι ὁ Ὑψηλάντης λαμβάνει κακὰς εἰδήσεις. Ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος δηλ. μόλις ἔμαθε τὸ κίνημα, τὸ ἀπεκήρυξε, διὰ νὰ φανῆ πιστὸς εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν, διέγραψε τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τοὺς καταλόγους τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ στείλῃ στρατεύματα εἰς τὰς Ἡγεμονίας.

Συγχρόνως ὁ Πατριάρχης ἐξηναγκάσθη ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον νὰ ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντην.

Τρεῖς Τοῦρκοι Πασάδες, τοῦ Βιδινίου, τῆς Σιλιστρίας

καὶ τῆς Βραΐλας, διαβαίνουν τὸν Δούναβιν καὶ εἰσέρχονται μὲ στρατὸν εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Οἱ ἐντόπιοι τότε ὀπλαργηχοὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Ὑψηλάντην. Ὁ στρατὸς του ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὸ Δ ρ α γ α τ σ ἄ ν ι (7 Ἰουνίου 1821). ὑπερδιακόσιοι Ἱερολοχίται ἐφρονεύθησαν, ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν ὁμως ὡς ἥρωες. Ὁ Ὑψηλάντης ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπου συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη· ἔμεινε 6 ἔτη εἰς τὴν φυλακὴν καί, ὅταν ἀπεφυλακίσθη, ἡ ὑγεία του ἦτο κατεστραμμένη καὶ ἀπέθανε τὸ 1828 εἰς ἡλικίαν 38 ἐτῶν.

Ὁ στρατὸς του διεσκορπίσθη, ἀλλὰ μερικὰ Ἑλληνικὰ σώματα ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς τοὺς Τούρκους καὶ ἀπέδειξαν ὅτι οἱ Ἕλληνες γνωρίζουν νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ ἀποθνήσκουν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

Ὁ Ἀ θ α ν ἄ σ ι ο ς Κ α ρ π ε ν η σ ι ῶ τ η ς εἰς τὸ Σκουλένι (17 Ἰουνίου) παρὰ τὸν Προῦθον ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς μὲ 400 μόνον ἄνδρας ἐναντίον 4 χιλ. ἰππέων καὶ 2 χιλ. πεζῶν καὶ ἀπέκρουσεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὰς λυσσώδεις τῶν Τούρκων ἐπιθέσεις. Εὐρῆκε τέλος ἔνδοξον θάνατον αὐτὸς καὶ οἱ στρατιῶται του. Ὀλίγιστοι ἐσώθησαν κολυμβῶντες εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ὅπου πᾶρατεταγμένοι καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης οἱ Ρῶσοι φρουροὶ τῶν συνόρων ἐθαύμαζον τὸν ἡρωϊσμόν των. Μὲ ἀγωνίαν παρηκολούθουν τὸν ἄνισον ἀγῶνα καὶ ἔλυποῦντο, διότι εἶχον αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ τηρήσουν οὐδετερότητα, πολὺ δὲ ἐπεριποιήθησαν τοὺς ὀλίγους διασωθέντας.

Δύο ἄλλα σώματα μὲ τὸν Γ ε ω ρ γ ἄ κ η ν Ὁ-

λ ύ μ π ι ο ν καὶ τὸν Φ α ρ μ ά κ η ν ἔλαβον τὴν ὁδὸν τῶν ὁρέων, διὰ νὰ περάσουν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ἐκεῖθεν νὰ καταβοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατεδιώκοντο κατὰ πόδας καὶ τὸν Σεπτέμβριον ἐπολιορκήθησαν (350 ἐν ὄλῳ) εἰς τὴν Μ ο ν ῆ ν τ ο ὕ Σ έ κ ο υ. Ὁ Γεωργάκης μὲ ἕνδεκα εἶχε καταλάβει τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἀπέκρουε τὰς ἐπιθέσεις· εἶδεν ὅμως ὅτι ἡ ἀντίστασις ἦτο ματαία καὶ διὰ νὰ μὴ πέση ζωντανὸς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀφοῦ ἤνοιξε τὴν πύλην καὶ εἰσώρμησαν οἱ Τοῦρκοι, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἐφονεύθη μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ τοὺς εἰσελθόντας Τούρκους (8 Σεπτεμβρίου). Ὁ Φαρμάκης ἀντεστάθη ἀκόμη ἡμέρας. Τῇ μεσολαβῆσει τέλος τοῦ γραμματέως τοῦ Αὐστριακοῦ Προξενείου ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτοὶ ὅμως παρέβησαν τὴν συνθήκην καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἔσφαξαν ἀμέσως, τὸν δὲ Φαρμάκην ἔστειλαν σιδηροδέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐβασανίσθη σκληρότατα καὶ ἀπεκεφαλίσθη.

3ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ἐπανεστάτησαν ὅλαι αἱ ἐπαρχαὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον κατέβη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820 ὁ ἐνθουσιώδης καὶ δραστηριώτατος Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, γνωστότερος μὲ τὸ ὄνομα

Παπαφλέσσας. Διέτρεξε τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο καὶ παντοῦ μετέδιδε τὸν ἐνθουσιασμόν του καὶ τὴν πίστιν του πρὸς τὸν Ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος θὰ ἤρχιζε πλέον. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὴν κίνησιν ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν καὶ ὁ Σουλτᾶνος εἶχε στείλει ὡς διοικητὴν τὸν ἰκανώτατον καὶ ὑπερήφανον Χουρσίτ Πασᾶν. Οἱ Ἕλληνες ὁμως μὲ διάφορα μέσα κατώρθωσαν νὰ ἀποκοιμίσουν τὰς ὑποψίας τῶν Τούρκων καὶ ὁ Χουρσίτ ἔγραψεν εἰς τὸν Σουλτᾶνον ὅτι ἐπικρατεῖ τάξις καὶ ἡσυχία εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Σουλτᾶνος τὸν διώρισε ἀρχιστράτηγον τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει τὸν Ἀλῆ πασᾶν εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ ὁ Χουρσίτ ἐπῆγεν ἐκεῖ.

Μὲ μεγαλυτέραν τότε ἐλευθερίαν ἐκινοῦντο οἱ Ἕλληνες. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821 ἔφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ περίφημος κλέφτης Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, τὸν ὁποῖον εἶχον καταδιώξει πρὸ ἐτῶν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸν εἶχον ἀναγκάσει νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ὅπου εἶχε καταταγῆ εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ εἶχε φθάσει εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντες ὅλας αὐτὰς τὰς κινήσεις ἐθоруβήθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὴν ἔδραν τοῦ πασᾶ τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν Τρίπολιν.

Τότε λοιπὸν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὡς εἰς ἄνθρωπος ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ προσέβαλον τοὺς Τούρκους. Ἀπὸ τὴν Μάνην τὴν 22 Μαρτίου ἐξεκίνησεν ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς Μανιάτας ἔχων μαζί του τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν Ἀναγνωσταρᾶν

κ.λ.π. καὶ τὴν ἐπομένην 23 Μαρτίου κατέλαβε τὰς Καλάμας. Εἰς τὰς Πάτρας τὴν 25 Μαρτίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσεν εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τὸ λάβαρον τῆς Ἀγίας Λαύρας καὶ τὸν Σταυρὸν καὶ ὅλοι ὠρκίζοντο καὶ ἐφώναζον: Ζήτω ἡ Ἐλευθερία καὶ στήν Πόλιν ἀδώση ὁ Θεός! Ἐντὸς ὀλίγου ὅλη ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ἐπαναστατήσει. Οἱ Τοῦρκοι ἔντρομοι ἐκλείσθησαν εἰς τὰ φρούρια καὶ μάλιστα εἰς τὴν Τρίπολιν.

Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ὁ ἀρματολὸς Πανουργιάς ἐπανεστάτησε τὴν Ἀμφισσαν (Σάλωνα), ὁ Γκούρας τὸ παραθαλάσσιον Γαλαξίδι καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος τὴν Λεβάδειαν. Μετ' ὀλίγον ἐπανεστάτησαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς καὶ κατέλαβον τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐπανεστάτησε τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Αἰτωλικὸν μὲ τὸν ἀρματολὸν τοῦ Ζυγοῦ Δημήτριον Μακρῆν. Εἰς τὸ Πήλιον ἐκήρυξε τὴν Ἐπανάστασιν ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ ἐκ τῶν πρώτων Φιλικῶν Ἀνθιμος Γαζῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ Ἐπανάστασις διεδόθη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ κάτοικοι τῆς Χαλδιδικῆς καὶ ἡ Νάουσα ἔλαβον τὰ ὅπλα. Εἰς τὴν Ἠπειρον οἱ Σουλιῶται εἶχον ἐπανέλθει εἰς τὰ χωριά των κατόπιν συμφωνίας μὲ τὸν Ἀλῆν καὶ τὸν ἐβοήθουν μάλιστα κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ Ἐπανάστασις ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὴν ξηράν, ἄν δὲν ἐκινουῦντο καὶ τὰ νησιὰ μὲ τὸν στόλον των. Πρώτη ἐξηγέρθη ἡ νῆσος τῶν Σπε-

τσῶν, ἔπειτα ἡ Ὑδρα καὶ τὰ Ψαρά· ἔπειτα ἡ Σάμος, ἡ Κάσσος, ἡ Μύκονος καὶ ἡ Κρήτη. Οἱ νησιῶται ἐτοιμάζουν τὰ πλοῖά των καὶ βυθίζουν καὶ συλλαμβάνουν τὰ Τουρκικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ποῦ ἔπλεον εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ὅλη ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται ἐπὶ ποδός· ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἓνα πόθον κοινὸν ἔχουν, νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους διὰ τὰ βάσανα, ποῦ ὑπέστησαν ἀπὸ αὐτοὺς ἐπὶ 400 χρόνια.

4ον) Οἱ Τούρκοι κάμνουν σφραγᾶς. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ εἶδησις τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ὑψηλάντου πρῶτον, οἱ Τούρκοι ἐξηγριώθησαν. Ὁ Σουλτᾶνος ἔφερεν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πλῆθος ἀγρίων ἀτάκτων Τούρκων, οἱ ὅποιοι ἔσφαξαν πολλοὺς Ἕλληνας καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ σπίτιά των. Ὅταν δὲ ἔμαθε καὶ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Πεπολοννήσου, κατελήφθη ἀπὸ πραγματικὴν μανίαν. Κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀπεκεφάλισαν τὸν μέγαν διερμηνέα Μουρούζην καὶ πολλοὺς ἄλλους Φαναριώτας ἐκρέμασαν ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν των.

Ἀλλὰ τὸ φοβερώτερον ἔγκλημα τῶν Τούρκων ἦτο ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄. Μόλις εἶχε τελειώσει τὴν λειτουργίαν τῆς Ἀναστάσεως (10 Ἀπριλίου), ὅτε ἔφθασαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὁ νέος διερμηνεὺς Ἀριστάρχης καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ρεῖζ-ἐφένδη (Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν). Συγκεντρῶ-

νονται οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρόκριτοι καὶ διαβάζουν εἰς αὐτοὺς τὸ φερμάνι (διάταγμα) τοῦ Σουλτάνου. «Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης, ἔγραφε τὸ φερμάνι, ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἄπιστος πρὸς τὴν Πύλην καὶ ραδιοὔργος, γίνεται ἔκπτωτος τῆς θέσεώς του», διέτασσε δὲ νὰ γίνῃ ἐκλογή νέου Πατριάρχου. Ὁ Γρηγόριος Ε΄ συνελήφθη, ἐφυλακίσθη καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας, Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, τὸν μετέφερον καὶ τὸν ἐκρέμασαν ἀπὸ τὴν μεσαίαν Πύλην τῶν Πατριαρχείων.

Τὸ σῶμα τοῦ Πατριάρχου ἔμεινε ἐκεῖ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ κατόπιν παρεδόθη εἰς τὸν ὄχλον, ὁ ὁποῖος τὸ ἔσυρεν εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὸ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ ρεύματα τοῦ Βοσπόρου παρέσυραν τὸ ἱερὸν λείψανον εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν· τὸ εὔρεν ὁ ἐκ Κεφαλληνίας πλοίαρχος Σκλάβος καὶ τὸ μετέφερεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐτάφη μὲ τιμὰς. Ἀπὸ ἐκεῖ μετεφέρθησαν τὰ ὀστᾶ του εἰς Ἀθήνας τὸ 1871 καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως. Τοῦ Ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου μαρμάρινον ἀνδριάντα ἔστησεν ἡ ἐλευθέρᾳ πλέον Ἑλληνικῇ Πατρίδι πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἡ δὲ Ἐκκλησία τὸν ἀνεκήρυξεν Ἁγιον.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐκρέμασαν καὶ ἄλλους τρεῖς Ἀρχιερεῖς καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ πολλοὺς ἄλλους. Οἱ Ἕλληνες εἶχον κλεισθῆ εἰς τὰ σπίτια των ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς. Ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία οἰκιῶν καὶ Ἐκκλησιῶν ἦτο γενικὴ. Στρατιῶται καὶ ὄχλος διέπραξαν τὰ φρικτότερα κακουργήματα.

Καὶ εἰς ἄλλας δὲ πόλεις ἔγιναν ἄγριαι σφαγαὶ ἀό-
 πλων καὶ γυναικοπαίδων· εἰς τὴν ᾿Αδριανούπολιν, εἰς

Γρηγόριος Ε΄

τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν νῆσον Κύπρον ἀργότερα καὶ εἰς
 τὰς Κυδωνίας τῆς Μικρᾶς ᾿Ασίας.

Αἱ σφαγαὶ ὅμως αὐταὶ δὲν ἐφόβισαν τοὺς ἀγωνι-

ζομένους Έλληνας, ὅπως ἐπερίμενεν ὁ Σουλτάνος. Τούναντίον μάλιστα τοὺς ἐξηγρίωσαν καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ μισήσουν περισσότερο τοὺς Τούρκους.

Καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην δὲ ἔκαμαν τεραστίαν ἐντύπωσιν αἱ σφαγαί. Οἱ Ρῶσοι πρὸ πάντων ἠγανάκτησαν πολὺ διὰ τὰς σφαγὰς καὶ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ Τσάρος διέταξε τὸν πρεσβευτὴν του νὰ φύγη ἐκ Κων)πόλεως καὶ ὅλοι ἀνέμενον ὅτι θὰ κηρύξη τὸν πόλεμον· δὲν ἐκηρύχθη ὅμως τότε ὁ πόλεμος, διότι ἀντέδρασαν αἱ δυνάμεις τῆς Ἰερᾶς Συμμαχίας.

5ον) Τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως.

α') Εἰς τὴν Πελοπόννησον. Πολιορκία Τριπόλεως.

Ἀπὸ τὰς Καλάμας ἐξεκίνησεν ἀμέσως (Μάρτιον 1821) ὁ Κολοκοτρῶνης καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Τρίπολιν μὲ ἐν μικρὸν σῶμα Μανιατῶν, ποῦ τοῦ ἔδωκεν ὁ Πετρόμπεης. Εἰς ὅλα τὰ χωριὰ τὸν ὑπεδέχοντο μὲ κωδωνοκρουσίας καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες τὸν ἠκολούθουν. Ἐνθουσιασμός ἀπερίγραπτος καὶ συγκίνησις μεγάλῃ παρετηρεῖτο παντοῦ. Τὸ πλῆθος ὅμως αὐτὸ τῶν στρατιωτῶν δὲν εἶχεν ὄπλα οὔτε καὶ πολεμεφόδια (μπάρουτι δηλ. καὶ βόλια)· ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ ρόπαλα καὶ μαχαίρας. Οἱ περισσότεροι δὲν ἤξευραν οὔτε καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν ὄπλα, ἂν εὔρισκον. Καλοὶ πολεμισταὶ ἦσαν μόνον οἱ Μανιαῖται καὶ ὅσοι ἐκ τῶν παλαιῶν

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

κλεφτῶν ἀπέμειναν. Εἰς τὴν πρώτην λοιπὸν συνάντη-
σιν μὲ τουρκικὸν στρατὸν τὸ πλῆθος τοῦ Κολοκοτρῶ-
νῆ διεσκορπίσθη. Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦ Κολοκοτρώνη
τοὺς ἠλέκτριζεν ὅλους.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀνῆκεν εἰς τὴν γνωστὴν ἀρματολικὴν οἰκογένειαν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐγεννήθη κατὰ τὴν ταραχώδη ἐποχὴν τῆς πρώτης Ἐπαναστάσεως τὸ 1770 εἰς ἓνα βουνὸ τῆς Μεσσηνίας. Δέκα ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ πολλοὺς συγγενεῖς του κατὰ τὸν «χαλασμόν τῶν Κολοκοτρωναίων» καὶ ὁ ἴδιος μόλις ἐσώθη χάρις εἰς τὰ παλληκάρια τοῦ πατρός του. Πολὺ νέος ἔγινε καὶ αὐτὸς κλέφτης τῆς Πελοποννήσου καὶ ἠναγκάσθη τέλος νὰ φύγῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, πού τὰς κατεῖχον οἱ Ἕλληες. Κατετάγη ἐκεῖ εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου. Δὲν ἦτο πολὺ γραμματισμένος, ἀλλὰ ἦτο ἄριστος στρατιωτικὸς καὶ στρατηγικώτατος. Τὸ ἐπιβλητικὸν του παράστημα, ἡ περικεφαλαία τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, τὴν ὁποίαν συνήθως ἐφόρει, ἡ μεγάλη κεφαλή μετὸ πλατὺ μέτωπον, τὰ πυκνὰ φρύδια καὶ τὸ διαπεραστικὸν του βλέμμα, καθὼς καὶ ἡ βροντώδης φωνὴ του ἔκαμνον τεραστίαν ἐντύπωσιν καὶ ὅλοι τὸν ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγόν.

Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἦλθον κατόπιν ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν ὁ Πετρόμπεης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ καὶ ἔγινε συμβούλιον. Εἰς αὐτὸ ὁ Κολοκοτρώνης ἀνέπτυξε τὸ σχέδιον του. Ἔλεγε δηλ. ὅτι ἔπρεπε πάσῃ θυσίᾳ νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολιν, τὴν ἔδραν τοῦ Πασᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ὠχυρωμένη μετὲ τείχη καὶ πυροβολικὸν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυριευθῇ μετὲ ἐπίθεσιν, ἔπρεπε νὰ τὴν πολιορκήσουν. Νὰ καταλάβουν δηλ. ὅλους τοὺς δρόμους πού ἔφερον εἰς τὴν Τρίπολιν μετὲ

στρατὸν καὶ νὰ μὴ ἀφίνουν νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν οὔτε στρατός, οὔτε τρόφιμα, οὔτε πολεμεφόδια· ἔτσι θὰ ἀναγκάσουν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν. Αὐτὸ ἦτο τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Οἱ ἄλλοι ὅμως ἀρχηγοὶ δὲν συνεφώνησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ὄταν ἔφευγον μάλιστα καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε μόνος, ὁ Παπαφλέσσας εἶπε περιπαικτικὰ εἰς ἓνα στρατιώτην. «Μεῖνε βρὲ σὺ μαζί του, νὰ μὴ τὸν φᾶνε οἱ λύκοι»· «Ἐγὼ θὰ μείνω ἔδῳ, ἀπήντησεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὅπου καὶ τὰ βουνὰ μὲ γνωρίζουν καὶ ἄς μὲ φᾶνε τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου». Ὄταν ἔφυγον οἱ ἄλλοι εἰσῆλθεν εἰς ἓν ἐξωκκλήσιον καὶ προσηυχῆθη εἰς τὴν Παναγίαν. «Μοῦ ἐφάνη, ἔλεγεν ἀργότερα, ὅτι ἡ Παναγία ἐζωντάνευσε καὶ μὲ ἐκοίταζε γελαστή». Ἡ προσευχή του εἰσηκούσθη, διότι ἔτρεξαν πολλοὶ στρατιῶται πλησίον του. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἐπέστρεψαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐφαρμόσουν τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Κατέλαβον λοιπὸν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Μεσσήνιος Πέτροβας, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Νικηταρᾶς, ὁ Πλαπούτας καὶ ἄλλοι διαφόρους θέσεις γύρω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης κατέλαβε τὸ Χρυσοβίτσι ἐπὶ τοῦ ὄρους Μαινάλου.

† βον) Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου.

Μέσα εἰς τὴν Τρίπολιν δὲν ἦτο πολὺς τουρκικὸς στρατός. Ὁ Χουρσίτ φεύγων διὰ τὰ Ἰωάννινα, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἐπαναστατήσουν οἱ Ἕλληνες, ἐπῆρε

μαζί του όλον τὸν στρατόν, εἶχεν ἀφήσει μάλιστα ἐκεῖ καὶ τοὺς θησαυροὺς του ὅλους καὶ τὰς γυναῖκας του (τὸ χαρέμι του). Διὰ τοῦτο, μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν, ἔστειλεν ἀμέσως ἀντικαταστάτην του (κεχαγιᾶν) τὸν ἱκανὸν Μουσταφάμπεην μὲ 3500 Ἀλβανούς πολεμιστάς. Διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ὁ Μουσταφάμπεης ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγι, ἐπέρασε μὲ πλοῖα εἰς τὰς Πάτρας καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν. Ἀπ' ἐκεῖ διὰ τῆς παραλίας ἔφθασεν εἰς Κόρινθον, διεσκόρπισε τοὺς πολιορκοῦντας τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ διὰ τοῦ Ἄργους ἔφθασεν εἰς Τρίπολιν τὴν Ἰην Μαΐου, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ τὸν ἐμποδίσουν οἱ Ἕλληνες.

Ὁ Μουσταφάμπεης ἠλπίζεν ὅτι θὰ διεσκόρπιζε μὲ τοὺς Ἀλβανούς του τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων αἱ περισσότερον ὄχυραὶ θέσεις ἦσαν κοντὰ εἰς τὸ χωρίον Βαλτέτσι. Εἶχον κάμει ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες τρία πρόχειρα «ξηρολίθια» (ταμπούρια) καὶ ἀνέμενον γεμάτοι θάρρος τὸν Μουσταφάμπεην. Ἦσαν τὸ ὅλον 880 Μανιάται καὶ ὀλίγοι Μεσσήνιοι μὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους (Κυριακούλην, Ἡλίαν καὶ Ἰωάννην) καὶ τὸν Μητρο-Πέτροβαν. Πράγματι τὴν 12 Μαΐου ἐξεκίνησεν ὁ Μουσταφάμπεης ἀπὸ τὴν Τρίπολιν καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸ Βαλτέτσι. Τὴν ἐπομένην τὸ πρῶν ἐπιτίθεται βέβαιος ὅτι θὰ σκορπισθοῦν. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ὑπεδέχθησαν τοὺς Ἀλβανούς μὲ πυκνὸν καὶ σφοδρὸν πῦρ. Ὁ Μουσταφάμπεης ἐπιτίθεται τότε μὲ ὅλον του τὸν στρατόν, ἀλλὰ οἱ Μανιάται εἶναι ἀκλόνητοι· τὰ πτώματα τῶν Ἀλβανῶν γεμίζουν τὸν τόπον. Ἡ μάχη ἐ-

ξακολουθεῖ καὶ εἰς τὸ σκοτάδι τῆς νυκτός. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε φθάσει ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας καὶ κατέλαβον θέσεις εἰς τὰ νῶτα τῶν Τούρκων. Τὴν νύκτα εἰσῆλθον ὀλίγοι ἀκόμη Μανιάται

Ἡλίας Μαυρομιχάλης

εἰς τὰ ταμπούρια τοῦ Βαλτετσίου. Τὴν ἐπομένην λοιπὸν οἱ Ἕλληνες δὲν περιωρίσθησαν εἰς ἄμυναν, ἀλλὰ ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ ταμπούρια καὶ ἐπετέθησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι καὶ ἐγκατέλειψαν τὰ κανόνια τῶν καὶ ὅλας τὰς ἀποσκευάς τῶν καὶ ντρο-

Ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια, ἔκδ. Α' ἀντ. 5,000 6

πιασμένοι εκλείσθησαν εις Τρίπολιν. Ἐξακόσιοι Τουρκοὶ ἐφονεύθησαν, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας 4 μόνον ἐφονεύθησαν καὶ 7 ἐτραυματίσθησαν.

Νικηταρᾶς

Ἡ πρώτη αὕτη μεγάλη νίκη ἔκαμε τεραστίαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τώρα πιά δὲν ἐφοβοῦντο τὸν Τουρκικὸν στρατόν. Ἐνῶ πρῶτύτερα μὲ τὴν φω-

νήν «Ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι» ἐσκορπίζοντο, τώρα φωνάζουν αὐτοὶ «ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;».

Μετ'ὀλίγας ἡμέρας (22 Μαΐου) ὁ Μουσταφάμπτης προσέβαλε τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Βέρβαινα, ἔστειλε δὲ καὶ ἓν ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα εἰς Δολιανά· ἐκεῖ ἦτο ὁ Νικηταρᾶς μετὰ 150 μόνον ἄνδρας. Ἐπολέμησε μετὰ τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὴν καταστροφὴν ἔκαμεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε ἐπωνομάσθη ἀπὸ τότε **Τ ο υ ρ κ ο φ ἄ γ ο ς**.

Ἐκ τῆς ἀποκλεισμὸς τῆς Τριπόλεως γίνεται περισσότερον στενὸς καὶ οἱ Τοῦρκοι σπανίως πλέον ἐπιχειροῦν ἐξόδους εἰς τὰ χωρία τῆς γύρω πεδιάδος. Ἄν δὲν ἦρχετο ἄλλος στρατὸς Τουρκικὸς, ἢ κατάληψις τῆς Τριπόλεως ἦτο ἀσφαλὴς καὶ βεβαία.

7ον) Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

+ β.) Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ὁ Χουρσίτ πράγματι εἶχε διατάξει ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον δύο στρατηγούς Τούρκους τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ νὰ καταβοῦν ἀπὸ τὴν Λάρισαν εἰς Λαμίαν, εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Πρῶτος ἐξεκίνησεν ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μετὰ 9 χιλιάδας στρατὸν καὶ ἠκολούθησεν ὁ Μεχμέτ. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Πανουργιάς, Δυοβουνιώτης καὶ Διάκος ἀπεφάσισαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ. Οἱ μὲν Δυοβουνιώτης καὶ Πανουργιάς κατέλαβον τὰς

πλαγιάς τοῦ ὄρους τῆς Οἴτης, ἐνῶ ὁ Ἄθανάσιος Διάκος μὲ 400 παλληκάρια κατέλαβε τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ, τὴν λεγομένην γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ τὰς πέριξ θέσεις. Μόλις ἐφάνη ὁ στρατὸς τοῦ Βρυῶνη, οἱ στρατιῶται τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν ἐπολέμησαν μὲν, ἀλλὰ μετ'ὀλίγον διεσκορπίσθησαν φοβηθέντες τὸ πλῆθος τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Διάκος ὅμως, καθὼς τόσον ὠραῖα λέγει τὸ Δημοτικὸν τραγούδι:

«Καρδιά, παιδιά μου, ἐφώνασε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε,
Ἄνδρῆοι ὡσὰν Ἕλληνες, ὡσὰν Γραικοὶ σταθῆτε.
«.....»

Πράγματι ὁ Διάκος καὶ τὰ παλληκάρια του ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των ἀκλόνητοι. Ἐκράτουν τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ τὰ ριζώματα τῆς Οἴτης παρὰ τὸ Μετόχι τῆς Μονῆς τῆς Δαμάστας. Πολλοὶ ἐφονεύοντο, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔφευγε. Ὄταν ὅμως τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιᾶ ὑπεχώρησεν ἀπὸ τὰς παρὰ τὸ στενὸν τῆς Χαλκομάτας θέσεις του, οἱ ἐχθροὶ ἐπετέθησαν πανταχόθεν κατὰ τῶν θέσεων τοῦ Διακού. Ἡ γέφυρα ἐγκαταλείφθη καὶ πολλοὶ ἔφυγον. Ὁ Διάκος μὲ 48 συντρόφους του πληγωμένος εἰς τὸν δεξιὸν ὤμον μάχεται ὡς λέων εἰς τὸ Μετόχι τῆς Δαμάστας. Θραύεται τὸ ὄπλον καὶ ἡ σπάθη του. Δὲν θέλει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀφήσῃ τὴν θέσιν του καὶ νὰ φύγῃ. Ἐν τέλει αἱ σωματικαὶ δυνάμεις τὸν ἐγκαταλείπουν καὶ συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος (23 Ἀπριλίου). Μετὰ τὴν μάχην οἱ Τοῦρκοι ἐπέστρεψαν εἰς Λαμίαν καὶ ἐκεῖ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἐμαρτύρησεν ὁ Διάκος.

Ἄθανάσιος Διάκος

Ἡ θυσία αὕτη τοῦ Ἄθανασίου Διάκου καὶ τῶν 48 συντρόφων του δικαίως παρομοιάζεται πρὸς τὸν Λεωνίδα με τοὺς 300 του, οἱ ὁποῖοι 2300 χρόνια πρωτύτερα ἐθυσιάσθησαν ἐκεῖ κοντὰ εἰς τὰς Θερμοπύλας ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

Ὁ περιφημότερος ὄπλαρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ὁδυσσεύς Ἄνδροῦτσος, φίλος τοῦ

Διάκου, δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἔλθῃ ἐγκαίρως ἀπὸ τὰ Ἑπτάνησα, ὅπου ἦτο, διὰ νὰ τὸν σώσῃ. Ἐξεδικήθη ὁμῶς τὸν θάνατον τοῦ φίλου του μετὰ δύο ἑβδομάδας εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

8ον) Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς. Ἡ μάχη Βασιλικῶν.

Ἀπὸ τὴν Λαμίαν ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης ἐξεκίνησε πάλιν τὴν 7ην Μαΐου καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν Ἄμφισσαν. Εἰς μίαν στενὴν κοιλάδα ἐπὶ τῆς πρὸς Ἄμφισσαν τῆς Παρνασσίδος ὁδοῦ, παρὰ τὸ χωρίον Γραβιά, τὸν ἐπερίμενον ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Δυοβουνιώτην. Ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ 118 παλληκάρια εἶχεν εἰσέλθει εἰς ἓν πλινθόκτιστον παρὰ τὴν ὁδὸν χάνι, τὸ χάνι τῆς Γραβιάς. Τὴν 8ην Μαΐου ἐφάνησαν οἱ Τοῦρκοι. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν, ὁ Ὀδυσσεὺς ὁμῶς μετὰ τοὺς ὀλίγους συντρόφους του ὑπέδεχθη τοὺς Τούρκους μετὰ σφοδρὸν πῦρ. Ἐπανειλημμέναι λυσσωδεῖς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ χανίου ἀπεκρούσθησαν μετὰ πολλὰς ἀπωλείας· ὁ γύρω ἀπὸ τὸ χάνι τόπος ἐγένισεν ἀπὸ Τουρκικὰ πτώματα. Τὴν νύκτα ἐσταμάτησεν ἡ μάχη, ὀλίγον δὲ πρὶν ἐξημερώσῃ οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν ἔξοδον καὶ διασχίσαντες τὰς ἐχθρικὰς τάξεις ἐσώθησαν ὅλοι πλην δύο, τοῦ ἐφονεύθησαν μέσα εἰς τὸ Χάνι.

Ἡ ἔνδοξος αὕτη μάχη ἐδόξασε τὸν Ὀδυσσεᾶ, τοὺς δὲ Τούρκους καθυστέρησεν εἰς τὴν πόρειάν των. Δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ προχωρήσούν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ θὰ ἄφινον ὀπισθὲν των τόσον ἰσχυρὸν

Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσος

ἐχθρόν. Διὰ τοῦτο ἐπροχώρησαν βραδέως εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ Ἀττικὴν καὶ ἐπερίμεναν καὶ ἄλλον στρατόν, διὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ. Ὁ στρατὸς αὐτὸς πράγματι ἠτοιμάσθη εἰς τὴν Λα-

μίαν (Ζητούνι ἐλέγετο τότε) καὶ με ἀρχηγὸν τὸν Μπεϋρὰν πασαῖν ἐξεκίνησε διὰ τὴν Παρνασσίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν. Ὁ Μπεϋρὰν ἀπεφάσισε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν εὐρύχωρον διάβασιν παρὰ τὸ χωρίον Βασιλικὰ τῆς Ὑπάτης τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος. Ἐκεῖ τοὺς ἐπερίμεναν οἱ Ἕλληνες με ἀρχηγούς τὸν Πανουργιᾶν, Δυοβουνιώτην καὶ Γκούραν. Συνήφθη πεισματώδης διήμερος μάχη (25 καὶ 26 Αὐγούστου) καὶ οἱ Ἕλληνες πολεμήσαντες με ἡρωϊσμὸν καὶ αὐταπάρνησιν κατήγαγον λαμπρὰν νίκην. Χίλιοι Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν καὶ 100 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, πλουσιώτατα δὲ λάφυρα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν ἔντρομοι εἰς Λαμίαν καὶ δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ἐξέλθουν. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μὴ λαβῶν ἐπικουρίαν ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς τὴν Λαμίαν.

Αἱ μάχαι τῆς Ἀλαμάνας, τῆς Γραβιδᾶς καὶ τῶν Βασιλικῶν ἔχουν μεγάλην σημασίαν, διότι εἰς αὐτὰς ὀφείλεται ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τρίπολιν Ἕλληνες ἔμειναν ἀνενόχλητοι καὶ κατῶρθωσαν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, νὰ τὴν κυριεύσουν.

9ον) Εἰς τὴν θάλασσαν. Πυρπόλησις Τουρκικῆς φρεγάτας.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν θὰ ἐκινδύνευσεν ἡ Ἐπανάστασις, ἂν ἡ θάλασσα ἦτο ἐλευθέρα διὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἠδύναντο νὰ μεταφέρουν διὰ πλοίων στρατὸν ἐκ Μικρᾶς

Ἀσίας εἰς Πελοπόννησον. Εὐτυχῶς τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἀνεδείχθη εὐθὺς ἀμέσως ἀνώτερον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Τὰ μικρὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα χάρις εἰς τὴν πείραν, τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὴν τόλμην τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν καὶ πλοιάρχων ἐξηυτέλισαν τοὺς Τουρκικοὺς κολοσσούς.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ νησιῶται καὶ μάλιστα οἱ Σπετσιῶται, Ὑδραῖοι, καὶ Ψαριανοὶ πλοῖαρχοι καὶ ἐφοπλισταὶ μετέτρεψαν τὰ πλοῖά των εἰς πολεμικά· τὰ ὤπλισαν καλύτερα μὲ κανόνια καὶ τὰ ἐφωδίασαν μὲ πυρομαχικά. Ὅλα τὰ ἔξοδα ἐπληρώθησαν ἀπὸ τοὺς ἰδίους, μερικοὶ δὲ ἔδωσαν μεγάλα χρηματικά ποσὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στόλου· ὁ Ὑδραῖος ἐφοπλιστὴς Λάζαρος Κουντουριώτης προσέφερεν ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του ἐκ δύο ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν διὰ τὸν ἐθνικὸν στόλον.

Κατὰ τὰ μέσα Μαΐου οἱ Ἕλληνες ἔμαθον ὅτι ἡ Τουρκικὴ ἀρμάδα (στόλος) ἐτοιμάζεται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν δι'ἐμπορικῶν πλοίων μεταφορὰν στρατοῦ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Πελοπόννησον. Ἀμέσως 60 περίπου πλοῖα τῶν τριῶν νήσων ἐπλευσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ τὴν 26 Μαΐου εἶδον βορειοδυτικὰ τῆς Μυτιλήνης μίαν Τουρκικὴν φρεγάταν 74 κανονίων, ἢ ὅποια ἐπλεεν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον στόλον. Τὴν ἔκανονιοβόλησαν, ἀλλὰ τὰ μικρὰ κανόνια των ἦτο ἀδύνατον νὰ βλάψουν τὸ μέγα Τουρκικὸν πλοῖον. Ὅπως δὴποτε ὁ Τοῦρκος πλοῖαρχος τρομοκρατηθεὶς ἔσπευσε νὰ φυλαχθῆ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ τῆς Μυτιλήνης· ἐπεβίβασε μάλιστα πρὸς

μεγαλυτέραν ασφάλειαν, μόλις ἔφθασεν ἐκεῖ, καὶ πο-
λεμιστὰς τῆς ξηρᾶς.

Οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι ἔκαμαν τότε συμβούλιον. Εἰς
τὸ συμβούλιον ὁ ναύαρχος τῶν Ὑδραίων Τομπάζης
εἶπεν ὅτι ὁ Ἄγγλος ναύαρχος μιᾶς μοίρας Ἀγγλικοῦ
στόλου, τὴν ὁποῖαν συνήντησε παρὰ τὴν Ἄνδρον,
τοῦ εἶπεν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι πηγαίνουν κατὰ τοῦ Τουρ-
κικοῦ στόλου: «Ματαίως θὰ κοπιάσετε· μὲ τὰ μικρὰ
πλοῖα καὶ τὰ κανόνια σας εἶναι ἀδύνατον νὰ βλάψετε
τὴν Τουρκικὴν ἀρμάδα. Ναύτας ἀξιούς καὶ τολμη-
ροὺς ἔχετε· μεταχειρισθῆτε κατὰ τῶν ἀναξίων καὶ ἀπει-
ροθαλάσσωσων ἐχθρῶν σας τὰ πυρπολικά καὶ
ἀσφαλῶς θὰ ὑπερισχύσετε». Κανεὶς ἀπὸ τοὺς πλοιάρ-
χους δὲν ἐγνώριζε πῶς κατασκευάζονται τὰ πυρπο-
λικά. Τότε ὅμως παρουσιάσθη ὁ διδάσκαλος τῆς ναυ-
τικῆς τέχνης Ἰωάννης Πάργιος, ὁ ἐπνομαζόμενος
Πατατοῦκος, ὁ ὁποῖος μετέτρεψε δύο μικρὰ πλοῖα
εἰς πυρπολικά. Κάτω ἀπὸ τὸ κατάστρωμα δηλ. ἔ-
βαλε βαρέλια γεμᾶτα πυρίτιδα, οἰνόπνευμα καὶ πίσ-
σαν, εἰς τὸ κατάστρωμα δὲ ἐτοποθέτησε ἀσκούς καὶ δο-
χεῖα μὲ ὁμοίας εὐφλέκτους ὕλας καὶ ἤλειψεν ἐξωτερικῶς
τὸ πλοῖον μὲ πίσσαν.

Τὴν ἐπομένην 27 Μαΐου ἐστάλησαν τὰ δύο πυρπο-
λικά κατὰ τῆς Τουρκικῆς φρεγάτας. Ὑπὸ κανονιοβολι-
σμοὺς καὶ πυροβολισμοὺς ἐκ τῆς φρεγάτας οἱ γενναῖοι
τοὺς πυρποληταὶ ἐπροχώρησαν. Τὸ ἐν πυρπολικὸν
ἐκάη, χωρὶς νὰ κάμη ζημίαν εἰς τὸ Τουρκικὸν πλοῖον.
Τὸ ἄλλο, ὅμως ποὺ ἐκυβέρνα ὁ Ψαριανὸς Δη-
μήτριος Παπανικολῆς, ἐκόλλησεν εἰς τὰ

πλευρά τῆς Τουρκικῆς φρεγάτας πλησίον τῆς πρῶ-
ρας ὁ Παπανικολῆς ἔβαλε φωτιὰ εἰς τὸ πυρπολικόν
του, ἀμέσως δὲ ἐπήδησεν εἰς τὴν μικρὰν βάρ-
καν, ἐφόλκιον, πού ἔσυρε τὸ πυρπολικόν καὶ ἀπεμα-
κρύνθη. Οἱ ἄσκοι τῆς πίσεως καὶ τὰ ἄλλα εὐφλε-
κτα ὑλικά ἐξηκοντίσθησαν πρὸς τὴν φρεγάταν, ἡ ὁποία
ἔπιασε φωτιὰ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Μετ'ὀλίγον ἡ φωτιὰ
ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ τὸ πλοῖον ἀνε-
τινάχθη εἰς τὸν ἄερα. Ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους
ἔσώθησαν.

Οἱ Τοῦρκοι κατατρομαγμένοι ἔσπευσαν μὲ τὰ ἄλλα
πλοιά των νὰ φυλαχθοῦν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ
δὲν ἐτόλμησαν πιά καθ'ὄλον τὸ ἔτος νὰ ἐξέλθουν
εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐτέλεσαν πα-
νηγυρικὴν δοξολογίαν εἰς τὰ Ψαρά, ἵνα εὐχαριστήσουν
τὸν Θεὸν διὰ τὸ μέγα αὐτὸ κατόρθωμα.

10ον) Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.

Εἶδομεν ὅτι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετιοῦ καὶ τῶν
Δολιανῶν ἡ Τρίπολις ἀπεκλείσθη ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.
Στρατὸς ἄλλος εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων δὲν
ἦλθε χάρις εἰς τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Στερεὰν
Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν τὸ
θάρος των. Ἦρχισαν νὰ ἔχουν καὶ ἔλλειψιν τροφῶν,
κατὰ τοὺς θερινοὺς δὲ μῆνας καὶ διάφοροι ἀσθένεια
ἐθέριζον τοὺς πολιορκουμένους· δυστυχία καὶ ἀθλιό-
της ἐβασίλευε μέσα εἰς τὴν πόλιν. Τούναντίον οἱ Ἕλ-
ληνες ἐνισχύοντο καθημερινῶς. Τὸν Ἰούνιον ἔφθασεν
εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀρχη-

γοῦ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ· τοῦτο ἐξύψωσε πολὺ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, διότι εἶχον πλέον καὶ Ἀρχηγὸν ἀναγνωριζόμενον ἀπὸ ὅλους.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἶναι ἀπὸ τὰς εὐγενεστέρας

Δημήτριος Ὑψηλάντης

μορφὰς τοῦ Ἀγῶνος. Φιλόπατρις μέχρις αὐτοθυσίας, μετριοπαθής, ἠθικώτατος καὶ φρονιμώτατος προσεπάθησε νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ ὀργανώσῃ τακτικὸν στρατόν, ὅπως εἰς τὴν Εὐρώπην, διότι οἱ Ἕλληνες πολεμισταὶ ἦσαν ἀπείθαρχοι καὶ ἀνοργάνωτοι. Εἰς τοῦτο εἶχε θερμὸν βοηθὸν καὶ τὸν Κολοκοτρώνην.

Τὸν Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον ἡ κατάστασις τῶν πολιορκουμένων ἦτο πλέον δεινὴ. Οἱ Ἀλβανοὶ πολεμισταὶ ἤλθον εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Κολοκοτρώνην διὰ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν πατρίδα των. Τέλος τὴν 23 Σεπτεμβρίου μερικοὶ Ἕλληνες στρατιῶται ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος, ἤνοιξαν μίαν πύλην καὶ ὅλος ὁ στρατὸς εἰσώρμησεν εἰς τὴν πόλιν. Ἐπηκολούθησε μεγάλη σφαγή, καταστροφή καὶ λεηλασία. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠθέλησαν εἰς μίαν ἡμέραν νὰ ἐκδικηθοῦν διὰ τὰ βάσανα ποὺ ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπὶ 4 αἰῶνας. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως κατῴρθωσε νὰ φανῇ συνεπὴς εἰς τὸν λόγον του καὶ νὰ σώσῃ τοὺς Ἀλβανούς, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχεν ἔλθει εἰς διαπραγματεύσεις πρὸ τῆς ἀλώσεως.

Ἡ κατάληψις τῆς Τριπόλεως εἶναι τὸ μεγαλύτερον γεγονός τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν πλέον ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ τὰ ἄλλα φρούρια, ἡ Μονεμβασία καὶ τὸ Ναυαρίνον, ὀλίγον ἄργότερα δὲ καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

μόνον τὸ Ναύπλιον, ἢ Μεθώνη καὶ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν δὲν εἶχον καταληφθῆ./

11ον) Τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἡ πρώτη Ἐθνοσυνέλευσις.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνες ἀντελήφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ μία κυβέρνησις ἢ ὁποῖα νὰ διοικῆ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα· νὰ εἰσπράττῃ δηλ. φόρους, νὰ προμηθεύεται πολεμεφόδια καὶ νὰ τὰ διανέμῃ εἰς τὰ στρατεύματα, νὰ συνεννοῆται μὲ τὰ ξένα κράτη καὶ νὰ διευθύνῃ τὸν Ἀγῶνα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ πρόκριτοι, οἱ ὁποῖοι διοικοῦσαν τὰς ἐπαρχίας των καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, συνενόηθησαν μεταξύ των καὶ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου ἔκαμαν μίαν Ἐπιτροπὴν—Κυβέρνησιν τῆς Πελοποννήσου. Ἀργότερα τοπικαὶ Κυβερνήσεις ἔγιναν ἀπὸ τοὺς προκρίτους καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα (Μεσολόγιον) καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν (Ἄμφισσαν). Μίαν κεντρικὴν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα Κυβέρνησιν δὲν κατώρθωνον νὰ κάμουν. Ὁ λαὸς ὅμως καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὰ πρώτας πολεμικὰς ἐπιτυχίας, ἠθέλον νὰ ἐκλέγουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ὄχι μόνον οἱ πρόκριτοι τὴν Κυβέρνησιν των. Ἡ Κυβέρνησις αὐτὴ νὰ δίδῃ λόγον τῶν πράξεών της εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, τὴν Βουλὴν.

Ὅταν ἦλθεν ὁ Ὑψηλάντης, ἠθέλησε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ὅλην Διοίκησιν ὡς Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος, δηλ. τοῦ

ἀδελφοῦ του. Οἱ πρόκριτοι δὲν ἤθελον νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἑψηλάντου καὶ οἱ πρόκριτοι ὑπεχώρησαν πρὸς στιγμήν. Τὸ θέρος τοῦ 1821 ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο Ἕλληνες Φαναριῶται πολὺ μορφωμένοι, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Ὁ Ἑψηλάντης τοὺς ἀνέθεσε νὰ ὀργανώσουν τὴν διοίκησιν εἰς τὴν Σπερεῶν Ἑλλάδα καὶ αὐτοὶ ἔκαμαν τὰς δύο τοπικάς, ὅπως εἶδομεν, κυβερνήσεις εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Δὲν ἐφάνησαν ὅμως οὗτοι εὐλικρινεῖς πρὸς τὸν Ἑψηλάντην καὶ συννοήθησαν ἀργότερα μὲ τοὺς προκρίτους. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες εὐρέθησαν διηρημένοι εἰς δύο μερίδας, τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐστενοχῶρει πολὺ τὸν εὐγενικὸν καὶ φιλόπατριν Ἑψηλάντην. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐκάλεσε μὲ προκήρυξιν τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους του, οἱ ὅποιοι νὰ ὀργανώσουν πολιτικῶς τὴν Ἑλλάδα, νὰ συντάξουν δηλ. τὸ πολίτευμα αὐτῆς.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους συνῆλθον εἰς τὸ Ἄργος πρῶτον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἐπίδαυρον (Δεκέμβριον 1821) καὶ συνεκρότησαν τὴν Πρώτην Ἐθνοσυνέλευσιν. Αὕτη ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου συμφώνως πρὸς τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πολίτου (σελις 21). Κατὰ τὸ Σύνταγμα τὴν ὅλην ἐξουσίαν τοῦ Κράτους ἔχει ἡ Κυβέρνησις (Νομοτελεστικὸν)

καὶ ἡ Βουλὴ τῶν ἀντι- προσώπων τοῦ λαοῦ (Βουλευτικόν). Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἔγινεν ὁ Μαυροκορδαῖτος· ἐπεκράτησε δηλ. ἡ μερὶς τῶν Πολιτικῶν, ὁ δὲ Ὑψηλάντης παρεμερίσθη. Ὁ Ὑψηλάντης ἐστενοχωρήθη μὲν, ἀλλὰ ἐτήρησε καλὴν στάσιν. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἠγανάκτησαν πολὺ καὶ εὐκαιρίαν ἐζήτουν διὰ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὴν Κυβέρνησιν.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου ἔκαμε καὶ προκήρυξιν πρὸς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ τοὺς Τούρκους, διότι δὲν δύνανται πλέον νὰ ὑποφέρουν τὰ βάσανα τῆς δουλείας. Ὄρισε τέλος ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ὡς σημαίαν τῆς Ἑλλάδος τὴν γ α λ α ν ὀ λ ε υ κ ο ν, ἡ ὁποία ὑψώθη ἐπισήμως εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, πού κατελήφθη ἐκείνας τὰς ἡμέρας (14 Ἰανουαρίου 1822).

Δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1822).

12ον) Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἐπιθέσεως.

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως ἀρχίζει μὲ ὄχι εὐχάριστα διὰ τοὺς Ἕλληνας γεγονότα. Τὸν Ἰανουάριον δηλ. τοῦ 1822 ὁ πολιορκῶν τὰ Ἰωάννινα Τουρκικὸς στρατὸς ἐκυρίευσεν τὸ φρούριον, ὁ δὲ Ἀλῆς παρεδόθη καὶ ἐφονεύθη. Ἔμεινε λοιπὸν ἐλεύθερος νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ Πήλιον εἶχε καταπνιγῆ ἡ Ἐπανά-

στασις. Ὁ στρατὸς τῆς Ἡπείρου, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἐτοιμάζεται νὰ καταβῆ πρὸς τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Τοῦρκοι κατήρτισαν τὸ ἑξῆς σχέδιον:

1. Ὁ στρατὸς τῆς Ἡπείρου, ἀφοῦ κατελάμβανε τὸ Σούλι, θὰ κατέβαινε πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, θὰ ἐπέρνα μὲ πλοῖα εἰς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τῆς Ἀργολίδος θὰ ἐβάδιζε κατὰ τῆς Τριπόλεως.

2. Ὁ στρατὸς τῆς Λαρίσης διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἴσθμοῦ θὰ ἐβάδιζε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ Ἄργος καὶ Τρίπολιν. Καὶ

3. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔπρεπε νὰ καταστρέψῃ τὸν Ἑλληνικόν, νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὰς νήσους καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ κίνδυνος διὰ τὴν Ἑλλάδα ἦτο μέγας. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ξένους δὲν ἐπίστευεν ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀντιμετρηθοῦν πρὸς τοὺς μεγάλους αὐτοὺς στρατούς. Ὁ μισέλληνας Πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέτερνιχ ἔλεγεν ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ Ἑλλάς ὅμως ἐσώθη χάρις εἰς τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν τέκνων της.

+ 13ον) Καταστροφή τῆς Χίου.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου ἤρχισεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ ναύρχον τὸν Καρᾶ Ἀλῆν διετάχθη τὸν Μάρτιον 1828 νὰ πλεύσῃ εἰς Χίον, ἡ ὁποία τότε ἐπανεστάτησεν.

Ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—B. Πετρούνια. Ἔκδ. Α'. Ἀντίτυπα 5,000 7

Ἡ Χίος δὲν εἶχεν ἐπαναστατήσῃ τὸ πρῶτον ἔτος. Οἱ κάτοικοί της ἦσαν φιλήσυχοι καὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἦσαν ὅλοι εὐποροὶ καὶ δὲν ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, διότι ὁ Σουλτᾶνος τοὺς εἶχε δώσει προνόμια. Εἶχον αὐτοδιοίκησιν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι ποτὲ δὲν ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ. Ἐπλήρωνον τοὺς φόρους τακτικά, τὰ δὲ προϊόντα τῶν ὠραίων κήπων καὶ ἡ περίφημος μαστίχη της ἦσαν περιζήτητα. Ἐξ ἄλλου πολὺ κοντὰ εἰς τὴν νῆσον ἦτο ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἐφοβοῦντο ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς προστατεύσῃ. Ἔμενον λοιπὸν ἡσυχοὶ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου ὁμοῦ τοῦ 1822 ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἀπεβιβάσθη μὲ 2500 ἄνδρας εἰς τὴν Χίον, κατέλαβε τὴν πόλιν, ἐφόνευσε μερικοὺς Τούρκους καὶ ἠνάγκασε τὴν φρουρὰν νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον. Ὁλη ἡ νῆσος τότε ἐπανεστάτησε. Ὅταν ἐγνώσθη τοῦτο εἰς Κων)πολιν, ὁ Σουλτᾶνος διέταξε τὸν ναύαρχον (Καπετὰν Πασᾶς ἐλέγετο ὁ Ναύαρχος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου) Καρᾶ Ἀλῆν νὰ τιμωρήσῃ σκληρὰ τοὺς Ἐπαναστάτας. Τὴν 30 Μαρτίου 1822 (Μεγάλην Πέμπτην) ἔφθασε μὲ 46 πλοῖα ὁ Καπετὰν Πασᾶς εἰς τὴν Χίον καί, ἀφοῦ ἐβουβάρδισε τὴν πόλιν, ἀπεβίβασεν 7000 ἄνδρας. Οἱ Σάμιοι πολεμισταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντισταθοῦν· καὶ ἔφυγον μὲ πλοῖα εἰς τὴν Σάμον. Εἰς τὴν Χίον ἤρχισε τότε τρομερὰ καταστροφή. Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Μικρασιατικὴν παραλίαν μετέφερον οἱ Τοῦρκοι πλῆθος ἀγρίων ἀτάκτων, οἱ ὅποιοι μαζὶ μὲ τοὺς στρατιώτας ἐπυρπόλουν τὰς

οίκιας, ἔσφαζον γυναικόπαιδα, κατέστρεφον τὰ πάντα. Ἐξεχύθησαν ἔπειτα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου καταδιώκοντες τοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ χωριά καὶ τὰ βουνά, ἔσφαξαν ἢ ἠχμαλώτισαν τοὺς πλείστους, ἔκαυσαν τὰ χωριά καὶ τὰ μοναστήρια, κατέστρεψαν τοὺς κήπους. Παντοῦ σφαγή, ἐρήμωσις, καταστροφή. Τὸ Πάσχα τοῦ 1822 ἐβάφη εἰς τὸ αἵματῶν ἀθῶων τῆς Χίου, ὅπως τοῦ 1821 τὸ Πάσχα εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πατριάρχου. Ἀπὸ τὰς 100 χιλιάδας τῶν κατοίκων τῆς Χίου 23 χιλιάδες ἐσφάγησαν, 47 χιλιάδες ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀνθρωπιαγορὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀλγερίου καὶ οἱ ἄλλοι διεσκορπίσθησαν· μερικοὶ ἐσώθησαν διὰ πλοίων εἰς τὰ Ψαρά. Μόνον 1300 Ἕλληνες ἔζων ἀθλίαν καὶ αὐτοὶ ζωὴν εἰς τὴν Χίον τὸν Αὐγούστου τοῦ 1822.

Αὕτῃ ἦτο ἡ τρομερὰ καταστροφή τῆς Χίου, ἡ ὁποία ἔκαμε κατάπληξιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ Τούρκοι ἀπέδειξαν ὅτι ἦσαν βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες ἔγραψαν πολλὰ ἐναντίον τῶν Τούρκων, περίφημοι δὲ ζωγράφοι ἔκαμαν εἰκόνας τῆς καταστροφῆς. Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν ἔγινεν ἀπὸ τότε πολὺ συμπαθέστατος εἰς τοὺς Εὐρωπαίους.

14ον) Ἡ ἐκδίκησις τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κανάρης
 + πυρπολεῖ τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐτοιμασθῇ, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν καταστροφήν. Μόλις τὴν 27 Ἀπριλίου συνεκετρώθη εἰς τὰ Ψαρά· ἦσαν τὸ ὅλον 58

πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 8 πυρπολικά. Ναύαρχος τῶν Ὑδραίων ἦτο τῶρα ὁ Ἄνδρέας Μιαοῦλης. Ἦτο τόσον ἱκανός, ὥστε χωρὶς νὰ εἶναι ἐπισημῶς ναύαρχος ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ὅλοι τὸν ἀνεγνώριζον ὡς τοιοῦτον. Ὁ Μιαοῦλης ἔπλευσε πρὸς τὴν Χίον καὶ ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἐκλείσθη εἰς τὸν λιμένα. Καθ' ὅλον τὸν Μάϊον ἐγίνοντο ἀκροβολισμοὶ τῶν δύο στόλων, ἀλλὰ τὰ μικρὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων δὲν ἠδύναντο νὰ βλάψουν τοὺς Τουρκικοὺς κολοσσούς. Ἀπεφάσισαν τότε οἱ Ἕλληνες νὰ χρησιμοποιήσουν πυρπολικά.

Δύο ἀτρόμητοι Ψαριανοί, ὁ Πιπῖνος καὶ ὁ μέχρι τῶρα ἄγνωστος Κωνσταντῖνος Κανάρης, ἀνέλαβον τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν. Ἐξέπλευσαν ἀπὸ τὰ Ψαρὰ καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς β' Ιουνίου εὐρέθησαν ἔξωθι τοῦ λιμένος τῆς Χίου, ὅπου ἦτο ὁλος ὁ στόλος, διότι ἡ ἡμέρα αὕτῃ ἦτο ἡ τελευταία τοῦ ραμαζανίου τῶν Τούρκων καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἑορτασθῇ μεγαλοπρεπῶς ἡ νύξ τοῦ μπαϊραμίου. (Τὸ ραμαζάνι διαρκεῖ ἓνα μῆνα περίπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποῖου οἱ Τούρκοι νηστεύουν τὴν ἡμέραν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς ἑορτάζεται ἡ λῆξις τῆς νηστείας με διασκέδασιν καὶ ἄφθονα φαγητά· τοῦτο εἶναι τὸ μπαϊράμι). Πρὸς τὸ ἑσπέρας ὅλα τὰ πλοῖα ἐφωταγωγήθησαν καὶ ἤρχισεν ἡ διασκέδασις. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς εἶχε καλέσει ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος ὅλους τοὺς ἐπισημοὺς· ἦσαν περὶ τὰ 2 χιλιάδες πρόσωπα. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον τὰ πυρπολικά πλησιάζουσι καὶ ὁ Πιπῖνος πρῶτος σπεύδει πρὸς τὴν ὑποναυαρχίδα, ἀλλὰ τὸ πυρπολικόν του ἐκάη χωρὶς νὰ

Άνδρέας Μιαούλης

μεταδῶση τὸ πῦρ εἰς αὐτήν. Ὁ Κανάρης ὅμως ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς τὰ πλευρὰ τῆς ναυαρχίδος, αἱ φλόγες μετεδόθησαν ἀμέσως καὶ ἡ ναυαρχὶς ἀρχίζει νὰ καίεται ὡς μεγαλειῶδες πυροτέχνημα. Οἱ Τοῦρκοι πανικόβλητοι ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς λέμβους διὰ νὰ σωθοῦν. Μετ'ὀλίγον ὅμως ἡ φωτιὰ ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἐπηκολούθησε τρομερὰ ἔκρηξις καὶ οὐρανομήκεις φλόγες ἐφώτισαν τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ἀκτάς. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς εἶχεν ἐπιβιβασθῆ εἰς μίαν λέμβον, ἀλλὰ μία κεραία τοῦ πλοίου πίπτουσα τὸν εὐρῆκεν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ἡ θεία δίκη τὸν ἐτιμώρησε διὰ τὴν φρικτὴν σφαγὴν τῆς Χίου. Οἱ πυρποληταί, 43 ἐν ὄλω, ἐσώθησαν εἰς τὰ Ψαρά, ὅπου ἐτελέσθη εὐχαριστήριος δοξολογία. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χίον καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκλείσθη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σχεδίου ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Ἀργότερα κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Κανάρης πυρπολεῖ παρὰ τὴν Τένεδον μίαν τουρκικὴν φρεγάταν μὲ 1600 ἄνδρας. Ὁ Κανάρης γίνεται τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων. X

X 15ον) Ἡ Μάχη εἰς τὸ Πέτα.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Τουρκικοῦ σχεδίου ἦτο ἡ διὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία. Ὁ Χουρσίτ δὲν ἤθελε νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐκστρατείαν, πρότοῦ καταλάβῃ τὸ Σούλι· διέταξε λοιπὸν τὸν Ὁμέρ Βρυώνην νὰ ἐπι-

Κωνσταντίνος Κανάρης

τεθῆ. Ἄρχηγός τότε τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης. Ἰδὼν οὗτος τὸν κίνδυνον ἔρχεται εἰς τὸ Μεσολόγγι πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου συνεκέντρωνε στρατὸν ἐκεῖ, καὶ παρακαλεῖ νὰ σταλῆ βοήθεια εἰς τὸ Σούλι. Ὁ Μαυροκορδάτος ἀποφασίζει νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν Ἠπειρον, ἀντὶ νὰ περιμένῃ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν. Ἀποσπᾷ ὅμως ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ 500 Μανιάτας μὲ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, τὸν νικητὴν τοῦ Βαλτετσίου, καὶ τὸν στέλλει διὰ θαλάσσης εἰς τὸ Φανάρι, 7 ὥρας μακρὰν τοῦ Σουλίου, ἵνα σπεύσῃ ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν. Αὐτὸς δὲ μὲ τὸν ἄλλον στρατὸν, 6500 χιλιάδας ἄνδρας, προχωρεῖ διὰ τῆς Ἀκαρνανίας πρὸς τὴν Ἠπειρον. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μαυροκορδάτου ἦτο καὶ ἓν μικρὸν σῶμα ἐξ 150 φιλελλήνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθει διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἦσαν Γερμανοὶ (Ὁ Συνταγματάρχης Νόρμαν κ.ἄ.), Πολωνοὶ (ὁ γηραιὸς Μιρζεύσκι κ.ἄ.), Ἴταλοί, Ἑλβετοί, Γάλλοι.

Εἰς τὸν δρόμον ὁ Μαυροκορδάτος ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ καὶ ἄλλο σῶμα μὲ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρη καὶ τὸ στέλλει διὰ τῆς διαβάσεως τῶν πέντε Πηγαδίων πρὸς τὸ Σούλι. Παρὰ τὸ Κομπότι οἱ φιλέλληνες διεσκόρπισαν ἓν σῶμα Τουρκικοῦ ἵππικοῦ. Ὁ Μαυροκορδάτος διέταξε τὸν στρατὸν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἄρταν, ἐνῶ ὁ ἴδιος μετέβη εἰς τὸ χωρίον Λαγκάδα, διὰ νὰ φροντίσῃ διὰ τροφάς. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐστρατοπέδευεν ὀλίγα χιλιόμετρα ἔξωθι τῆς Ἄρτας εἰς τὸ χωρίον Πέτα. Μέσα εἰς τὴν Ἄρταν

ὑπῆρχε Τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ ἰκανώτατον στρατηγὸν τὸν Μεχμέτ Πασσᾶν, τὸν ἐπονομαζόμενον Κιουταχῆν. Ὁ Κιουταχῆς ἀντελήφθη ἀμέσως τὴν ἀπερισκεψίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 4ης Ἰουλίου

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος

ἐπιτίθεται μὲ 6 χιλιάδας στρατὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν νύκτα τοὺς ἀπέκλεισεν. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησον μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ ἠττήθησαν. Οἱ φιλέλληνες περικυκλωθέντες ἠγωνίσθησαν ὡς λέοντες,

οί περισσότεροι ὅμως ἐφονεύθησαν. Τραυματίας μόλις ἐσώθη ὁ Νόρμαν καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Μαυροκορδοῦτον τὴν καταστροφὴν. «Τὸ πᾶν ἀπωλέσθη, τοῦ εἶπε, πλὴν τῆς τιμῆς». Πράγματι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διεσκορπίσθη, ἀργότερα ὅμως συνεκεντρώθη πάλιν εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Κυριακούλης εἰς τὸ Φανάρι δὲν ἐπέτυχε, διότι ἡ ἀποστολή του ἐπροδόθη καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐπερίμεναν εἰς τὴν παραλίαν. Ἐφονεύθη καὶ ὁ ἴδιος καὶ ὀλίγοι Μανιάται, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ἀπέτυχεν ἐπίσης καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, διότι εὔρε κατειλημμένην τὴν διάβασιν τῶν Πέντε Πηγαδίων. Τὸ Σούλι λοιπὸν ἔμεινεν ἀβοήθητον καὶ οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ συνηκολογήσουν καὶ νὰ φύγουν πάλιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους· ἀπὸ ἐκεῖ οἱ περισσότεροι ἦλθον εἰς τὸ Μεσολόγγι, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ ὀχυρώνη ὁ Μαυροκορδοῦτος, διότι ἐπερίμενον ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων.

Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Πράγματι ὁ Κιουταχῆς καὶ Ὁμὲρ Βρυώνης ἔφθασαν τὸν Νοέμβριον καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Κιουταχῆς ἔστειλε προτάσεις παραδόσεως, ἀλλὰ ἔλαβε τὴν ὑπερήφανον ἀπάντησιν: «Ἄν θέλης τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρης». Ἐκαμαν ἐπιθέσεις, ἀλλὰ ὄλαι ἀπεκρούσθησαν. Τὴν τελευταίαν τῶν ἐπίθεσιν οἱ Τοῦρκοι τὴν ἔκαμαν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ἄλλὰ καὶ πάλιν ἀπεκρούσθησαν μὲ πολλὰς ἀπωλείας. Ἀπελπισθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολι-

ορκίαν καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν Ἡπειρον. Ἔτσι καὶ τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ σχεδίου ἀπέτυχε παρὰ τὴν εἰς τὸ Πέτα νίκην τῶν Τούρκων.

16ον) Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.

Ἡ τρίτη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων θὰ ἐγίνετο, ὡς εἶδομεν, διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐτοιμασθεὶς εἰς τὴν Λάρισαν τὴν ἀνοιξιν ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λαμίαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μεχμέτ Πασσᾶν Δράμαλην. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 χιλιάδας πεζούς, 6 χιλιάδας ἵππεῖς καὶ ἰσχυρὸν πυροβολικόν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς τόσον πολυάριθμον στρατὸν καὶ ὁ Δράμαλης ἐπέρασεν ἀνενόχλητος διὰ τῆς Βοιωτίας, Ἀττικῆς καὶ Ἰσθμοῦ καὶ τὴν 5ην Ἰουλίου ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Κόρινθον.

Οἱ Πελοποννήσιοι ἔμειναν κατάπληκτοι. Ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου διελύθη, ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ ἀπὸ τὸ Ἄργος πού ἦσαν κατέφυγον εἰς ἓν πλοῖον εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Μόνον ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐκράτησαν τὴν ψυχραιμίαν των εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν. Καὶ ὁ μὲν Ὑψηλάντης κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργους μὲ 700 ἀνδρας, διὰ νὰ κρατήσῃ ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖ τὸν Δράμαλην, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς ἄλλους Ἀρχηγοὺς κατέλαβε τοὺς Μύλους καὶ τὰς διαβάσεις πρὸς τὴν

Τρίπολιν. Ὁ Δράμαλης, ἄφοῦ κατέλαβε τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν Ἀκροκόρινθον, ἐπροχώρησε καὶ τὴν 12 Ἰουλίου ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐχρονοτρίβησεν ἐκεῖ ἄρκετὰς ἡμέρας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης ὠχυρώθη καλὰ εἰς τοὺς Μύλους καὶ τότε ὁ Ὑψηλάντης ἐγκατέλειπε τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνωθῆ με τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Ἀλλὰ τώρα καὶ ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη ἀρχίζει νὰ μὴ εἶναι εὐχάριστος. Ἦτο μὴν Ἰούλιος, τὰ τρόφιμα τοῦ στρατοῦ ἦσαν ὀλίγα, χόρτον διὰ τὰ ζῶα δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν πεδιάδα, διότι τὸ κατέστρεψαν οἱ Ἕλληνες. Ἀπὸ τὸν στόλον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιμένῃ νὰ ἐφοδιασθῆ. Οἱ ἄνδρες καὶ μάλιστα τὰ ζῶα ἀπέθνησκον σωρηδόν. Μία μόνον διέξοδος τοῦ ἀπέμενε· νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου θὰ εἶχεν ἄφθονα ἐφόδια. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀντελήφθη τὸ σχέδιόν του αὐτὸ καὶ ἐπρότεινε νὰ καταλάβουν τὰ μεταξὺ Ἄργους καὶ Ναυπλίου στενὰ τῶν Δερβενακίων, διὰ νὰ τοῦ κόψουν τὴν ὑποχώρησιν. Οἱ ἄλλοι νομίζοντες ὅτι ὁ Δράμαλης θὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως δὲν τὸν ἤκουσαν· ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρώνης με 2500 ἄνδρας κατέλαβε τὰ στενά. Οἱ στρατιῶται του ὠχυρώθησαν ὀπισθεν τῶν βράχων καὶ εἰς τὰς δύο πλευρὰς τῶν στενῶν, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων ἦτο ὁ δρόμος καὶ ἀνέμεναν. Πράγματι τὴν 26 Ἰουλίου ἐφάνη ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Δράμαλη καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ στενά. Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἄφησε

Δράμαλης

νὰ προχωρήσουν καὶ ἔπειτα διέταξε γενικὴν ἐπίθεσιν.
Οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι ἔτρεχον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μὲ ἀτα-

ξίαν. Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασαν ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νικηταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας καὶ τοὺς ἔκοψαν τὴν ὑποχώρησιν. Τότε οἱ Τοῦρκοι ἄφησαν ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ κανόνια καὶ ἔφευγον διὰ νὰ σωθοῦν· ἔπαθον μεγάλην καταστροφήν. Μετὰ δύο ἡμέρας (28 Ἰουλίου) ἐπέρασεν ὁ Δράμαλης μὲ τὸ κύριον μέρος τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ ἄλλο στενόν. Τὸν προσέβαλαν καὶ ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἰδικοῦ του στρατοῦ ἐσώθη εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὁ στρατὸς ὅμως αὐτὸς εἶχε χάσει ὅλα τὰ πολεμοφόδιά του, τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰς ἀποσκευάς του· τὸ σπουδαιότερον δέ, εἶχε χάσει τὸ ἠθικόν του. Συνεκεντρώθη εἰς τὴν Κόρινθον. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ τῆς Μεγαρίδος, διότι οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς μὲ τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρουτσοῦν κατέλαβον τὰ στενὰ τῆς Κακῆς Σκάλας. Αἱ στερήσεις καὶ οἱ ἀσθένειαι ἀπεδεκάτιζον αὐτόν. Ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του τὸν Ὀκτώβριον, τὰ δὲ ἀπομείναντα λείψανα τοῦ στρατοῦ, 2 χιλιάδες ἄνδρες μόνον, ἐπεχείρησαν νὰ σωθοῦν διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ εἰς τὰς Πάτρας. Καθ' ὁδὸν ὅμως προσεβλήθησαν ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῶν Καλαβρύτων καὶ ὀλίγους μόνον κατάρθωσε νὰ σώσῃ μὲ τὰ πλοῖά του ὁ Γιουσοῦφ Πασᾶς τῶν Πατρῶν. Αὐτὸ τὸ οἰκτρὸν τέλος εἶχεν ἡ μεγαλοπρεπῆς καὶ ὑπερήφανος στρατιὰ τοῦ Δράμαλη.

Ἡ Ἐπανάστασις ἐσώθη. Οἱ Ἕλληνες ἀνεγνώρισαν ὅτι εἰς τὸν Κολοκοτρώνην κατὰ τὸ πλεῖστον ὠφείλετο ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη, τὸν ὠνόμασαν σω-

τῆρα τῆς Πατρίδος καὶ ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ τὸν διορίσῃ ἐπισήμως Ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Τὸ τέλος Νοεμβρίου κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου Παλαμήδιον καὶ ἡ πόλις. Ἀπὸ ὅλην τὴν Πελοπόννησον μόνον τὰ φρούρια τῶν Πατρῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Μεθώνης κατεῖχον πλέον οἱ Τοῦρκοι. Δὲν ἠνωχλήθη ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ 2 ἔτη 1823 καὶ 1924.

Ὁ Σουλτᾶνος ἐθεώρησεν αἴτιον τῆς καταστροφῆς τὸν Χουρσίτ, διότι δὲν ἐβοήθησε τὸν Δράμαλην· ὁ Χουρσίτ ἐφοβήθη καὶ ηὔτοκτόνησε. Καὶ οἱ τρεῖς λοιπὸν κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῶν ἐκστρατειῶν, ὁ Χουρσίτ, ὁ Δράμαλης καὶ ὁ Καραλῆς ἀπέθανον ἢ ἐφονεύθησαν.

Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἀπέτυχε καθ' ὅλοκληρίαν.

Τρίτον Ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1823).

17ον) Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἔτους τούτου οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζουσι ἐκστρατεῖαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρον πάλιν. Μέχρι τοῦ Ἰουλίου 16 χιλ. καλοὶ πολεμισταὶ Ἀλβανοὶ συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τὸν Μουσταῆν Πασᾶν τῆς Σκόδρας καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην. Ὁ πρῶτος θὰ ἐβάδιζεν ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν Καρβασαράν καὶ θὰ συνηντῶντο ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀποκλείσει ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐφίλονεῖκον μεταξύ των. Ὅλοι ἀνεγνώριζον τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην ὡς τὸν καλύτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους

πλήν τοῦ ἑαυτοῦ των. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν ἡ Κυβέρνησις ἀνέθεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Οἱ ἄλλοι ὅμως ὀπλαρχηγοὶ δυσηρεστήθησαν καὶ ἡ Κυβέρνησις, διὰ νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα, ἔστειλε διπλώματα ἀρχιστρατηγίας καὶ εἰς μερικοὺς ἄλλους. Τότε ὁ Μπότσαρης ἔσχισε τὸ ἰδικόν του δίπλωμα καὶ εἶπεν· «ὅποιος εἶναι ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα μεθαύριον ἔμπροσθεν τοῦ ἐχθροῦ». Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ μὲ 350 Σουλιώτας, ἠκολούθησαν δὲ κατόπιν καὶ οἱ ἄλλοι.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου ἡ ἔμπροσθοφυλακὴ τοῦ Μουσταῆ ὑπὸ τὸν Τζελαλεδὶν μπέην ἐκ 5 χιλ. Ἀλβανῶν εἶχε στρατοπεδεύσει παρὰ τὸ Καρπενήσι. Ἐκεῖ πλησίον ἤλθον καὶ οἱ Ἕλληνες, 1200 περίπου, ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην, τοὺς Τζαβελλαίους καὶ τὸν Βεῖκον. Ἐπειδὴ ἦσαν ὀλίγοι, ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὴν νύκτα τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Μᾶρκος ἀνέλαβε νὰ προσβάλλῃ τὸ στρατόπεδον ἀπὸ τὴν πεδιάδα, οἱ ἄλλοι νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ βουνά. Τὸ μεσονύκτιον τῆς 9—10 Αὐγούστου ἐγένεν ὁ αἰφνιδιασμός. Ὁ Μᾶρκος μὲ τοὺς 350 Σουλιώτας του ἐπάτησαν τὸ στρατόπεδον καὶ ἤρχισαν τὸν φόνον καὶ τὴν σφαγὴν. Οἱ Τοῦρκοι ἐτρόμαξαν καὶ ἐζαλίσθησαν· ἀπερίγραπτος σύγχυσις ἐπεκράτησε. Πολλοὶ Τοῦρκοι ἀλληλοεφονεύοντο. Δυστυχῶς ὁ Μᾶρκος ἐπιχειρῶν νὰ ἀναβῆ ἓνα τοῖχον, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου εἶχον κατασκηνώσει πολλοὶ Τοῦρκοι, ἐδέχθη μίαν σφαῖραν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐφονεύθη. Οἱ Σου-

λιῶται ἀπέκρυσαν τὸν θάνατόν του καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν μάχην· περὶ τὰ ἐξημερώματα δὲ φέροντες τὸ σῶμα τοῦ Μπότσαρη καὶ τῶν ὀλίγων ἄλλων φονευθέντων

Μάρκος Μπότσαρης

ἀπεχώρησαν, ἀφοῦ ἐπῆραν μαζί των 690 τυφέκια, 1000 πιστόλας καὶ 9 σημαίας. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων ἦσαν μέγισται, ἀσφαλῶς δὲ θὰ κατεστρέφετο ὅλος ὁ στρατός των, ἂν ἐγίνετο καὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἢ ἐπί-
 Ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—Β. Πετρούνια. Ἔκδ. Α΄. Ἀντίτυπα 5,000 8

θεσις τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, ὅπως εἶχε συμφωνηθῆ.

Ὁ νεκρὸς τοῦ Μπότσαρη ἐτάφη εἰς τὸ Μεσολόγγι μὲ μεγάλας τιμὰς, ὅλη δὲ ἡ Ἑλλάς ἐθρήνησε τὸν εὐγενῆ καὶ γενναῖον Σουλιώτην ἀρχηγόν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπροχώρησαν βραδέως ἐμποδιζόμενοι εἰς τὰ στενὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν Ὀκτώβριον ἐπολιόρκησαν τὸ Αἰτωλικὸν πλησίον τοῦ Μεσολογγίου. Ἦναγκάσθησαν ὅμως τὴν 30 Νοεμβρίου νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν εἰς Ἡπειρον, διότι βαρύτατος χειμῶν καὶ ἀσθένειαι ἀπεδεκάτισαν τὸν στρατόν.

18ον) Ὁ Ἐμφύλιος πόλεμος (1823 καὶ 1824).

Ἡ Ἐπανάστασις εἶχε πλέον στερεωθῆ καλά. Ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ ἡ Πελοπόννησος δὲν ἤνωχλήθησαν καθόλου κατὰ τὰ ἔτη 1823 καὶ 1824. Δυστυχῶς ὅμως ἓνας ἄλλος ἐχθρὸς μεγαλύτερος ἐνεφανίσθη τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Διχόνοια. Οἱ Ἕλληνες εἶχον χωρισθῆ εἰς κόμματα, ἐφιλονίκουν μεταξὺ των καὶ ἔφθασαν δυστυχῶς μέχρις ἐμφυλίου πολέμου.

Κατὰ τὴν πρώτην Ἐθνοσυνέλευσιν εἶχον ὑπερισχύσει οἱ Πολιτικοί, ὅπως εἶδομεν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὅμως τοῦ Δράμαλη δὲν ἔδειξαν οἱ πολιτικοὶ μεγάλο θάρρος, ἔσωσαν δὲ τὴν Ἑλλάδα οἱ στρατιωτικοί. Αὐτοὶ τότε κατεφρόνησαν τοὺς πολιτικούς, τοὺς ὁποίους ἔλεγον Κ α λ α μ α ρ ἄ ε ς, καὶ ἤθελαν νὰ πάρουν εἰς χεῖρας των τὴν Κυβέρνησιν. Συνεκλήθη λοιπόν, διὰ νὰ

κανονίση τὰ πράγματα, ἡ Δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις εἰς τὸ Ἄστρος (Μάρτιον 1823).

Καὶ εἰς αὐτὴν ὅμως ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοὶ καὶ ἔγινε Πρόεδρος τῆς μὲν Κυβερνήσεως ὁ Πετρόμπεης, τῆς δὲ Βουλῆς ὁ Μαυροκορδαῖτος. Τὸν Κολοκοτρώνην ἔκαμαν ἀπλοῦν μέλος τοῦ Νομοτελεστικοῦ, ἀφοῦ τοῦ ἀφήρεσαν τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Μετ' ὀλίγον ὁ Κολοκοτρώνης φιλονεικήσας μετὸν Μαυροκορδαῖτον ἔφυγε μετὰ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Νομοτελεστικοῦ εἰς τὴν Τρίπολιν, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἐπῆγεν εἰς τὸ Κρανίδι καὶ ἐκεῖ διώρισεν ἄλλην Κυβέρνησιν μετὰ πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤρχισεν. Ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτου ἐστηρίχθη εἰς τοὺς Νησιώτας καὶ Στερεοελλαδίτας. Τότε ὅμως οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἐπῆγαν μετὰ τὸ μέρος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἐπανεστάτησαν πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἔφερεν ἀπὸ τὴν Στερεὰν στρατιώτας μετὸν Γκούραν καὶ τὸν Καραϊσκάκην, διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Πελοποννησίους. Οἱ Στερεοελλαδίται τότε ἔκαμαν πολλὰς ἀσχημίας. Ἐλεηλάτησαν σπίτια προκρίτων, ἐφόνευσαν καὶ ἔκαυσαν χωριά. Ἐξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ἐφονεύθη εἰς μίαν συμπλοκὴν καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πᾶνος (Ν)βριον 1824). Ἡ Κυβέρνησις ἐπεκράτησε. Συνέλαβε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1825 τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἄλλους 12 προκρίτους καὶ τοὺς ἐφυλάκισεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἐν Ὑδρα.

Μετὸν Κολοκοτρώνην εἶχε συμπράξει ἐξεγερθεὶς κατὰ τῶν πολιτικῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν ὁ

φίλος του Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος. Ἐναντίον αὐτοῦ ἔστειλεν ἡ Κυβέρνησις τὸν Γκούραν, τὸ ἄλλοτε πρωτοπαλλήκαρόν του, ὁ ὁποῖος τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας ἦτο φρούραρχος. Μίαν πρωΐαν τοῦ Ἰουλίου 1825 ὁ Ὀδυσσεὺς εὐρέθη νεκρὸς εἰς τοὺς βράχους τῆς Ἀκροπόλεως. Διεδόθη ὅτι ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς του καὶ κατεκρημνίσθη κοπέντος τοῦ σχοινίου. Πιθανώτατα ὅμως κατεκρημνίσθη διαταγῇ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Γκούρα.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἔκαμε μέγα κακὸν εἰς τὴν Ἑπανάστασιν καὶ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ (1824) νέος κίνδυνος φοβερὸς ἐφάνη καὶ οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ εἶναι ἠνωμένοι, διὰ νὰ τὸν ἀποκρούσουν. Ὁ κίνδυνος αὐτὸς ἦτο ἡ Τουρκοαιγυπτιακὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἐπανάστασις.

16ον) Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἡ Ἐπανάστασις.

Οἱ Βασιλεῖς τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν δὲν εἶδον μὲ εὐνοϊκὸν βλέμμα τὴν Ἑλλην. Ἐπανάστασιν. Ἐκυβέρνων οἱ περισσότεροὶ ἀπολυταρχικῶς, ἐπίεζον τὸν λαὸν καὶ δὲν ἤθελον νὰ δώσουν εἰς αὐτὸν πολιτικὰ δικαιώματα καὶ καμμίαν ἐλευθερίαν. Ἐφοβήθησαν μήπως καὶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης λάβουν ὡς παράδειγμα τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπαναστατήσουν ἔναντίον των. Ἐνίσχυσαν λοιπὸν μὲ κάθε τρόπον τὸν Σουλτᾶνον, νὰ

καταπνίξη τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἐξαιρετικῶς κατεπολέμησαν τὴν Ἐπανάστασιν αἱ Δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ ἔπεισε τὸν Τσάρον τῆς Ρωσίας νὰ μὴ κηρύξη τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅπως παρ' ὀλίγον νὰ ἔκαμνε μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ Πατριάρχου, καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Ἑλληνα ὑπουργόν του Καποδίστριαν. Καὶ αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἠκολούθησαν τὸν Μέττερνιχ εἰς τὴν πολιτικὴν του. Κατὰ τὸ 1822 ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἐπῆγε νὰ παρουσιασθῆ εἰς ἓν συνέδριον τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, τὸ ὁποῖον συνήλθεν εἰς τὴν Βερῶναν τῆς Ἰταλίας, δὲν ἔγινε καθόλου δεκτὴ.

Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 23 πρώτη ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας μὲ τὸν φιλέλληνα Ἐπουργόν της τῶν Ἐξωτερικῶν Γεώργιον Κάνιγγ ἤρχισε νὰ εὐνοῖ τοὺς ἀγωνιζομένους Ἑλληνας. Ὁ Κάνιγγ ἐπῆρε μὲ τὸ μέρος του καὶ τὸν Τσάρον καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισαν συζητήσεις καὶ συνεννοήσεις τῶν Κυβερνήσεων διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Εἶδον ὅτι ἔπρεπε νὰ εὐρεθῆ τρόπος, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ γενναῖος καὶ ἱστορικὸς αὐτὸς λαὸς ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν βαρβάρων καὶ σκληρῶν Τούρκων. Εἰς τὴν μεταβολὴν αὐτὴν τῶν διαθέσεων τῶν Κυβερνήσεων πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ συμπάθεια τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

20ον) Οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ καὶ ἡ Ἐπανάστασις.
 Φιλελληνισμός.

Ὅλοι οἱ μορφωμένοι Εὐρωπαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἔνδοξον Ἑλλ. ἱστορίαν καὶ ἐμελέτων εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα των καὶ τὰ Πανεπιστήμια καὶ ἐθαύμαζον τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν εἶδον μὲ συμπάθειαν τὸν Ἄγῶνα τοῦ μικροῦ αὐτοῦ λαοῦ κατὰ τῆς Μεγάλης Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Αἱ πρῶται νίκαι τῶν Ἑλλήνων ἐχαιρετίσθησαν μὲ ἐνθουσιασμόν. Αἱ ἡμερίδες ἔδιδον ὠραίας περιγραφὰς τῶν μαχῶν, οἱ ποιηταὶ ἔγραφον ὠραῖα καὶ ἐνθουσιώδη ποιήματα, οἱ καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων ἐξεφώνουν λόγους εἰς τοὺς φοιτητάς· ἡ φοιτητικὴ νεολαία μάλιστα παντοῦ ἐξεδήλωνε τὸν ἐνθουσιασμόν της ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἦρχισαν τότε νὰ ἰδρύνονται Φιλελληνικοὶ Σύλλογοι, οἱ ὅποιοι ἔκαμμον ἐράνους, διὰ νὰ στείλουν χρήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὑπέβαλον ὑπομνήματα εἰς τὰς Κυβερνήσεις ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ ἐνθουσιώδεις νέοι καὶ παλαιοὶ στρατιῶται ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ χύσουν τὸ αἷμά των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁλη αὐτὴ ἡ κίνησις εἰς τὴν Εὐρώπην ὠνομάσθη Φιλελληνισμός.

Ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος τύπος τοῦ Φιλέλληνοσ εἶναι ὁ Ἄγγλος ποιητῆς Λόρδος Βύρων. Εἰς τὰ ποιήματά του εἶχεν ὑμνήσει τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπισκεφθῆ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶχε μείνει τότε εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐρεί-

πια τοῦ ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ ὑμνήσῃ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὄταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, ἦτο εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων

Λόρδος Βύρων

καὶ ἐσκέπτετο κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Ἐδέχθη λοιπὸν μὲ χαρὰν τὴν πρότασιν τοῦ Φιλελληνικοῦ συλλόγου τοῦ Λονδίνου νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ φέρῃ τὰ χρήματα ποῦ

εἶχον συναθροισθῆ. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1823 ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἐκτὸς τῶν χρημάτων τοῦ Συλλόγου ἔφερε καὶ ὅλην τὴν ἀξίαν τῆς περιουσίας του, τὴν ὁποίαν ἐπώλησε. ἠθέλησε νὰ διοργανώσῃ μόνος του ἓν Σῶμα ἐκ 500 Σουλιωτῶν κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν πρότυπον. Ἡ ἀπειθαρχία τῶν Σουλιωτῶν τὸν ἐπότισε πικρίαν. Τὸ ὑγρὸν κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν ὑγείαν του. Ἐξεληθὼν εἰς περίπατον ἐβράχη, ἐκρουολόγησε καὶ ἀπέθανε τὴν 7 Ἀπριλίου 1824. Ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐθρήνησε τὸν Βύρωνα. Ἡ Ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἐτίμησε καὶ τιμᾶ παντοιοτρόπως τὴν μνήμην του, ὃ δὲ ἔθνικός μας ποιητῆς Διονύσιος Σολωμὸς ἔγραψεν ὀλόκληρον ποίημα, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει μὲ τοὺς ἑξῆς στίχους:

Λευτεριά γιὰ λίγο πάψε
 νὰ χτυπᾶς μὲ τὸ σπαθί.
 Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
 εἰς τοῦ Μπάϋρον τὸ κορμί.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τουρκοαιγυπτιακή Σύμπραξις.

21ον) Συμφωνία Σουλτάνου καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ
τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ Σουλτᾶνος εἶδεν ὅτι δὲν ἠδύνατο μὲ τὰς ἰδικὰς του μόνον δυνάμεις νὰ καταπνίξη τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐταπεινώθη λοιπὸν πρὸ τοῦ ὑποτελοῦς του πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του. Ὁ Μεχμέτ εἶχεν ὀργανώσει τὸν στρατὸν του καὶ τὸν στόλον του κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα καλέσας εἰς τὴν Αἰγυπτὸν Γάλλους ἀξιωματικούς, ὁ δὲ υἱὸς του Ἰμπραήμ ἐθεωρεῖτο πολὺ καλὸς καὶ δραστήριος στρατηγός. Ὁ Σουλτᾶνος ὑπεσχέθη νὰ τοῦ παραχωρήσῃ ὀριστικῶς τὴν Κρήτην καὶ νὰ διορίσῃ τὸν Ἰμπραήμ διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου. Τὸ σχέδιον τῆς Τουρκοαιγυπτιακῆς ἐκστρατείας ἦτο τὸ ἑξῆς: Οἱ Αἰγύπτιοι μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους εἶχον ἐπιχειρήσει, θὰ ἐβοήθουν κατὰ θάλασσαν τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ καταλάβουν τὰς νήσους· ἔπειτα θὰ ἔπλεον εἰς Πελοπόννησον, θὰ ἀπεβίβαζον στρατὸν καὶ θὰ κατέπνιγον τὴν Ἐπανάστασιν, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι πασάδες θὰ ἔκαμνον τὸ ἴδιον εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Ὁ κίνδυνος τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο μεγαλύτερος ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν, διότι αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐπο-

χήν ἐφιλονείκουν μεταξύ των οἱ Ἕλληνες καὶ εὐρέθησαν καὶ εἰς ἐμφύλιον πόλεμον. Διὰ τοῦτο ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐφοδιασθῆ ἑγκαίρως, διὰ νὰ ἐκπλεύσῃ πρὸς σωτηρίαν τῶν νήσων.

22ον) Οἱ Αἰγύπτιοι καταπνίγουν τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ καταστρέφουν τὴν Κάσσον.
Οἱ Τοῦρκοι καταστρέφουν τὰ Ψαρά.

Ἄρχιστράτηγος τῶν Αἰγυπτίων ἦτο ὁ Ἰμπραήμ. Οὗτος ἔστειλεν εἰς τὴν Κρήτην τὸν σκληρὸν καὶ ἄγριον Χουσεῖν μπέην, ὁ ὁποῖος κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν ἐνεργήσας σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Παρὰ τὸ Μηλιδόνι ἔπνιξε μὲ καπνὸν μέσα εἰς ἓν σπήλαιον, ὅπου εἶχον καταφύγει, 370 γυναικόπαιδα. Προσέβαλε κατόπιν (Ἰούλιον 1824) τὴν πλησίον τῆς Κρήτης νήσον Κάσσον καὶ ἀποβιβασθεὶς κατέστρεψε τὰ 4 χωριά της καὶ τὸν στόλον της καὶ ἔσφαξε τοὺς περισσοτέρους ἄνδρας.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ τὸν Ναύαρχον Χορσέφ Πασσᾶν ἐξέπλευσεν ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον. Ἀπεφάσισε νὰ προσβάλλῃ πρῶτον τὰ Ψαρά, τὴν ἠρωϊκὴν νήσον, ἣ ὁποία μὲ τοὺς πυρπολητάς της καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ναυτικῶν της εἶχε γίνει ὁ τρόμος τῶν Τοῦρκων. Οἱ Ψαριανοὶ ἐπειδὴ ὁ ἄλλος ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχεν ἔλθει εἰς βοήθειάν των, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν τὰ πλοιά των· εἶχον μάλιστα ἀφαιρέσει καὶ τὰ πηδάλια τῶν πλοίων καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθοῦν εἰς τὴν ξηρὰν· βοηθοὺς εἶχον περὶ τοὺς 1000 πολεμιστὰς ἐκ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας.

Τὴν 20ὴν Ἰουνίου οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ κάμουν ἀπόβασιν στρατοῦ εἰς μίαν παραλίαν, ἣ ὁποία δὲν ἐφυλάσσετο καλά. Οἱ Ψαριανοὶ εὐρέθησαν μεταξύ δύο πυρῶν. Ἐπολέμησαν μὲ ἡρωϊσμόν, ἀλλὰ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἦτο πολυάριθμος. Εἰς τὸ Παλαιόκαστρον εἶχον κλεισθῆ πολλοὶ Ψαριανοὶ μὲ τὸν Βρατσᾶνον καὶ 600 πολεμιστὰς ἐκ Θεσσαλομαγνησίας. Ἐπολέμησαν ὡς λέοντες ἐπὶ δύο ἡμερονύκτια. Ὅταν ἔσπασεν ἡ δεξαμενὴ τοῦ νεροῦ, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν. Κατεβίβασαν τότε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐκ τοῦ τείχους καὶ ὕψωσαν λευκὴν μὲ τὰς λέξεις: «Ἐλευθερία ἢ θάνατος» καὶ κατέφυγον ὅλοι εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη καὶ εἰσώρμησαν. Τότε ὁ Βρατσᾶνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα· φοβερὰ ἔκρηξις ἐπηκολούθησεν. Ὑπὸ τὰ ἐρείπια ἐτάφησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπερδισχίλιοι Τοῦρκοι.

Ὀλίγοι πολεμισταὶ ἐσώθησαν διὰ πλοίων. Οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν καὶ ἠχμαλώτισαν 3500 Ψαριανούς καὶ 15 χιλιάδας πρόσφυγας ἄνδρας καὶ γυναῖκας, κατέστρεψαν δὲ τὰ χωρία καὶ τὰ χωράφια ἀκόμη τῆς νήσου.

Θαυμάσιον εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ :

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμουρη ράχη
 Περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
 μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
 καὶ στεφάνι στὴν κόμη φορεῖ,
 γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
 ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

23ον) Ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὁ Χοσρέφ ἔπλευσε πρὸς τὴν Σάμον, διὰ νὰ κάμη καὶ ἐκεῖ τὰ ἴδια. Ἄλλὰ ἐν τῷ μεταξύ ἠτοιμάσθη καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος καὶ ἔφθασεν ἐκεῖ μὲ νάυαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην. Ἐγίναν τότε (30 Ἰουλίου—5 Αὐγούστου) παρὰ τὴν Σάμον πολλαὶ ναυμαχίαι μεταξύ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου προσπαθοῦντος νὰ κάμη ἀπόβασιν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ προσπαθοῦντος νὰ τὴν ματαιώσῃ. Οἱ Ἕλληνες πυρποληταὶ ἔκαμαν θαύματα· ὁ Κανάρης, ὁ Βατικιώτης, ὁ Ματρόζος ἔκαυσαν 2 φρεγάτες καὶ 1 μικρότερον πλοῖον. Οἱ Τοῦρκοι ἐτρομοκρατήθησαν καὶ παρὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στόλου των κατέφυγον ντροπισμένοι εἰς τὴν Κῶν καὶ Ἀλικαρνασσόν, διὰ νὰ φυλαχθοῦν καὶ νὰ περιμένουν τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον.

Περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου ἔφθασεν ὁ Ἰμπραήμ. Οἱ δύο ἠνωμένοι στόλοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ 102 πολεμικὰ μὲ 2500 κανόνια καὶ 80 χιλιάδας ναύτας, ἐνῶ τὰ ἑλληνικὰ ἦσαν 70 μὲ 850 κανόνια καὶ 5 χιλιάδας ναύτας. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐπολέμησαν ὡς λέοντες. Ἀπὸ 24 Αὐγούστου μέχρις 6 Σεπτεμβρίου ἔγιναν πολλαὶ συγκρούσεις. Ἡ σπουδαιότερα ἔγινε παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα τὴν 28 Αὐγούστου. Οἱ Αἰγύπτιοι ὑπερήφανοι κατεφρόνουν τὰ μικρὰ ἑλλην. πλοῖα καὶ ἐμάχοντο μὲ πείσμα καὶ ἰκανότητα. Ὄταν ὁμως ἐν πυρπολικὸν ἔκαυσε μίαν μεγαλοπρεπῆ φρεγάταν μὲ 1300 ναύτας καὶ πολεμιστάς, τότε ὑπεχώρησαν καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ Τοῦρ-

κοι. Ἐπαθον πολλὰς ζημίας. Ἡ Σάμος ἐσώθη. Ὁ Χοσρέφ ἔφυγε πρὸς τὸν Ἑλλησποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου πρὸς τὴν Ρόδον πρῶτον καὶ τὴν Κρήτην ἔπειτα ἔπαθε καὶ πάλιν πολλὰς ζημίας, ἀλλὰ μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στόλου του ἔφθασεν εἰς Κρήτην τὸν Νοέμβριον τοῦ 1824. Ὁ Μιαούλης ἐπέστρεψε καὶ αὐτὸς εἰς Ὑδραν, διὰ νὰ ἐπισκευάσῃ τὰ πλοῖα ποὺ εἶχον πάθει ζημίας, νομίζων ὅτι ὁ Ἰμπραήμ θὰ διακόψῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τὸν χειμῶνα.

24ον Ὁ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον.

Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως ἔλαβεν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1825 ἀπεβιβάσθη ἀνενόχλητος εἰς τὴν Μεθώνην· τὰ πλοῖα του ἐπέστρεψαν εἰς Κρήτην καὶ τὴν 4 Μαρτίου ἔφεραν εἰς Μεθώνην καὶ ἄλλον στρατὸν, τὸ ὅλον 11 χιλιάδας πεζοὺς καὶ 1000 περίπου ἰππεῖς. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἦτο τακτικός, καλὰ ὀπλισμένος, μὲ ἀξιωματικούς μορφωμένους καὶ ἄριστον πυροβολικόν. Ἐβάδισε πρὸς τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα καὶ τὴν Πύλον, διὰ νὰ καταλάβῃ τὰ δύο της φρούρια. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν εἶχε κάμει καμμίαν προετοιμασίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ πρόκριτοι ἦσαν φυλακισμένοι εἰς τὴν Ὑδραν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Γ. Κουντουριώτης ἐτέθη ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς 5 χιλιάδων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους μόλις κατάρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ, καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ἐκουράσθη ὅμως ἀπὸ τὴν ἰππασίαν καὶ ἄφησε τὸν στρατὸν εἰς τὸν ναυτικὸν Σκούρτην, ὁ ὁποῖος ἐβάδισε πρὸς τὴν Μεσσηνίαν. Ἐκεῖ ὁ στρατὸς αὐτὸ

Ίμπραήμ Πασάς

διεσκορπίσθη εἰς τὴν πρώτην μὲ τὸν Ἰμπραήμ σύγκρουσιν παρὰ τὸ Κρεμμύδι (7 Ἀπριλίου). Ὁ Ἰμπραήμ ἐπολιόρκησε τὰ φρούρια τῆς Πύλου. Οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν νῆσον Σφακτηρίαν καὶ ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς. Ἐφονεύθησαν ἐκεῖ πολλοὶ ἄνδρεῖοι Ἕλληνες, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Τσαμαδὸς καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην κόμης Σανταρόζα. Μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῆ ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Τσαμαδοῦ Ἀρην, ὁ ὁποῖος διέσχισε κανονιοβολουμένους τὸν

Αιγυπτιακὸν στόλον καὶ ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος μὲ σχισμένα τὰ πανιά καὶ χωρὶς κατάρτια.

Τὰ δύο φρούρια τῆς Πύλου Ναβαρίνον καὶ Νεόκαστρον παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἰμπραήμ.

25ον) Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα.

Σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἐπεκράτησε τότε εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅλοι ἐζήτησαν τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν προκρίτων καὶ τοῦ Κολοκοτρῶνη. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Παπαφλέσσας κατήρτισεν ἓν μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Μεσσηνίαν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ἰμπραήμ ἐτοιμαζόμενον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Κατέλαβε μὲ 300 στρατιώτας καὶ ὠχύρωσε προχείρως μὲ ταμπούρια ἓνα λόφον παρὰ τὸ χωρίον Μανιάκι. Ὁ Ἰμπραήμ ἐπετέθη μὲ 5 χιλ. πεζοὺς καὶ ἵππεις τὴν 20 Μοΐου. Ὁ Παπαφλέσσας καὶ οἱ 300 ἥρωές του ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀπέκρουσαν τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Αἰγυπτίων. Κανεὶς δὲν ἔφυγε. Ἐπὶ τέλους περιεκυκλώθησαν καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι. Ὁ Ἰμπραήμ ἐθαύμασε τὸν ἡρωϊσμόν των. Διέταξε νὰ εὔρουν τὸν νεκρὸν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ εἶπε· «κρίμα νὰ χαθῆ τοιοῦτος πολέμαρχος». Ἡ Καλαμάτα καὶ ὅλη ἡ Μεσσηνία κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ.

Ἡ Κυβέρνησις ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεφυλάκισε τοὺς κρατούμενους εἰς Ὑδραν. Ἡ φωνὴ τοῦ «Γέρου τοῦ Μωριᾶ» ἠκούσθη πάλιν καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν ἔσπευσαν ὅλοι νὰ τεθοῦν εἰς τὰς διαταγὰς του. Ὁ ἐχθρὸς ὁμως τῶρα εἶναι πολὺ ἱκανώτερος τοῦ Δράμαλη. Ἐπρόφθασε δηλ. ὁ Ἰμπραήμ καὶ κατέλαβε τὴν Τρίπολιν. Ἀπὸ ἐκεῖ κα-

τήρχετο πρὸς τὸ Ἄργος. Ἀπὸ τὰ βουνὰ εἶδε τὴν νῆσον Ὑδραν· «Ἄχ, μικρὰ Ἀγγλία, εἶπεν, ἕως πότε θὰ μοῦ διαφεύγῃς». Εὐτυχῶς εἰς τὰ παρὰ τοὺς Μύλους στενὰ συνήντησεν ἀντίστασιν—τὰ εἶχε καταλάβει ὁ Ὑψηλάντης—καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρῶνης εἶδεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην καὶ διὰ τοῦτο ἐφήρμοσε νέον σχέδιον κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ· ἔκαμνε δηλ. κ λ ε φ τ ο π ὀ λ ε μ ο ν ἐπιτιθέμενος κατὰ μικρῶν στρατ. σωμάτων ἢ ἐφοδιοπομπῶν καὶ ἀποσυρόμενος εἰς τὰ βουνά, ὅταν τὸν προσέβαλε τακτικὸς στρατός. Ὁ Ἰμπραήμ κατέστρεφε τὴν χώραν καὶ ἔκαיע τὰ χωριά. Ἐπιχειρήσας νὰ εἰσέλθῃ ἀπὸ τὸν Τσῦγετον εἰς Μάνην ἔπαθε μεγάλας ζημίας καὶ ἀπεσύρθη πάλιν εἰς Τρίπολιν. Ἔλαβε τότε ἐντολὴν νὰ ὑπάγῃ εἰς Μεσολόγγιον εἰς βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ, ὁ ὁποῖος τὸ ἐπολιόρκει.

✕ 26ον) Α'. Περίοδος.

Δευτέρα Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Ἀρχιστράτηγον τῆς κατὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκστρατείας (Σερασκιέρην τῆς Ρούμελης) διώρισε ὁ Σουλτάτος τὸν νικητὴν τοῦ Πέτα Κιουταχῆν. Αὐτὸς συνεκέντρωσεν εἰς Ἰωάννινα μέγαν στρατὸν (20 χιλ.) καὶ ἐβάδισεν ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, χωρὶς κανεὶς νὰ τολμήσῃ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ἐφθασε τὴν 15 Ἀπριλίου καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν. Εἰς τὸ Μεσολόγγι εἶχον συγκεντρωθῆ οἱ κα-

Δικαῖος Παπαφλέσσας

λύτεροι πολεμισταὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν
 Ραζηκώτσικαν, τὸν Μακρῆν καὶ ἄλλους ἀρχηγούς,
 ὡς καὶ οἱ Σουλιῶται μὲ ἀρχηγούς τοὺς Νόττην Μπό-
 τσαρην καὶ Τζαβέλλαν. Ἦσαν 4 χιλ. πολεμισταὶ καὶ
 12 χιλ. γυκαικόπαιδα. Ἡ ὀχύρωσις τοῦ Μεσολογγίου
 δὲν ἦτο καὶ πολὺ σπουδαία· τὴν εἶχον κάμει οἱ Ἕλ-
 Ἱστορία τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος—Β. Πετροῦνια. Ἐκδ. Α'. Ἀντίτυπα 5,000 9

ληνες άμέσως μετά την πρώτην πολιορκίαν (1822) υπό την επίβλεψιν του μηχανικοῦ Κοκκίνη. Ἀπό τὴν ξηρὰν τάφρος καὶ τοῖχος χωμάτινος ὄχι πολὺ ὑψηλὸς καὶ κατὰ διαστήματα μικροὶ πύργοι—προμαχώνες μὲ κανόνια, τὸ ὅλον 48, ὑπερήσπιζον τὴν πόλιν. Ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐφυλάσσετε, διότι τὰ νερὰ τῆς λίμνης ἦσαν ἀβαθῆ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ὁ στόλος. Ὅπως-δήποτε ὅμως εἶχον ὀχυρώσει τὰ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν μικρὰ νησιὰ Κλείσσαν καὶ Βασιλάδι.

Ὁ Κιουταχῆς ἤρχισεν ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν καὶ ἔπειτα διέταξεν ἐπίθεσιν. Ὑπέστη ὅμως πολλὰς ἀπωλείας καὶ ἀντελήφθη ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγι, ἂν δὲν τὸ ἀπέκλειε καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὥστε νὰ μὴ δύναται ὁ Ἑλληνικὸς στόλος νὰ ἐφοδιάζῃ μὲ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια τοὺς πολιορκουμένους. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἦλθεν εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν. Ὁ ναύαρχος Χοσρέφ διέταξε νὰ κατασκευάσουν μικρὰ πλοίαρια χωρὶς καρίνα· μὲ αὐτὰ εἰσῆλθον εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκτύπησαν τὰ νησάκια καὶ τὴν πόλιν. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Ἑλλ. στόλος μὲ τὸν Μιαούλην ἔφθασε πάλιν, ἐσκόρπισε τὸν Τουρκικὸν στόλον, ἔκαυσε τὰ μικρὰ πλοίαρια τῶν Τούρκων καὶ ἐφωδίασε μὲ τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια τοὺς πολιορκουμένους (Ἰούλιος 1825).

Οἱ πολιορκούμενοι τότε ἐτόλμησαν νὰ προσβάλουν τὸν Κιουταχῆν καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Τοῦ ἔκαμαν μεγάλας ζημίας καὶ συννεοήθησαν καὶ μὲ τοὺς ἔξω ὀπλαρχηγούς καὶ μάλιστα τὸν Καραϊσκάκη, νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Ἡρ-

χιζε πλέον ὁ χειμῶν. Ἐλλειψις τροφίμων καὶ ἀσθένειαι ἀπεδεκάτιζον τὸν στρατὸν τοῦ Κιουταχῆ, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῆ μετὰ τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ. Ἡ πρώτη περίοδος τῆς πολιορκίας ἔληξε μετὰ βαρείας ἀπωλείας τῶν Τούρκων.

+ 27ον) Β'. Περίοδος.

Ὁ Σουλτᾶνος ἐζήτησε τότε τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰμπραήμ. Ὁ ὑπερήφανος Αἰγύπτιος ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν μετὰ 10 χιλ. στρατὸν τὸν Ν)βριον τοῦ 1825 καὶ ἐνόμισεν ὅτι θὰ καταλάβῃ ἀμέσως μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους τὸν μικρὸν ἐκεῖνον φράκτην, ὅπως περιφρονητικὰ ὠνόμασε τὸ Μεσολόγγι. Ἐπανειλημμένοι ὅμως ἐπιθέσεις τῶν Αἰγυπτίων ἀπεκρούσθησαν μετὰ βαρυτάτας ἀπωλείας. Ἐζήτησε τότε ὁ Ἰμπραήμ τὴν σύμπραξιν τοῦ Κιουταχῆ. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἀπέκλεισαν τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης μετὰ τὸν στόλον. Ἐπεσκεύασαν τὰ ἀβαθῆ πλοιάρια καὶ ἐβομβάρδιζον καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὴν πόλιν. Διέταξαν τότε γενικὴν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἐπίθεσιν. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἀπεκρούσθη μετὰ βαρυτάτας ἀπωλείας. Διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ὁ Μιαούλης διασπᾷ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἐφοδιάζει τοὺς πολιορκουμένους τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821.

Οἱ πολιορκούμενοι ὅμως ὑποφέρουν πολὺ· τὰ περισσότερα σπίτια ἔχουν πέσει ἀπὸ τὸν βομβαρδισμόν, μεγάλη ἔλλειψις τροφῶν καὶ ὕδατος ὑπάρχει, ἀσθένειαι ἀνεπτύχθησαν, πολλοὶ πολεμιστὰὶ ἔχουν φεγυθῆ. Τὸ ἠθικόν των ὅμως εἶναι ἀξιοθαύμαστον. Ἐξη-

τλημένοι ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπον πόλεμον, χλωμοὶ ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ τὴν πείναν ἀποκρούουν μὲ ἀγανάκτησιν τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις. Ὁλος ὁ κόσμος ἤρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ παρακολουθῆ τὴν γιγάντειον αὐτὴν πάλην. Δὲν ἦσαν ἄνθρωποι, ἦσαν ἡμίθεοι. Ὁλη ἡ Ἑλλάς μὲ ἀγωνίαν παρηκολούθει καὶ αὐτὴ τὸν ἔνδοξον ἀγῶνα τῶν ἡρώων· δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ὁ Μιαούλης δὲν κατῴρθωσε νὰ διασπᾶσῃ τὸν ἀποκλεισμόν. Μία εὐχὴ ἀκούεται : «Βάστα καημένο Μεσολόγγι».

Οἱ Τουρκοαἰγύπτιοι προσβάλλουν τῶρα τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Καταλαμβάνουν τὸ Βασιλάδι· ὁ ἡρωϊκὸς Σουλιώτης Κίτσος Τζαβέλλας μὲ 130 Σουλιώτας ὑπερασπίζει μέχρις ἐσχάτων τὴν Κλείσοβαν. Ἄλλὰ εἶναι φανερόν πλέον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ κρατηθῆ τὸ Μεσολόγγι.

Ἡ ἔξοδος. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ὁμως θέλουν νὰ παραδώσουν τὸ φρούριον καὶ νὰ παραδοθοῦν οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ Μεσολογγίου. Προτιμοῦν νὰ πεθάνουν..! Ἀποφασίζουν λοιπὸν νὰ κάμουν τὴν νύκτα ἔξοδον, νὰ περάσουν δηλ. ξιφῆρεις μέσα ἀπὸ τὰς Τουρκικὰς τάξεις ἔχοντες εἰς τὸ μέσον τὰ γυναικόπαιδα καὶ νὰ σωθοῦν, ὅσοι σωθοῦν, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς, μὲ τοὺς ὁποίους συνενοήθησαν νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ ἔφοδον πρὸς ἀντιπερισπασμόν. Πράγματι τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Ἀπριλίου ἡ ἔξοδος γίνεται. Οἱ ἐχθροὶ ὁμως εἶχον μάθει τὸ σχέδιον καὶ εἶχον καταλάβει ὅλας τὰς θέσεις. Μόνον 1300 ἄνδρες καὶ ὀλίγαι γυναῖκες ἐσώθησαν καὶ κα-

τέφυγον εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ζυγοῦ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ἄμφισσαν. Οἱ ἄλλοι ὄλοι, ὅσοι δὲν ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἔξοδον, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσώρμησαν καὶ οἱ ἐχθροί. Εἰς τοὺς δρόμους, εἰς τὰ ὀχυρώματα, εἰς τὰ σπίτια ἀκόμη ἤρχισε τότε ἀγρία, ἄνισος πλέον πάλη. Οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ μὴ πέσουν ζῶντες εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἀνετίνασσαν εἰς τὸν ἀέρα τὰ σπίτια καὶ τοὺς προμαχῶνας καὶ ἐθάπτοντο ὑπὸ τὰ ἐπεΐπια. Ἔτσι ἀπέθανε μὲ πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ ὁ γέρον πρόκριτος τοῦ Μεσολογγίου Χρῖστος Κασάλης.

Ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ ἡ πτώσις του ἰσοδυναμεῖ πρὸς μεγάλην νίκην. Εἴκοσι περίπου χιλιάδες ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἀπωλέσθησαν κατὰ τοὺς 12 μῆνας τῆς πολιορκίας. Ὁλη ἡ Εὐρώπη ὠμίλει μὲ σεβασμὸν πλέον διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν Ἐπανάστασιν.

**28ον) Ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.
Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Μάνης.**

Ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ὁ Ἰμπραήμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἤρχισε καὶ τώρα νὰ καταστρέφῃ καὶ νὰ δενδροτομῇ τὴν χώραν. Ὁ Κολοκοτρώνης περιωρίσθη πάλιν εἰς τὸν κλεφτοπόλεμον.

Περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου ὁ Ἰμπραήμ ἠθέλησε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Μάνης καὶ νὰ καταστρέψῃ καὶ τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε «πατήσει» ἀκόμη. Ἀπεφάσισε νὰ βαδίσῃ κατ'αὐτῆς ἀπὸ τὰς Καλάμας. Εἰς τὸν Ἄλμυρὸν ὅμως συνεκεντρώθησαν οἱ Μανιάται καὶ κατασκευάσαντες μάνδραν μικροῦ ὕψους

ἀπὸ τοῦ βουνοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐπολέμησαν ἥρωϊκῶς καὶ ἔκαμαν τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ὑποχωρήσουν μὲ πολλὰς ἀπωλείας (μάχη τῆς Βέργας). Τότε ὁ Ἰμπραὴμ νομίζων ὅτι θὰ εὕρη ἀνυπεράσπιστον τὴν ἄλλην Μάνην ἐπεβίβασεν εἰς πλοῖα 2500 πολεμιστὰς καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ κέντρον τῆς Μάνης παρὰ τὸν Δηρόν. Ὅλοι οἱ πολεμιστὰι ἦσαν εἰς τὸν Ἄλμυρόν. Μόνον αἱ γυναῖκες τῶν Μανιατῶν ἦσαν ἐκεῖ ἀσχολούμεναι μὲ τὸν θερισμόν τοῦ σίτου καὶ οἱ γέροντες. Μόλις ἀντελήφθησαν τοὺς Αἰγυπτίους, ἔτρεξαν ὄλοι καὶ κατέλαβον τὰ ὑψώματα καὶ ἤρχισαν νὰ τοὺς κτυποῦν μὲ λίθους καὶ βράχους. Κατέφθασε καὶ ὁ Κων. Μαυρομιχάλης, ὅστις μὲ 300 Μανιάτας πολεμιστὰς ἐπήγαινε πρὸς τὸν Ἄλμυρόν καὶ τότε ὄλοι μαζί, οἱ πολεμιστὰι καὶ αἱ γυναῖκες, μὲ τὰ δρεπάνια καὶ μὲ λίθους ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἐφόνευσαν πάρα πολλούς. Οἱ ἄλλοι πανικόβλητοι ἔτρεξαν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ ἐπιβιβάσθέντες εἰς τὰ πλοῖα ἀνεχώρησαν. Ἔτσι ἀπέτυχεν ἡ κατὰ τῆς Μάνης ἐκστρατεία καὶ ὁ Ἰμπραὴμ δὲν ἐτόλμησεν ἔκτοτε νὰ ἐνοχλήσῃ πλέον τὴν Μάνην.

29ον) Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν
 + ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται τώρα μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου εἰς κρίσιμον κατάστασιν. Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς κατέχεται ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ. Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μόνον ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν μένει εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πολιορκεῖ (θέρους 1826) ὁ Κιουταχῆς, ἀφοῦ

μετά τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου κατέλαβε καὶ ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Τὴν ὑπερασπίζει ὁ Γκούρας μὲ μικρὰν ἐκ 400 ἀνδρῶν φρουράν.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσε καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ βοήθεια τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Αἱ Εὐρωπ. Κυβερνήσεις ἀπεφάσισαν πλέον ὀριστικῶς νὰ ἐπέμβουν εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, οἱ δὲ φιλελληνικοὶ σύλλογοι ἐβοήθησαν τότε χρηματικῶς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ στόλος ὁ ἑλληνικὸς μὲ τὸν Μισούλην ἐφοδιασθεὶς κατάρθωσε νὰ καταδιώξῃ τὸν Χοσρέφ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου.

Τότε ἀκριβῶς (ἄνοιξιν 1826) εἶχε συνέλθει εἰς Ἐπίδαυρον ἡ Τρίτη Ἐθνοσυνέλευσις. Μόλις ἐγνώσθη ἡ ἄλωσις τοῦ Μεσολογγίου, παρητήθη ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτου, ὅλα τὰ κόμματα ἠνώθησαν καὶ ἔγινε Κυβέρνησις μὲ Πρόεδρον τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην. Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ὑπερασπίσῃ πάσῃ θυσίᾳ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἶχεν ὑποδείξει ὅτι μόνον ὅσαι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος εὐρεθοῦν ἐλεύθεραι θὰ ἀπέκτων τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Διῶρισε τότε ἡ Κυβέρνησις Ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην καὶ ὥρισε τὴν Ἐλευσίνα ὡς τόπον συγκεντρώσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ μετέβη ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὄπλαρχηγὸς τῆς Εὐβοίας Κριεζώτης καὶ ὁ φιλέλληνας γάλλος Συν)χης Κάρολος Φαβιέρος μὲ τὸ σῶμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ (800 ἄνδρας), τὸ ὅποῖον ὁ ἴδιος εἶχεν ὀργανώσει καὶ ἐγύμναζε κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

Γεώργιος Καραϊσκάκης

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη τὸ 1780 εἰς τὸ Μαυρομάτι τῆς Καρδίτσης. Ἡ μήτηρ του κατήγετο ἀπὸ τὴν Σκουληκαριὰν τῆς Ἄρτης. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας διεκρίνετο διὰ τὸ ἀτίθασσον τοῦ χαρακτήρου του. Νεαρῶτατος εἰσηλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες. Ἐτιμωρήθη ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις διὰ τὸν χαρακτήρα του,

ἔφυγε καὶ ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ χρόνια ὡς κλέφτης, ὅπως ὁ Κατσαντώνης. Ἐπανῆλθε τὸ 1808 εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ ἔμεινε μαζί του μέχρι τοῦ 1820 ὀλίγον πρὸ τῆς καταστροφῆς του. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως μετέσχε μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν εἰς τὰς πρώτας συμπλοκάς καὶ ἐπληγώθη μάλιστα εἰς τὴν μάχην παρὰ τὸ Κομπότι. Ἡ δρᾶσις του μέχρι τοῦ 1826 δὲν ἦτο μεγάλη, διὰ τὸ βίαιον καὶ ἀνώμαλον τοῦ χαρακτῆρός του. Ὅλοι ὅμως ἀνεγνώριζον τὴν ἀξίαν του καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ Κυβέρνησις τὸν δῶρισεν Ἀρχιστράτηγον.

Ἡ Ἀκρόπολις ἐκινδύνευεν· ὁ Γκούρας ἐφονεύθη μίαν νύκτα καὶ ἡ φρουρὰ ἔμεινεν ἀνευ ἀρχηγοῦ. Τότε ὁ Κριεζώτης κοτῶρθωσε διὰ μέσου τῶν Τουρκικῶν γραμμῶν νὰ εἰσέλθῃ μὲ 300 ἄνδρας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (Ὀκτώβριον 1826). Ὀλίγον ἀργότερα δὲ (Δεκέμβριον 1826) καὶ ὁ Φαβιέρος εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ φέρει εἰς τοὺς πολιορκουμένους πολεμεφόδια. Οἱ πολιορκούμενοι ἔλαβον θάρρος. Ὁ Κιουταχῆς κατασκευάζει ὑπονόμους, διὰ νὰ ἀνατινάξῃ τὴν Ἀκρόπολιν μὲ πυρίτιδα, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει, ὅπως ἀποτυγχάνουν καὶ ὅλοι αἱ ἐπιθέσεις τοῦ στρατοῦ του.

30ὸν) Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς Καραϊσκάκης ἐφαρμόζει πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἀκροπόλεως πολὺ εὐφυὲς σχέδιον. Γνωρίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ νικήσῃ τὸν Κιουταχῆν εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως. Ἀποφασίζει λοιπὸν νὰ καταλάβῃ ὅλος τὰς ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν Βοιω-

τιαν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ ἔτσι νὰ ἀποκόψη τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ Κιουταχῆ με τὴν Λαμίαν καὶ Λάρισαν. Ὁ Κιουταχῆς μὴ δυνάμενος νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις, τροφὰς καὶ πολεμοφόδια θὰ ἦναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης πρὸς τὴν Βοιωτίαν, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. Ὁ Κιουταχῆς εἶδε τὸν κίνδυνον ποὺ διατρέχει καὶ ἔστειλε στρατιωτικὰ σώματα, ὁ Καραϊσκάκης ὅμως ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως. Ἡ σπουδαιότερα δὲ νίκη του ἦτο ἡ παντελὴς καταστροφή ἐνὸς σώματος Ἀλβανῶν ἐκ 2500 ἀνδρῶν παρὰ τὴν Ἀραχώβαν τῆς Βοιωτίας· τὸ σῶμα τοῦτο ὑπὸ τὸν Μουστάμπεην ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀραχώβαν, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἐν Ἀμφίσσῃ Τούρκους. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς ἀπέκλεισεν ὁ Καραϊσκάκης. Ἐπανειλημμένως ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ διασπᾶσιν τὸν ἀποκλεισμόν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Τὴν νύκτα τῆς 23—24 Νοεμβρίου οἱ Τοῦρκοι ἔκαμον ἐξόρμησιν, διὰ νὰ διαφύγουν, ἀλλ' ἀπεδεκατίσθησαν. Ἡ μάχη ἐξηκολούθησε καὶ τὴν ἡμέραν (24 Νοεμβρίου) καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν ἐφονεύθησαν, οἱ ὀλίγοι δὲ διασωθέντες ἀπέθανον καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ τῆς πείνης, διασκορπισθέντες εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Παρνασοῦ. Αὕτῃ εἶναι ἡ λεγομένη φονικὴ νύξ τῆς Ἀραχώβης. Ἡ νίκη τῆς Ἀραχώβης ἐωρτάσθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα μετὰ πολὺν ἐνθουσιασμόν.

Ὁ Κιουταχῆς ὅμως δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐγίνετο πάλιν δύσκολος.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνῆλθεν εἰς Τροιζῆνα ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία ἐξέλεξε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ι. Καποδίστριαν καὶ διώρισεν Ἀρχιστράτηγον μὲν τοῦ στρατοῦ τὸν Τζώρτζ, ναύαρχον δὲ τὸν Κόχραν, Ἄγγλους φιλέλληνας καὶ τοὺς δύο. Οὔτε ὁ Μιαούλης οὔτε ὁ Καραϊσκάκης παρεπονέθησαν, ἀλλὰ ὑπήκουον προθύμως εἰς τοὺς ξένους ἀρχηγούς. Ὁ Τζώρτζ καὶ ὁ Κόχραν ἀπεφάσισαν τότε νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Κατέλαβον λοιπὸν τὸ Κερασίϊνι παρὰ τὸν Πειραιᾶ, διὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὴν ἐπίθεσιν. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμενεν εἰς τὸ σχέδιόν του περὶ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Κιουταχῆ ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς ὑπεχώρησεν ὅμως ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ ἐπέτυχε μόνον νὰ δεχθοῦν νὰ γίνῃ αἰφνιδίως ἡ ἐπίθεσις ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

**31ον) Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ παρὰ τὸ Φάληρον
+ καταστροφή. Παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως.**

Ἡμέρα τῆς ἐπιθέσεως εἶχεν ὀρισθῆ ἡ 23 Ἀπριλίου. Οἱ στρατιῶται εἶχον διαταχθῆ νὰ εἶναι ἡσυχοὶ τὴν παραμονὴν τῆς ἐπιθέσεως καὶ νὰ μὴ ἀνταλλάξουν οὔτε ἓνα πυροβολισμὸν μὲ τοὺς Τούρκους. Τὴν αὐγὴν ὅμως τῆς 22 Ἀπριλίου ὁ Καραϊσκάκης ἤκουσεν εἰς τὰς πρὸς τὸ Φάληρον προφυλακὰς πυροβολισμούς. Ἐσπευσεν ἀμέσως ἔφιππος, νὰ προλάβῃ τὴν συμπλοκὴν. Μία σφαῖρα τὸν ἐπλήγωσε θανασίμως εἰς τὴν κοιλίαν καὶ μεταφερθεὶς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κόχραν ἀπέθανε. Ὁ νεκρὸς του ἐτάφη ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους εἰς Σαλαμίνα. Ἡ ἐπίθεσις ἀναβληθεῖσα ἔγινε τὴν πρωΐαν τῆς 24

Ἀπριλίου. Οἱ ξένοι ἄρχηγοὶ ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς βεβαίαν καταστροφὴν. Ἡ ἀπόβασις εἰς τὸ Φάληρον δὲν ἔγινεν ἐγκαίρως καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρει μὲ ἀταξίαν. Ὁ Κιουταχῆς ἀντελήφθη τὰ λάθη τῶν ἄρχηγῶν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ ὅλον τοῦ τὸν στρατόν. Τὸ μικρὸν σῶμα τῶν τακτικῶν ἐπολέμησε μὲ ἡρωϊσμόν, ἀλλὰ ὑπέκυψε πρὸ τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν. Τὸ ἵππικὸν τοῦ Κιουταχῆ διεσκόρπισε τὸν ἄλλον στρατόν. Πολλοὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὸν θάλασσαν τοῦ Φαλήρου καὶ ἐπνίγησαν. Περισσότεροι τῶν 1500 ἐφονεύθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἀνδρεῖοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς καὶ Σουλιῶται, ὁ Φωτομάρας, ὁ Τζαβέλας, ὁ Βέικος κ.ἄ. Μεγαλύτεραν καταστροφὴν δὲν εἶχον ὑποστῆ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ κρατηθῆ. Οἱ πολιορκούμενοι παρέδωσαν τὸ φρούριον κατόπιν συμφωνίας εἰς τὸν Κιουταχῆν, ὁ ὁποῖος ἐτήρησε πιστῶς αὐτήν. Ἄφησε δηλ. ἐλευθέρους τοὺς πολιορκουμένους νὰ φύγουν (Μάϊος 1827).

32ον) Ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων.

+ Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως ὀλόκληρος ἡ Στερεὰ εἶναι πλέον εἰς χεῖρας τοῦ Κιουταχῆ. Εἰς τὴν Πελοπόννησον μόνον εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὰ νησιά διατηρεῖται ἡ Ἐπανάστασις.

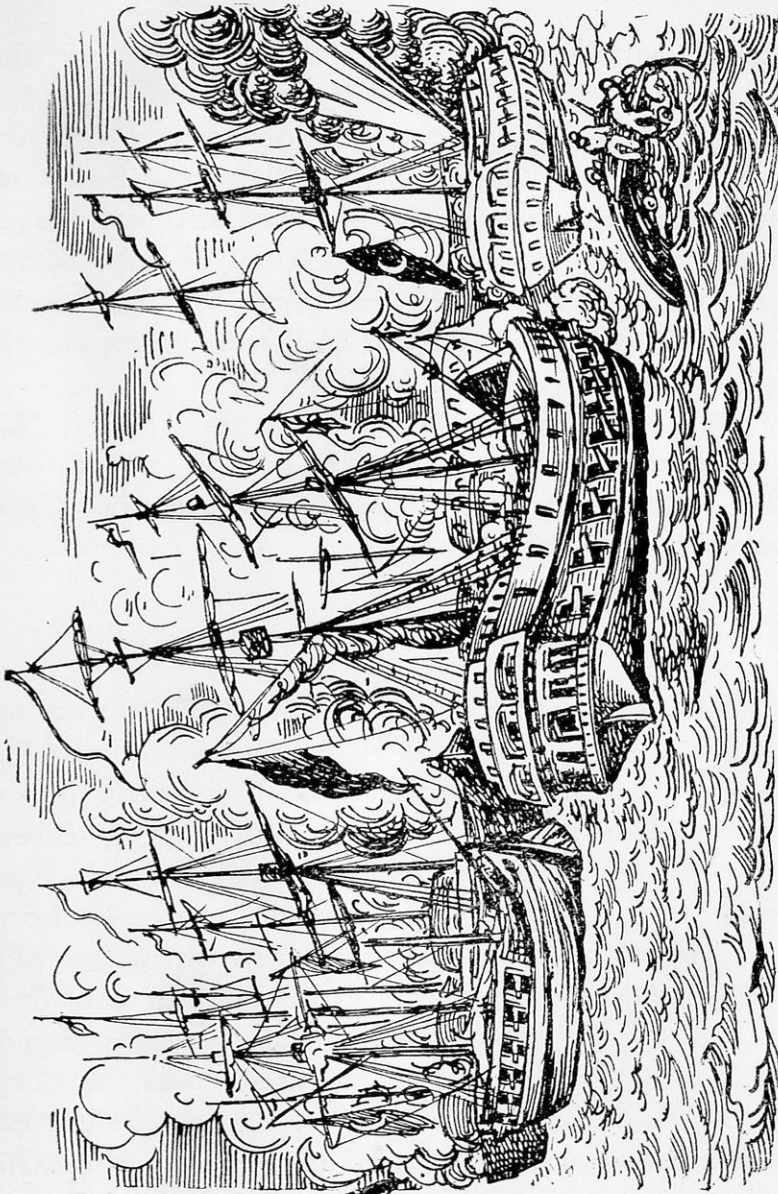
Τὴν κρίσιμον ὅμως αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσε τὴν Ἑλ-

λάδα ἢ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων. Ἡ Ἀγγλία δηλ., ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία ὑπέγραψαν τὸν Ἰουλίον 1827 συμφωνίαν (Ἰουλιανὴ σύμβασις Λονδίνου), κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεγνωρίζετο ἡ Ἑλλάς αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἀπλῆν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Αἱ Δυνάμεις ἀνελάμβανον νὰ ὑποχρεώσουν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἕλληνας νὰ δεχθοῦν τὴν συμφωνίαν. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὴν συμφωνίαν αὐτήν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐπ'οὐδενὶ λόγῳ ἤθελον νὰ δεχθοῦν. Τούναντίον ὁ Σουλτᾶνος διέταξε τὸν Ἰμπραήμ νὰ συνεχίσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου. Αἱ Δυνάμεις ὅμως ἔστειλαν μέρος τοῦ στόλου των, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς Τούρκους νὰ δεχθοῦν τὴν Ἰουλιανὴν Σύμβασιν. Ναύαρχος τῶν Ἀγγλων ἦτο ὁ Κόρδιγκτων μὲ 11 πλοῖα, τῶν Γάλων ὁ Δερινὺ μὲ 7 πλοῖα καὶ τῶν Ρώσων ὁ Ἐϋντεν μὲ 8 πλοῖα. Οἱ ναύαρχοι παρήγγειλαν εἰς τὴν Ἰμπραήμ νὰ διακόψῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Ὁ Ἰμπραήμ ὑπεσχέθη, ἀλλὰ δὲν ἐτήρησε τὸν λόγον του. Τότε ὁ στόλος τῶν Δυνάμεων εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος. Οἱ Τοῦρκοι ἐπυροβόλησαν μίαν Ἀγγλικὴν λέμβον καὶ ἡ ναυμαχία ἤρχισεν. Ἐντὸς ὀλίγων ὥρων τὰ 26 πλοῖα τῶν Δυνάμεων κατέστρεψαν τὰ 82 πλοῖα τοῦ Ἰμπραήμ. Τὰ ναύαγια ἐκάλυψαν τὴν θάλασσαν τῆς Πύλου. Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος δὲν ὑπῆρχε πλέον. Αὕτῃ εἶναι ἡ περίφημος ἐν Ναυαρίῳ ναυμαχία (8)20 Ὀκτωβρίου 1827), ἡ ὁποία ἔσωσε τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἔδωσε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

33ον) Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Τουρκία ἔμεινεν ἄνευ στόλου. Ἡ θέσις τοῦ Ἰμπραήμ εἶναι πλέον δύσκολος εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Σουλτάνος ἀρνεῖται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Ἰουλιανὴν Σύμβασιν. Τότε αἱ Δυνάμεις διέταξαν τοὺς Πρεσβευτάς των νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Κων)πολιν καὶ ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (Ἀπρίλιος 1828). Μετ' ὀλίγον ἡ Γαλλία στέλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα μὲ 14 χιλιάδας στρατόν, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἰμπραήμ (Αὔγουστος 1828). Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως εἶχε φύγει κατόπιν συμφωνίας. Ὅλα τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνες κατέλαβον πάλιν ὅλην τὴν χώραν, ὁ δὲ τελευταῖος τουρκικὸς στρατὸς ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας (Σ)βριος 1829). Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ρῶσοι ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Σουλτάνος ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην (Σεπτέμβριος 1829) μὲ τὸν ὅρον ὅτι θὰ σεβασθῇ τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, οἳαδήποτε καὶ ἂν εἶναι.

Τότε αἱ τρεῖς προστάτριαι Δυνάμεις ὑπέγραψαν (1830) εἰς Λονδῖνον πρωτόκολλον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίζετο Κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ἀργότερα δὲ (1832) δι' ἄλλου πρωτο-

Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ Ναυμαχία

κόλλου ἀνεκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα Βασιλείον μὲ κληρονομικὸν Βασιλέα καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξέλεξαν τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλέλληνος Βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου Ὁθωνα. Τὸ Ἑλληνικὸν Βασιλείον περιελάμβανε τὰς νοτίως τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασητικοῦ κόλπου χώρας, ἐκ τῶν νήσων δὲ τὴν Εὐβοίαν μόνον καὶ τὰς Κυκλάδας. Ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ Χίος ἔμενον εἰς τοὺς Τούρκους, αἱ δὲ Ἰόνιοι νῆσοι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κατοχήν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦ 1831 ἡ Ἑλλάς ἐκυβερνήθη ἀπὸ τὸν Ι. Καποδίστριαν, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξε Κυβερνήτην ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τροιζῆνος καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἐκλογὴν του αἱ Δυνάμεις.

34ον) Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρίου.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐξελέγη Κυβερνήτης τὸν Μάρτιον τοῦ 1827. Ἐφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828 καὶ ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ ὅλους μὲ μεγάλην χαράν. Μετέβη ἔπειτα εἰς Αἴγιναν, ἡ ὁποία ἦτο τότε πρωτεύουσα. Ἡ Ἑλλάς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εὐρίσκετο εἰς πολὺ κακὴν κατάστασιν. Τὰ χωρία ἦσαν ἐρημωμένα καὶ οἱ ἀγροὶ κατεστραμμένοι. Καμμία τάξις δὲν ὑπῆρχε. Οἱ πολεμισταὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν ὑπέφερων. Καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰμπραῆμ ἀσφάλεια δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν. Ὁ καθεὶς ἔκαμνεν ὅ,τι ἤθελεν. Εἰς τὴν θάλασσαν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ πειρατεία καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀσφάλεια διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Προσεπάθησε λοιπὸν ὁ Καπο-

Ἰωάννης Καποδίστριας

δίστριας νὰ ἐπιβάλη κάποιαν τάξιν. Κατεπολέμησεν ἐπιτυχῶς τὴν πειρατείαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὠργάνωσε τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς. Ἰδρυσεν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν σχολὴν ἀξιωματικῶν. Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.—Β. Πετροῦνια. Ἔκδ. Α' ἀντ.5.000 10

Ὁργάνωσε τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν καὶ προσεπάθησε νὰ κατασκευάσῃ ὁδοὺς. Ἐπρόσεξε πολὺ τὴν γεωργίαν. Ἰδρυσε τὴν Γεωργικὴν σχολὴν τῆς Τίρυνθος. Ἐπ' αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων (πατάτες). Ἰδρυσε σχολεῖον καὶ Διδασκαλεῖον, Βιβλιοθήκην καὶ Μουσεῖον. Ἰδρυσεν ἐπίσης Ὁρφανοτροφεῖον ἐν Αἰγίνῃ, ὅπου εὔρον καταφύγιον 500 ἑλληνόπαιδες. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὴν Δικαιοσύνην. Ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τοὺς παλαιοὺς Βυζαντινοὺς νόμους συμπληρώσας αὐτοὺς. Ἰδρυσε Δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα διώρισε μορφωμένους Ἕλληνας ὡς δικαστάς. Ἦθελεν ὅλοι νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Ἐπίστευεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔπρεπε νὰ διοικηθῇ ἀπολυταρχικῶς, διὰ νὰ προοδεύσῃ. Διὰ τοῦτο διέλυσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, πού τὸν ἐξέλεξε, καὶ διώρισεν Ὑπουργοὺς—γραμματεῖς τοὺς ὠνόμασε—αὐτοὺς πού ἐκεῖνος ἤθελε. Ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὅλους σχεδὸν τοὺς κυβερνήσαντας τὸν τόπον κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Πολλοὶ πρόκριτοι δυσηρεστήθησαν· οἱ Ὑδραῖοι μάλιστα καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του. Ὁ Καποδίστριας τότε ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα. Τὸν ἴδιον τὸν Πετρόμπετην ἐφυλάκισεν εἰς τὸ Ναύπλιον. Τοῦτο ἐθεώρησαν μεγάλην προσβολὴν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπετη Κωνσταντῖνος καὶ ὁ υἱὸς του Γεώργιος ἐδολοφόνησαν τὸν Καποδίστριαν τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1931, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΕΛΛΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ

1ον) Βασιλεία τοῦ Ὀθωνος (1833-1862).

Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Καποδιστρίου μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὀθωνος ἀναρχία μεγάλη ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον ὁ Ὀθων τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1833 καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Ὅλοι, στρατιωτικοὶ καὶ πρόκριτοι, ὀρκίζονται πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν πρῶτον βασιλέα τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ὁ Ὀθων ἦτο ἀνήλικος καὶ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ δύο ἔτη τὴν Ἑλλάδα Ἀντιβασιλεία ἀπὸ τρεῖς Βαυαρούς, οἱ ὅποιοι εἶχον ἔλθει μαζί του. Ξένοι αὐτοί, μὴ γνωρίζοντες τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν χαρακτῆρα των, ἐπροκάλεσαν πολλὰ δυσαρεσκείας· ἔκαμαν πολλὰ σφάλματα· καὶ τὸν ἴδιον τὸν Κολοκοτρώνην εἰσήγαγον εἰς δίκην. Ἐβαλαν ὅμως κάποιαν τάξιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὠργάνωσαν καλὰ τὴν διοίκησιν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸν στρατόν. Μετέφεραν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους εἰς τὰς Ἀθήνας (1835) καὶ ἐκεῖ ἀνέλαβε πλέον αὐτοπροσώπως ὁ Ὀθων τὴν βασιλείαν.

Ἐκυβέρνηα ὁ Ὀθων ἀπολυταρχικῶς, διετήρησε δὲ ὡς συμβούλους του καὶ Βαυαρούς. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἤθελον νὰ ἐκλέγη ὁ λαὸς τὴν Κυβέρνησίν του· ἤθελον δηλ. πολιτικὰς ἐλευθερίας. Ἐπειδὴ ὁ Ὀθων καὶ οἱ σύμβουλοί

"Οθων

του έγινοντο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀπολυταρχικώτεροι, διὰ τοῦτο ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ Στρατοῦ τῆς 3ης Σ)βρίου 1843 ἠνάγκασε τὸν Ὅθωνα νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ὁ Ὅθων ἐκυβέρνησα ὡς Συνταγματικὸς Βασιλεὺς.

Ἠγάπα ὁ Ὅθων πολὺ τὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὴν σύζυγόν του Ἀμαλίαν ἔσχεσαν ὡς σκοπὸν τοῦ βίου των τὴν πραγματοποίησιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας· τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλ. ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τὴν ἴδρυ-

Ἄμαλία

σιν ἑνὸς νέου Ἑλλην. Κράτους μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κων)πολιν. Τὰ Εὐρωπαϊκὰ ὅμως Κράτη εἶχον συμφέρον νὰ μὴ διαλυθῇ ἡ Τουρκία. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1853–56) ἐνίκηθη καὶ ἡ Ἑλλάς κατὰ τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ἐπολέμει μὲ τὴν Ρω-

σίαν, ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία κατέλαβον μὲ τὸν στόλον των τὸν Πειραιᾶ καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ὅθωνα νὰ μὴ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Ὅθων κατὰ τὴν 30 ετῆ βασιλείαν του δὲν κατώρθωσε νὰ ἀπελευθερώσῃ καμμίαν Ἑλληνικὴν χώραν. Ὁ τρόπος δὲ τῆς διοικήσεώς του ἐπροκάλει πολλὰς δυσαρεσκείας. Ἀνεμιγνύετο εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ ὑπεστήριζεν ὠρισμένους πολιτικούς, ἔκλινε δὲ πάντοτε πρὸς τὴν Ἀπολυταρχίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς ἐπανεστάτησε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1862 καὶ ἐξεθρόνισε τὸν Ὅθωνα.

Ἐγιναν τότε ταραχαὶ καὶ μόλις τὸ ἐπόμενον ἔτος ἠσύχασεν ἡ Ἑλλάς, ὅταν ἐξελέγη βασιλεὺς ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Δανίας Γεώργιος.

(2ον) Βασιλεία Γεωργίου Α' (1863—1913).

Ὁ Γεώργιος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1864 καὶ αἱ ταραχαὶ καὶ στάσεις ἔπαυσαν. Ὁ Γεώργιος ἐτήρει πιστῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ Νόμοι τοῦ Κράτους ἐφηρμόζοντο αὐστηρῶς. Μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες κατὰ τὴν πρώτην 25ετίαν τῆς βασιλείας του ἀνεδείχθησαν ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος καὶ μάλιστα ὁ Χαρίλαος Τρικούπης.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου ἔγιναν μεγάλα γεγονότα καὶ ἡ Ἑλλάς ἐμεγάλωσε. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ὡς Βασιλέως ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους. Ὀλίγον ἄργότερα, μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1877—78), αἱ Δυνάμεις ἠνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ παραχωρήσῃ

Γεώργιος Α΄

εις τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου (σημερινὸν νομὸν Ἄρτης). Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη εἰς τὸ Βερολίνειον Συνέδριον (1878), ἡ δὲ κατάληψις τῶν χωρῶν τούτων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπραγματοποιήθη τὸ 1881.

Κατὰ τὸ 1897 ἡ Ἑλλάς ἐξ αἰτίας τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἕλληνας στρατὸς καὶ πολὺ μικρότερος ἦτο τοῦ Τουρκικοῦ καὶ ἀνοργάνωτος, ἐνίκηθη καὶ οἱ Τούρκοι ἔφθασαν μέχρι Δομοκοῦ. Ἐπενέβησαν τότε αἱ Δυνάμεις, ἔγινεν εἰρήνη καὶ οἱ Τούρκοι ἔφυγον πάλιν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Ἡ Ἑλλάς ἀντελήφθη ὅτι δὲν δύναται μόνη τῆς νὰ ἀντιμετωπίσῃ εἰς πόλεμον τὴν Τουρκίαν καὶ ὅτι διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἔπρεπε νὰ διοργανώσῃ καλὰ τὸν στρατὸν τῆς καὶ τὸν στόλον τῆς καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὰ οἰκονομικά τῆς.

Ἡ Κρήτη. Ἡ Κρήτη δὲν ἔπαυσε νὰ ζητῇ τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν ἄλλην ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἐκαμνε συχνὰ ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ σπουδαιότερα εἶναι τοῦ 1866—68, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Κρήτες ἔδειξαν μέγαν ἡρωϊσμόν καὶ αὐτοθυσίαν. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου (Νοέμβριος 1866) ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα μὲ τοὺς εἰσορμήσαντας Τούρκους· ἐπανελάβον δηλ. τὴν θυσίαν τοῦ Καψάλη εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ αὐτοδιοίκησιν. Κατὰ τὸ 1896 πάλιν ἐπανεστάτησεν ἡ Κρήτη καὶ ἐπέτυχε μεσολαβήσει τῶν Δυνάμεων αὐτονομίαν. Ὑπατος ἀρμοστής Κρήτης διωρίσθη ὁ Βασιλόπαις Γεώργιος, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ Ἄλ. Ζαΐμης. Κατὰ τὸ 1912 ἐπετεύχθη τέλος ἡ Ἐνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος.

Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἐξῆς εἶχον ἀποσπασθῆ τῆς Τουρκίας τὰ πρὸς Βορρᾶν τῆς Μακεδονίας ἐδάφη τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ εἶχον ἀποτελέσει ἰδιαιτέρα κράτη Χρι-

στιανικά, τὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν καὶ Ῥουμανίαν. Ἐνεξάρτητον ἐπίσης Κράτος εἶχεν ἀποτελέσει μία μικρὰ πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος περιοχὴ μὲ τὸ ὄνομα Μαυροβούνιον. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1885 περίπου πρὸ πάντων ἡ Βουλγαρία ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἤρχισε νὰ διεκδικῇ τὴν Μακεδονίαν. Ἐσχηματίσθησαν ἀνταρτικά σώματα Βουλγάρων τῶν λεγομένων «Κομιτατζήδων», τὰ ὅποια περιήρχοντο τὰ χωρία τῆς Μακεδονίας καὶ τρομοκρατοῦντα τοὺς κατοίκους ἐζήτουν νὰ τοὺς κάμουν διὰ τῆς βίας Βουλγάρους. Οἱ περισσότεροι ὅμως κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἦσαν Ἕλληνες καὶ παρὰ τὰς πιέσεις δὲν ἤθελον νὰ γίνουιν Βούλγαροι. Ἦναγκάζοντο πολλάκις νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῶν κομιτατζήδων διὰ τῶν ὄπλων. Καὶ ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Ἦρχισαν λοιπὸν τῇ ἀνοχῇ καὶ τοῦ ἐπισήμου Κράτους νὰ σχηματίζωνται ἀνταρτικά Ἑλληνικά σώματα, οἱ Μακεδονομάχοι. Οὗτοι εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἐπολέμουν κατὰ τῶν Κομιτατζήδων καὶ ἐπροστάτευον τοὺς Ἕλληνας. Οὗτω δὲ διετηρήθη ἡ Ἑλληνικότης τῆς Μακεδονίας. Ἡ ζωηροτέρα κίνησις τῶν σωμάτων τούτων εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη 1904—1908.

Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὸ Γουδί. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε στρατὸν ὀργανωμένον καλὰ καὶ ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους δὲν ἦτο ἐπίσης καλή. Ἐξηκολούθησεν ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἡ Ἑλλάς ὑφίστατο πολλὰ ταπει-

νώσεις εις τὰς σχέσεις πρὸς τὰ ξένα Κράτη λόγω τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν οἰκονομικῶν, τοῦ Στρατοῦ καὶ ἐν γένει τῆς κακοδιοικήσεως. Ἡ δυσφορία ὄλων καὶ μάλιστα τῶν Ἀξιωματικῶν ἦτο πολὺ μεγάλη. Κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1909 ὀλόκληρος ὁ στρατὸς ἐστασίασεν *συνεκεντρώθη* εἰς τὸ Γουδιῖ ἔξω τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐζήτησε τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Κράτους. Ἐκλήθη τότε ἀπὸ ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν Κυβέρνησιν. Μὲ τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν προθυμίαν, ποὺ ἐπεκράτησε τότε, καὶ τὴν προεργασίαν, ἣ ὅποια εἶχε γίνῃ ἀπὸ τὰς προηγουμένας κυβερνήσεις, οἱ σκοποὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1909 ἐπραγματοποιήθησαν. Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους ἐτακτοποιήθησαν, ἡ διοίκησις ἐβελτιώθη, ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος ὠργανώθησαν καλῶς. Ἡ Ἑλλὰς εὐρέθη ἕτοιμος κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 καὶ κατῴρθωσεν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, νὰ νικήσῃ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἀπὸ τότε ἀρκετὴν δύναμιν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Βαλκανικοὶ Πόλεμοι.

3ον) (Αἷτια. Ἡ Νεοτουρκικὴ Ἐπανάστασις.

Εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο Σουλτᾶνος ὁ περίφημος Ἀβδούλ Χαμήτ (1876—1909). Ὑπῆρξε σκληρὸς πρὸς ὄλους. Οἱ χριστιανοὶ ἰδίως ἐμαρτύρησαν ὑπὸ τὴν τυραννικὴν ἀπολυταρχίαν του·

τὸ 1894—96 ἔκαμεν ὁμαδικὰς σφαγὰς Ἀρμενίων χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπροξένησαν κατάπληξιν εἰς ὅλον τὸν Κόσμον· ὠνομάσθη ὁ Ἐρυθρὸς Σουλτᾶνος. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπέφερον· ἐφυλάκιζε καὶ ἐφόνευε χωρὶς νὰ δικάζη. Διὰ τοῦτο οἱ μορφωμένοι Τοῦρκοι, ποὺ εἶχον ἰδρῦσει ἀπὸ τοῦ 1891 τὸ σωματεῖον Ἐνωσις—Πρόοδος καὶ εἶχον ὀνομασθῆ Νεότουρκοι, ἔκαμαν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Χαμήτ τὸ 1908 καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους ἐλευθερίας πολιτικᾶς, Σύνταγμα. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος 1909 δι' ἐνεργειῶν τοῦ Χαμήτ ἔγιναν πάλιν ταραχαὶ εἰς τὴν Κων)πολιν, οἱ Νεότουρκοι ἐξεκίνησαν μὲ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Θεσ)κην, ἐφθασαν εἰς Κων)πολιν καὶ ἐξεθρόνισαν τὸν Χαμήτ. Ἐγινε τότε Σουλτᾶνος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χαμήτ Μωάμεθ ὁ Ε'.

Οἱ Νεότουρκοι ἤθελον νὰ ἀναδιοργανώσουν τὸ Κράτος των, ὅπως εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπρόσεξαν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον· καὶ τὴν διοίκησιν ἐβελτίωσαν. ἠθελον ὅμως νὰ κάμουν τὸ Κράτος των καθαρῶς τουρκικὸν ἐλαττώνοντες τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχον ἕως τότε οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοί. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν καὶ αὐτοί, ὅπως οἱ παλαιότουρκοι, ἄγριον διωγμὸν κατὰ τῶν ἄλλων ἔθνοτήτων, ποὺ ἔζων ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν διοίκησιν. Οἱ Ἕλληνες καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ κάτοικοι τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπέφερον τότε πολλὰ ἀπὸ τοὺς Νεοτούρκους. Συνεννοήθησαν λοιπὸν τὰ Χριστιανικὰ Κράτη τῆς Βαλκανικῆς, ἡ Ἑλλάς, ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον, νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ νὰ παύσῃ ὁ διωγμὸς τῶν

Χριστιανῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδέχθησαν νὰ σταματήσουν τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸν, τὰ 4 Βαλκανικὰ χριστιανικὰ κράτη ἔκαμαν συμμαχίαν καὶ ἐκήρυξαν μαζὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

/ 4ον) **Βαλκανοτουρκικὸς Πόλεμος (1912—13).**

Ὁ πόλεμος ἤρχισε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912. Οἱ Σύμμαχοι ἐνίκησαν παντοῦ τοὺς Τούρκους. Οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὰ Σκόπια καὶ τὸ Μοναστήριον. Οἱ Βούλγροισι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἔφθασαν μέχρι τῆς Τζατάτζας, δι' ἄλλου δὲ στρατοῦ κατέλαβον τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Οἱ Μαυροβούνιοι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀλβανικὴν πόλιν καὶ φρούριον Σκόδραν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς με ἀρχηγὸν τὸν Διάδοχον Κωνσταντῖνον ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τὴν 5ην 8)βρίου, ἐνίκησεν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου τοὺς Τούρκους, κατόπιν εἰς τὰ Γιανιτσὰ καὶ τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1912 κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν ἀπὸ αἰώνων Ἑλληνικὴν καὶ Χριστιανικὴν πόλιν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Ἄλλος Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἠπειρον καὶ ἐπολιόρκησε τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα εἶχον ὀχυρώσει οἱ Τοῦρκοι. Τοιοῦτοτρόπως εἰς διάστημα ἑνὸς μηνὸς ἡ κυριαρχία τῆς Τουρκίας ἐπὶ ὅλης τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου εἶχε καταλυθῆ· ἔμενον μόνον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων τὰ πολιορκούμενα

φρούρια τῆς Ἀδριανουπόλεως, Σκόδρας καὶ Ἰωαννίνων.

Εἰς τὴν θριαμβευτικὴν ὁμως αὐτὴν ἐπιτυχίαν τῶν συμμάχων Χριστιανικῶν Κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου πολὺ συνετέλεσε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Ἀπέκλεισεν εἰς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων τὸν Τουρκικὸν στόλον καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ μεταφερθοῦν στρατεύματα ἐκ τῆς Ἀσίας. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ δύο φορές ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀλλὰ ἐνίκηθη ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν τὴν 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1913. Ὁ «Ἀβέρωφ» καὶ τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπροξένησαν πολλὰς ζημίας εἰς τὰ Τουρκικὰ καὶ τὰ ἠνάγκασε νὰ κλειθοῦν εἰς τὰ Στενά. Τὰ μεγάλα Ἑλληνικὰ νησιὰ τοῦ Ἀρχιπελάγους Χίος, Μυτιλήνη, Σάμος, Ἴμβρος, Τένεδος καὶ Σαμοθράκη ἠλευθερώθησαν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολιόρκει τὰ Ἰωάννινα· τὸ ὑπερασπίζον τὴν πόλιν φρούριον τοῦ Μπιζανίου ἐφαίνετο ἀπόρθητον, ὁ δὲ στρατὸς ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν χειμῶνα. Ὄταν ὁμως μετεφέρθη ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἄλλος στρατὸς καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, τὸ Μπιζάνι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ περισσότερο καὶ τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 τὰ Ἰωάννινα μὲ τὸν Τουρκικὸν στρατὸν παρεδόθησαν.

Μετ' ὀλίγον καὶ οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐζήτησαν εἰρήνην, ἣ ὁποῖα ὑπεγράφη τὴν 17 Μαΐου εἰς Λονδῖνον. Οἱ Τοῦρκοι παρεχώρησαν εἰς τοὺς συμμάχους τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἥπειρον.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ τὸν εἶχε διαδεχθῆ ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος (5 Μαρτίου 1913).

5ον) Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος.

Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν ἐφιλονείκησαν μεταξὺ των οἱ Σύμμαχοι. Οἱ Βούλγαροι ἤθελον νὰ πάρουν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ Μοναστήρι ἀπὸ τοὺς Σέρβους. Διὰ τοῦτο συνεμάχησαν οἱ Ἕλληνες, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι καὶ ἐπολέμησαν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Βουλγάρους νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰ παλαιὰ των σύνορα. Οἱ Ἕλληνες μὲ Ἀρχηγὸν τὸν ἔνδοξον καὶ λαοφιλῆ Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐπολέμησαν μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν. Μετὰ σκληρὸν τριήμερον ἀγῶνα (21—23 Ἰουνίου) ἐκέρδισαν τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Κιλκίς καὶ κατέδιωξαν τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὴν Τζουμαγιάν.

Τότε καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀνακατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν, οἱ δὲ Ρουμᾶνοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν Δοβρουτσάν.

Οἱ Βούλγαροι εὐρέθησαν εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ἐζήτησαν εἰρήνην. Ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς συνῆλθον τὸν Ἰούλιον εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκεῖ τὴν 28 Ἰουλίου ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου. Δι' αὐτῆς ἡ Ἑλλάς ἐλάμβανεν ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς μέχρι τοῦ

Μοναστηρίου Μακεδονίας καὶ τὴν Ἀν. Μακεδονίαν μὲ τὰς πόλεις Σέρρας, Δράμαν καὶ Καβάλλαν μέχρι τοῦ Νέστου ποταμοῦ· διετήρησεν ὡσαύτως καὶ τὴν Ἠπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Τοιοτοτρόπως ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ 1912—13 ἡ Ἑλλάς ἐμεγάλωσε πολὺ. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἱκανοποιημένος διὰ τὰς θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποβληθῆ, ἔβλεπεν ὅτι τὸ Ἐθνικὸν ὄνειρον τῶν αἰῶνων ἔγινε πραγματικότης.

6ον) Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος (1914—18).

Κατὰ τὰ τελευταῖα 100 ἔτη μεγάλη πρόοδος ἐσημειώθη εἰς τὸν πολιτισμὸν, εἰς τὴν Εὐρώπην ἰδίως καὶ τὴν Ἀμερικὴν. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ μηχανικὴ διηκούλυε πολὺ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἀτμὸς, ὁ ἠλεκτρισμὸς, αἱ μηχαναὶ ἐπλούτησαν τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς κυρίως λαοὺς· τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἀνεπτύχθησαν. Κάποια ὅμως κακὴ μοῖρα ἔσπειρε τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ ὅλοι ἐβλεπον ὅτι ἡ φαινομενικὴ αὐτὴ ἡσυχία κρύπτει μίαν μεγάλην καταστροφὴν. Δύο κυρίως Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ἐχώριζε βαθὺ καὶ ἄσβεστον μῖσος. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ διεξεδίκουν ἀμφότεροι τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας Ἀλσατίαν καὶ Λωραίνην, τὰς ὁποίας ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ ἔτους 1870—1871 κατεῖχον οἱ Γερμανοί. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας ἐπεκράτει ἰσχυρὸς ἀνταγωνισμὸς ἐξ ἀφορμῆς οἰκονομικῶν συμφερόν-

των. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην ἔγιναν δύο μεγά-
λαι συμμαχίαι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19 αἰῶνος καὶ τὰς
ἀρχὰς τοῦ παρόντος. Ἡ Γερμανία μὲ τὴν Αὐστροίαν
καὶ τὴν Ἰταλίαν ἀπετέλεσαν τὴν Τριπλῆν συμμαχίαν,
ἐνῶ ἡ Γαλλία μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ρωσίαν τὴν Τρι-
πλῆν Συνεννόησιν, ἢ Ἀντάντ./

Μεγάλοι στρατοὶ καὶ στόλοι ἠτοιμάζοντο καὶ τερά-
στια ἄλλαι προπαρασκευαί ἐγίνοντο. Ἐνας μικρὸς
σπινθὴρ ἦτο ἀρκετός, διὰ νὰ ἀνάψῃ ἡ πυρκαϊά.

Καὶ ἡ ἀφορμὴ αὐτὴ ἐδόθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1914.
Εἰς τὸ Σεράγιεβον τῆς Βοσνίας ἐδολοφονήθη ὁ Διάδο-
χος τῆς Αὐστροίας ὑπὸ Σέρβων. Ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε
τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Ἡ Ρωσία ὑπεστή-
ριξε τοὺς ὁμοφύλους τῆς Σέρβους, ὁ Κάιζερ τῆς Γερ-
μονίας ἐτάχθη μὲ τὴν Αὐστροίαν καὶ τότε καὶ ἡ Γαλλία
καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμα-
νίας. Μετ'ὀλίγον ἡ Ἰταλία ἡ ὁποία ἐδίσταζε νὰ ἀνα-
μειχθῇ εἰς τὸν πόλεμον μέχρι τοῦ 1915 πηγαίνει μὲ τὸ
μέρος τῆς Ἀντάντ καὶ ὁ πόλεμος γενικεύεται. Τὸ ἐν
Κράτος μετὰ τὸ ἄλλο λαμβάνει μέρος εἰς αὐτόν, τέλος
δὲ καὶ αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ὁ πό-
λεμος εἶναι παγκόσμιος. Μεγαλυτέρους στρατοὺς καὶ
τελειότερα πολεμικὰ μέσα δὲν εἶχεν ἴδει ἀκόμη ὁ κό-
σμος. Πυροβολικόν, ἀεροπλάνα, τεράστια πολεμικὰ
πλοῖα, ὑποβρύχια ἐσκόρπιζον παντοῦ τὸν θάνατον
καὶ τὴν καταστροφὴν. Εἰς 50 ἑκατομμύρια ἄνδρας ὑπο-
λογίζουσι τοὺς στρατοὺς, ποὺ ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πό-
λεμον· ἐξ αὐτῶν τὸ 1)5 ἐφονεύθησαν ἢ ἀπέθανον. Ἀλ-
λὰ καὶ ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς δὲν ἐβασανίζετο ὀλιγώ-

Κωνσταντίνος Β΄

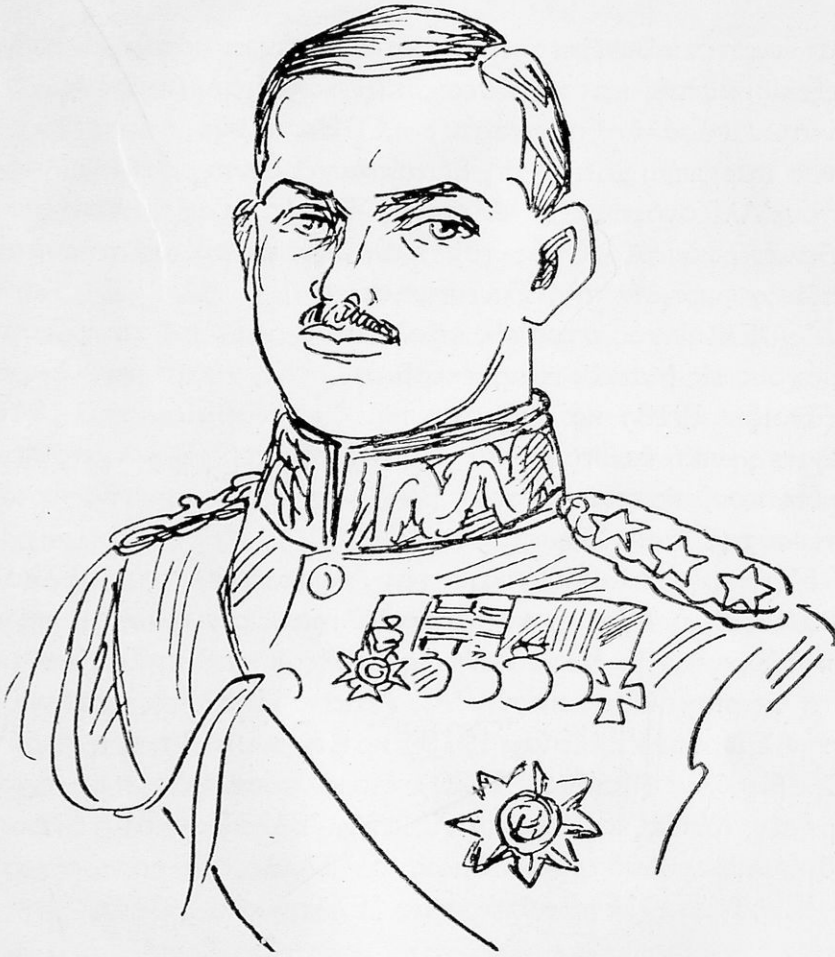
τερον. Ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία εἰς πολλὰς χώ-
 ρας κατεστράφη. Τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς ὑπέ-
 στη τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Γαλλία.

Κατ'ἀρχὰς ἐνῖκα ἡ Γερμανία· ὁ στρατός της εἰσηλθεν
 εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ Βελγίου καὶ ἐκινδύνευσε τότε
 (Αὔγουστον 1914) καὶ αὐτὸ τὸ Παρίσι. Ἀργότερα

ὅμως, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν στιγμήν, ποῦ εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ἡ Ἀμερική (1917), ἡ Γερμανικὴ δύναμις ἤρχισε νὰ κάμπτεται. Τέλος ὕστερα ἀπὸ μίαν μεγάλην ἤτταν εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον ἡ Γερμανία ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Ἐγινε ἀνακωχὴ τὴν 11 Νοεμβρίου 1918 καὶ ὁ Κόσμος ἀνέπνευσεν. Ἡ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιών (1919) ὑπεχρέωσε τὴν Γερμανίαν νὰ ἐπιστρέψῃ τὰς δύο ἐπαρχίας Ἀλσατίαν καὶ Λωραίνην εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον της καὶ νὰ πληρώσῃ μεγάλην ἀποζημίωσιν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου, ἐξ ἄλλου διελύθη τὸ αὐστροουγγρικὸν κράτος, διὰ τοῦ ἑδάφους του δὲ ἡῦξσαν ἄλλα κράτη, ἢ ἐσχηματίσθησαν νέα.

7ον) Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε τὴν τύχην νὰ χαρῆ ἐπὶ πολὺ τὴν νίκην της κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ἐνεκα τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Οἱ Τοῦρκοι πρῶτον καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπειτα, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ ἀνακτήσουν, ὅσα ἔχασαν ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν. Ἡ Ἑλλάς ἔκαμε καὶ αὐτὴ ἐπιστράτευσιν, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ σύνορά της ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1915 οἱ Σύμμαχοι (Γάλλοι, Ἄγγλοι καὶ Ἴταλοι ἀργότερα) ἀποβιβάζουν στρατὸν εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ προστατεύσουν τὴν Σερβίαν ὅταν δὲ ἀργότερα οἱ Σέρβοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν των ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Γερμανοβουλγάρων, ὁ πόλεμος γίνεται πλέον εἰς

Ἀλέξανδρος Α΄

τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν. Οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Βούλγαροι εἰσέρχονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μέχρι Καβάλλας.

Ἡ Ἑλλὰς τηρήσασα ἕως τῶρα οὐδετερότητα

ἀπέναντι τῶν ἐμπολέμων μερῶν ἠναγκάσθη ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῆς καταστάσεως καὶ τῶν πολεμικῶν γεγονότων νὰ ἀλλάξη στάσιν: Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρητήθη, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ δευτερότοκος υἱὸς του Ἀλέξανδρος. Ἐξ' ἄλλου ἡ Ἑλλάς ἐτάχθη καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως.

Ἐπειδὴ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μαζὶ μὲ τοὺς Συμμάχους εἰς Μακεδονίαν, ἐκέρδισε τὴν νίκην τοῦ Σκρᾶ (ἄνοιξιν 1918) καί, ὅταν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ἔγινε γενικὴ ἐπίθεσις καὶ διεσπᾶσθη τὸ Βουλγαρικὸν μέτωπον, κατεδίωξε τοὺς Βουλγάρους μέχρι τῆς πρωτεύουσης των Σόφιας.

Μετὰ τὴν τελικὴν νίκην τῆς Ἀντάντ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδόθη ἡ Δυτικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Θράκη μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Σμύρνη μὲ τὴν περιοχὴν της εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἡ Ἑλλάς κατέλαβε τὴν Σμύρνην (2 Μαΐου 1919) καὶ ἡ σ υ ν θ ἡ κ η τ ὼ ν Σ ε β ρ ῶ ν (Ἰούλιος 1920) ἐπεκύρωσε τὰς παραχωρήσεις αὐτάς καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ Δωδεκάνησα. Δυστυχῶς ὅμως ἡ Ἑλλάς δὲν κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ ὅλας αὐτάς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

(8ον) Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1920 ἀπέθανεν ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ὁ δὲ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος ἐπανέφερε τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον. Ὁ Βασιλεὺς ἐπανῆλθε τὴν 6ην Δεκεμβρίου.

Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τολμηρὸς Τοῦρκος ἀξίωματικός,

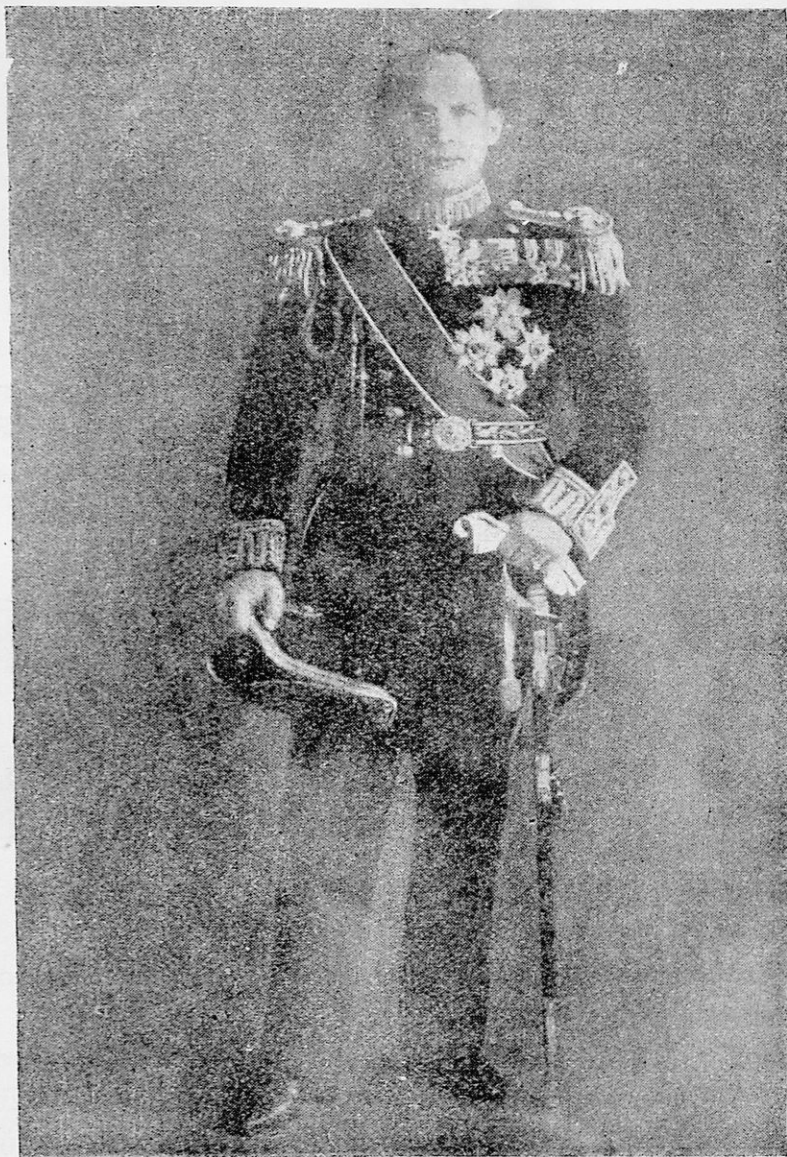
ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος εἶχε δεχθῆ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Πολλοὶ ἀξιοματικοὶ τὸν ἠκολούθησαν καὶ ἴδρυσαν εἰς τὴν Ἔγκυραν τῆς Μ. Ἀσίας ἄλλο Κράτος Τουρκικὸν μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαταλάβουν τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀφοῦ ἐκδιώξουν τοὺς Ἕλληνας. Τὸ κίνημα τοῦ Κεμάλ ἐλάμβανε διαστάσεις, διότι ὁ λαὸς ὁ Τουρκικὸς τὸν ἠκολούθησεν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε τότε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1921 κατέλαβε τὸ Ἐσκή Σεχήρ (ἀρχ. Δορύλαιον) καὶ τὸ Ἄφιον Καραχισάρ. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν, χωρὶς νὰ πάθουν μεγάλας ἀπωλείας καὶ ὠχυρώθησαν ὅπισθεν τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ πρὸ τῆς Ἀγκύρας. Ἡ Ἑλλὰς τότε εὐρέθη εἰς δύσκολον θέσιν. Οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν δὲν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Τούναντίον μερικὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη ὑπεστήριζον τὸν Κεμάλ. Ἐν τούτοις ὅμως ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἐκστρατεία μέχρι τῆς Ἀγκύρας πρὸς καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἐκστρατεία ἔγινε τὸν Αὐγούστον 1921. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διὰ μέσου ἀγόνου καὶ ξηρᾶς χώρας καὶ τῆς Ἀλμυρᾶς ἐρήμῃ ἀκόμη ἐβάδισε πρὸς τὴν Ἔγκυραν, διέβη τὸν Σαγγάριον ποταμὸν καὶ ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους· ἔφθασεν εἰς ἀπόστασιν 40 μὲτρον ἀπὸ τῆς Ἀγκύρας. Αἱ ταλαιπωρίαι ὅμως εἶχον ἐξαντλήσει τὸν στρατὸν, ὁ δὲ ἀνεφοδισμὸς τοῦ εἰς τρόφιμα καὶ πυρομαχικὰ ἦτο ἀδύνατος λόγω τῶν μεγάλων ἀποστάσεων. Ὑπεχώρησε λοιπὸν εἰς τὴν γραμμὴν Ἄφιον Καραχισάρ—Ἐσκή Σεχήρ (Σεπτέμ-

βριον 1921) καὶ ὠχυρώθη. Ἡ Ἑλλάς ὁμως εἶχεν ἐξαντληθῆ οἰκονομικῶς, ἡ δὲ συντήρησις τοῦ στρατοῦ ἀπῆται πολλὰ χρήματα. Διὰ τοῦτο ὁ στρατὸς δὲν ἔχει πλέον τὸ παλαιὸν ἠθικὸν του, ἡ δὲ πειθαρχία παρέλυσε. Οἱ Τούρκοι ἐτοιμασθέντες ἔκαμαν τὸν Αὐγουστον τοῦ 1922 γενικὴν ἐπίθεσιν, διέσπασαν τὸ μέτωπον καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὴν Σμύρνην. Πολλοὶ χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν, ὀλόκληρον δὲ τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Τὰ λείψανα τοῦ Στρατοῦ μετεφέρθησαν εἰς Χίον καὶ Μυτιλήνην.

Ἐξ ἴσου θλιβερὰ ἦτο καὶ ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας. Καταδιωκόμενοι πρὸς τὰ παράλια ἐπέζητουν τὴν σωτηρίαν εἰς τὰ πλοῖα. Χιλιάδες ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν· ἐσώθησαν πολλοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρόσφυγες. Αὕτη εἶναι ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή, μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἐθνικὰς συμφορὰς.

Ἡ Ἑλλάς ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923), διὰ τῆς ὁποίας ἀπέδωκεν εἰς τὴν Τουρκίαν ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Ἡ συνθήκη αὕτη ὥρισε καὶ τὴν λεγομένην ἀ ν τ α λ λ α γ ῆ ν τ ῶ ν π λ η θ υ σ μ ῶ ν. Οἱ Ἕλληνες δηλ. τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης ὑπεχρέωθησαν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ Τούρκοι τῆς Μακεδονίας ἔφυγον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐν καὶ ἡμισυ ἑκατομμύριον Ἕλληνες ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ Κράτος τοὺς ἔδωκε

Γεώργιος Β΄.

Ἡ Ἑλλάς

τὰ κτήματα τῶν Τούρκων καὶ ἀποζημιώσεις διὰ τὰς περισυίας ποῦ ἐγκατέλειψαν.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐντυπώσεως ἐκ τῆς καταστροφῆς ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρητήθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1921 καὶ ἔφυγεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπέθανε. Βασιλεὺς

ἔγινεν ὁ υἱὸς τοῦ Γεώργιος. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅμως τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος ἀπεχώρησεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ὡς πολίτευμα τῆς χώρας ὠρίσθη τὸ δημοκρατικὸν (Μάρτιος 1924).

(Ὑπὸ τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα ἔζησεν ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς μέχρι τοῦ 1935 ἐν μέσῳ ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν. Διὰ τοῦτο τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους τούτου ὁ Λαὸς ἐπανέφερε διὰ δημοψηφίσματος τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β'. Τὸ πολίτευμα μὲ τὸ ὁποῖον διοικεῖται σήμερον ἡ Ἑλλάς, εἶναι ἡ Βασιλευομένη Δημοκρατία.)

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ	Σελίς
Ίστορία	3
Διαίρεσις τῆς Ἑλληνικῆς Ίστορίας	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝ. ΙΣΤΟΡΙΑΝ	
Ἐ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς	7
Παρακμὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους	11
Ἡ Εὐρώπη.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝ. ΙΣΤΟΡΙΑΝ	
Ἡ Εὐρώπη μέχρι τοῦ 16ου αἰῶ ος.....	13
Ἡ Εὐρώπη ἐπὶ ἀπολυταρχίας.....	15
Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	
Ἡ Τουρκοκρατία	
Οἱ Τοῦρκοι	
1ον) Οἱ Τοῦρκοι κατακτοῦν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς Χώρας ..	19
2ον) Ἡ Ἀκμὴ τῆς Τουρκίας. Ἡ Τουρκία ἀπειλεῖ καὶ τὴν Εὐρώπην	20
3ον) Ἡ παρακμὴ τῆς Τουρκίας.....	21
Β') Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τοῦρκων.	
4ον) Τὰ βάσανα τῶν ὑποδούλων	23
5ον) Ἡ διάσωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ	26
6ον) Θρησκευτικὰ καὶ Ἐκκλησιαστικὰ προνόμια. Ὁ Πατριάρχης—Ἐθνάρχης τῶν Ἑλλήνων.....	27
7ον) Φαναριῶται	29
8ον) Πολιτικὰ προνόμια. Κοινότητες	30

9ον) Αί Ναυτικάι Κοινότητες. Ναυτιλία καί Ἐμπόριον— Σελίς Κοινότητες Ἐξωτερικοῦ.....	32
Πολεμικαὶ Δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ.	
10ον) I.—Κατὰ ξηράν	35
11ον) II.—Κατὰ θάλασσαν. Ὁ Πολεμικὸς στόλος	38
12ον) Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας	40
13ον) Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.....	44
14ον) Λάμπρος Κατῶνης	46
15ον) Οἱ Σουλῶται. Οἱ ἀγῶνες τῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ	49
16ον) Πρῶτος καὶ δεῦτερος πόλεμος (1791 καὶ 1792)	50
17ον) Πωλιορκία καὶ καταστροφή τοῦ Σουλίου	53
Παραμοναὶ τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως	
18ον) Οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ Εὐρώπη	57
19ον) Ρήγας Φεραῖος (1757—1798)	59

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ μεγάλη ἐπανάστασις

1ον) Προπαρασκευὴ τῆς Ἐπαναστάσεως. Φιλικὴ Ἐται- ρεία	63
Πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως	
2ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἡγεμονίας	66
3ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.....	70
4ον) Οἱ Τοῦρκοὶ κάμνουν σφαγὰς. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου	73
5ον) Τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπα- ναστάσεως.....	76
6ον) Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετεσίου	79
7ον) Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος	83
8ον) Χάνι τῆς Γραβιάς· μάχη Βασιλικῶν	86
9ον) Εἰς τὴν θάλασσαν. Πυρπόλησις Τουρκικῆς φρεγάτας.	88
10ον) Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως	91
11ον) Τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἡ πρώτη Ἐθνοσυνέλευσις.	94

Δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1822)		Σελίς
12ον)	Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἐπιθέσεως	96
13ον)	Καταστροφή τῆς Χίου	97
14ον)	Ἡ ἐκδίκησις τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κανάρης πυρπολεῖ τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα.....	99
15ον)	Ἡ Μάχη εἰς τὸ Πέτα	102
16ον)	Ἐκστρατεία καὶ καταστροφή τοῦ Δράμαλι	107
Τρίτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1823)		
17ον)	Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη	111
18ον)	Ὁ Ἐμφύλιος πόλεμος (1823 καὶ 1824)	114
Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἐπανάστασις		
19ον)	Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἡ Ἐπανάστασις	116
20ον)	Οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ καὶ ἡ Ἐπανάστασις. Φιλελληνισμὸς	118

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τουρκοαιγυπτιακὴ Σύμπραξις

21ον)	Συμφωνία Σουλτάνου καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου.....	121
22ον)	Οἱ Αἰγύπτιοι καταπνίγουν τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ καταστρέφουν τὴν Κάσσον. Οἱ Τοῦρκοι καταστρέφουν τὰ Ψαρά	122
23ον)	Ναυμαχία τοῦ Γέροντα	124
24ον)	Ὁ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον	125
25ον)	Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα.....	127
26ον)	Α'. Περίοδος	128
27ον)	Β'. Περίοδος	131
28ον)	Ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Μάνης	133
29ον)	Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Γεώργιος Καραϊσκάκης	134
30ον)	Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη	137
31ον)	Ἡ παρά τὸ Φάληρον καταστροφή. Παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως	139

32ον) Ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων. Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυ- μαχίᾳ	140
33ον) Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος	142
34ον) Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρίου	144

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Ἑλλάς ἐλευθέρα.

1ον) Βασιλεία τοῦ Ὄθωνος (1833—1862)	147
2ον) Βασιλεία Γεωργίου Α' (1863—1913)	150
3ον) Αἷτια. Ἡ Νεοτουρκικὴ Ἐπανάστασις	154
4ον) Βαλκανικὸς Πόλεμος (1912—13)	157
5ον) Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος	158
6ον) Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος (1914—18)	159
7ον) Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον	162
8ον) Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή	164

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπουργείον τῆς Παιδείας
καὶ τῶν Θρησκευμάτων

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἰουλίου 1936

Ἀριθ. Πρωτ. 50163

Πρὸς
τὸν κ. Β. Πετρούνιαν

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ἔτι διὰ ταύταριθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, στηριζομένης εἰς τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ νόμου 5911 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. πράξιν αὐτῆς ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» βιβλίον σας διὰ μίαν τετραετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1936 ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συμμορφωθῆτε ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

ΤΙΜΗ ΑΔΕΤΟΥ ΔΡ. 10.50

Ἐντολὴ τοῦ Ὑπουργοῦ

68915 Ἐυθυμῆς

Ἰοῦλίου 1936 ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ 219-36 ἙΥΡΝΗΣ

ΚΑΤΕΜΕΝΟΝ ΕΠΙΤΙΛΕΟΝ ΔΡ. 3.-

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου, τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ εἴκοσι τοῖς ἑκατὸν τῆς κανονισθείσης πρὸς ἀντιμέτωπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν. (Ἄρθρον 6 Διατάγματος «περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως διδακτικῶν βιβλίων καὶ χρηργίας ἀδείας κυκλοφορίας αὐτῶν» 24-1-34).